szolgálat

HISZEK EGY ISTENBEN

A tartalomból:

Hitünk atyja: Ábrahám
Igehirdetés és hit
Tudomány és hit
Hiszek Jézus Krisztusban
Miért vagyok még az Egyházban?

non ministrari, sed ministrare

szolgálat

21. 1974 húsvét

TARTALOM

Hiszek egy Istenben 3

TANULMÁNYOK

Mihályi Gilbert: A hit mint a keresztény lét alapvetése 5
Cserháti József: Mai igehirdetésünk és a hit 12
Nemesszeghy Ervin: Tudomány és hit 20
Weissmahr Béla: Hiszek egy Istenben . . . hiszek Jézus Krisztusban . . . 29
Joseph Ratzinger: Miért vagyok még az Egyházban? 33

AZ EGYHÁZ SZAVA

VI. Pál pápa újévi beszéde 44
A bűnbánat szentségének új rendje (Szabó F. — Nagy F.) 48
A gyermekek részvételével tartott szentmisék direktóriuma (Nagy F.) 50
Az osztrák püspöki kar pásztorlevele a missziókról 53
Hit, vallás, teológia (J. H. Newman) 55

ESZMÉK ÉS ESEMÉNYEK

Istenkeresés (Botka József) 58
Mai Credo (Ulrich Heuel) 59
A kegyelem diadala: Alessandra di Rudini (Uhl Antal) 62
Szent Péter vendégváros (S. M.) 64
Szentévi kezdeményezések Rómában (R.) 66
Egy apa naplójából (André Miquel) 69
Van-e igazából paphiány? (Peter Musyl) 72

Papnevelés Ázsiában (Kráhl József) 73
Papnevelés Hollandiában (Giny Kranenburg) 75
Levelesládánkból 76
Püspökkinevezések Magyarországon 79

KÖNYVSZEMLE

A teológiai bizottság a pluralizmusról (Szabó F.) 80
F. Schreibmayr: Wovon der Glaube lebt (-r -a) 81
Neues Glaubensbuch (Franz Dander) 82
M. Marie-Yvonne: Gott in mir (S.) 82
Nemeshegyi Péter: A Szentháromság (Szabó F.) 84
Jegyesekkel beszélgetünk (T. M.) 85
J. A. Pilz: Ahol vagyok, hadd mondom ott: Te (Solymár J.) 86
Dörnyei István — Gergye Győző — Csőgi János: A szentségek életértéke (Szabó F.) 86

HALOTTAINK 88

Msgr. Csipak Ferenc (Békési István) 89
Hinn Ferenc Damaszcén OSB (Confrater) 91
Szólás Ambrus OFM (Szabó Cirjék) 91
Varga László SJ (Vatikáni Rádió és Dobai S.) 92
Legeza Elek Tivadar OSBM (Dudás Bertalan) 93
Mosonyi László (Mosonyi Lászlóné) 94
Fekete Mihály SJ (Province News) 95
Szalay Imre (Szalontai Károly) 95
Both Ferenc (Both Pál) 96

Szolgálat (Dienst), spirituelle Quartalschrift, Klerusblatt. — Mit Druckerlaubnis des Bischöflichen Ordinariats, Eisenstadt. — Eigentümer, Herausgeber, Verleger und für den Inhalt verantwortlich: Ladislaus Marosi, A-9800 Spittal/Drau, Kapellengasse 15. — Druck: Prugg Verlag - Eisenstädter Graphische GesmbH, Eisenstadt, Österreich.

HISZEK EGY ISTENBEN

Napjainkban a hitet két nagy veszély fenyegeti. Az egyik a felhígulásé. Korunk embere erősen értelmi beállítottságú: ezért hajlandó a hitet összetéveszteni a teológiai, exegetikai vagy egyéb vallástudományi kutatásokkal. Eszerint a hit a „szakemberek" dolga lenne. Korunk embere erősen közösségi, szociális beállítottságú: ezért a hitet könnyen azonosítja a gyakorlati elkötelezéssel és segítéssel, vagy valami „dogmákon túl" összefűző emberi kapcsolattal — innen a túlzások az ökumenizmus és az „anonim kereszténység" értelmezésében.

Az a hit, amelyről jelen számunkban szó van, nem puszta emberi meggyőződés vagy világnézet, bármilyen szépek és tiszteletreméltók is ezek. „Without faith we can never live", hit nélkül egyáltalán nem élhetünk — jelenti ki egyik levelében a nagy hegedűművész, Yehudi Menuhin. Igen: az embernek „a kétszerkettő józanságán" túl szüksége van a logikailag már nem igazolható meggyőződés lendületére és odaadására. És ez valamiképpen mindig az Abszolútum tükröződése életében, annak is kell felfognunk, annak megfelelően tiszteletben tartanunk. Mi azonban itt természetfölötti értelemben beszélünk a hitről, mégpedig a keresztény hitről: a hit aktusáról, amint az Isten ingyenes ajándékából és az ember szabad együttműködéséből létrejön, és annak tartalmáról úgy, ahogyan a Hiszekegy mondatai elénk adják.

Ugyanakkor fennáll a másik, ellenkező irányú veszedelem: a kizárólagosságé. A hit felfogásának sokban nem kedvező mai világban a hívő hajlamos szellemi-lelki gettóba zárkózni. A nemhívő és méginkább a kételkedő viszont arra hivatkozik: ha a hit ajándék, kegyelem, ugyan mit is tehetne érte? És elhanyagolja mindazt, amivel a maga részéről elébe mehetne ennek az ajándéknak.

Úgy tetszik nekünk, a hit bibliai fogalmához való visszatérés mind a kétféle veszedelemtől megszabadít. „A hit szilárd bizalom abban, amit remélünk, meggyőződés arról, amit nem látunk" — mondja tömören a Zsidókhoz írt levél híres meghatározása (11,1). Két jegy domborodik ki itt. Az egyik az, hogy valami emberen túliról, természetfelettiről van szó, amit nem „látás" (érzéki tapasztalat) alapoz meg bennünk. A másik pedig az, hogy mégis bensőséges közünk van hozzá: valami nem értelmi, hanem egzisztenciális jellegű „szilárdság" alapján nyugvó — egy felsőbb tekintélyen alapuló — odaadás, ráhagyatkozás, „bizalom" fűz össze vele. Ez természetesen föltételezi a személyes Abszolútumban, az Istenben való hitet, nekünk kereszténynek úgy,

ahogyan Jézus Krisztusban hozzáférhetővé vált számunkra. „Ez a hívó szeretetre igent mondó, a megnyilatkozó isteni jóságnak önmagát szabadon átadó emberi állásfoglalás az, amit hitnek nevezünk" — írja Mihályi Gilbert bevezető tanulmányában. Ez a lelkület tesz a hitet dinamikussá, kitárulóvá.

Számunk cikkei, más-más oldalról és megközelítéssel, de mind egyaránt ezt a személyes viszonyt, ezt a bízó ráhagyatkozást próbálják megvilágítani, segíteni. Mihályi Gilbert *„hitünk atyjának", Ábrahámnak nagy példáján elemzi a hit alapvető tulajdonságait; ez a személyes példa ma is megrendít és követésre szólít. Majd az „örök má"-ból átlépünk a valóságos mába:* Cserháti József *püspök tanulmánya a pap (és minden keresztény) egyik legégetőbb mai problémájához ad szempontokat: hogyan tehetjük megközelíthetővé mások számára a hit bennünk élő boldogító bizonyosságát.* Nemesszeghy Ervin *londoni teológiaprofesszor higgadt és lebilincselő okfejtéssel vázolja fel tudomány és hit párbeszédének tág lehetőségeit.* Weissmahr Béla *rövid elmélkedése személyes meggondolás a mai embernek a hithez vezető útjairól. Végül* Joseph Ratzinger *tanulmánya a hit gyakorlatának konkrét „helyére", az Egyházba visz el. Ma szinte divattá vált a végzetes szembeállítás: „Isten igen, de az egyház nem!" A nagy német teológus ezzel szemben elénk tárja: „Hinni nem lehet egymagunkban. Hinni csak mással együtt lehet"; megmutatja, hogy az Egyház mindenestül Krisztusban gyökerezik, tőle függ, őt folytatja közöttünk, mint az isteni Nap „holdja"; és bár tele van emberi gyöngékkel és nyomorúsággal (hiszen mi vagyunk ez az egyház!), továbbra is képes lesz betölteni nagy hivatását — ha nem vonjuk meg tőle szeretetünket.*

A további rovatokban néhány személyes vallomás és életút rajza, a hittel foglalkozó néhány újabb kiadvány ismertetése egészíti ki témakörünket. A szentév alkalmából különös figyelmet szenteltünk a római intézkedéseknek és kezdeményezéseknek is.

A Krisztus után 1974. év húsvétját ünnepeljük. „Ha Krisztus nem támadt föl, hiábavaló a mi tanításunk, hiábavaló a ti hitetek is . . . De Krisztus föltámadt a halálból, mint a halottak zsengéje" (1Kor 15,14.20). Az Istenember nagy elbűvöltjének, a népek apostolának ezzel az örvendező bizonyosságával kívánjuk mi is, hogy hitünk tanúságtétele termékeny legyen mindazoknak a lelkében, akik olvassák.

Mihályi Gilbert

A HIT MINT A KERESZTÉNY LÉT ALAPVETÉSE

Amikor hivőnek mondjuk magunkat, megvalljuk, hogy a hit nemcsak tartozéka, hanem alapvető tényezője keresztény létünknek. Mi sem lehet tehát a keresztény életet komolyan vevő hivő ember számára fontosabb és sürgősebb, mint hitének érettebb megismerése és hűségesebb élése. Ebben szeretne segíteni az alábbi tanulmány.

Gondolatainkat Ábrahám köré fűzzük, akit Szent Pál nyomán a keresztény hagyomány „hitünk atyjá"-nak nevez, s ugyanígy szólítjuk az első eukarisztikus imádság angol szövegében is. Mert ha Ábrahám tényleg hitünk atyja, akkor a Pátriárka életében meg kell találnunk azokat a sajátos vonásokat, amelyek a hit összetevő elemei. Ezeknek elmélkedő tanulmányozása segít a hit megértésének elmélyítésében és a hit igazibb élésében.

Éppen ezért föltétlenül el kell olvasnunk Ábrahámnak a Szentírásban megörökített történetét. A Teremtés könyvének 12-15. fejezete mondja el ezt. Az Újszövetségben Róm 4, Gal 3 és Zsid 2 tartalmazza az Ábrahámra vonatkozó utalásokat. Ezek alapján kíséreljük meg most elemezni a hitnek Ábrahám e bibliai portréjában elénk táruló dimenzióit.

Isten szólít és hív a mindennapi életben

Az Ábrahámra vonatkozó ószövetségi szentírási szövegek olvasása elsősorban azt árulja el, hogy Jahve belépett életébe. Éspedig minden különösebb előkészítés nélkül, mindennapi élete folyamán szólítja és hívja, közli vele üdvözítő szándékát, és felajánlja az üdvösség ígéretét. Az Istennel való találkozás kerete tehát a mindennapi élet. A templom és a kifejezett imára szánt elkülönültség az Istennel való találkozás különleges alkalmai, de nem egyetlen és kizárólagos lehetősége. A teremtés és a megtestesülés folytán a világ és az élet történései is Isten üdvözítő működésének színhelye. Szent Pál hirdette az Areopagoszon mondott híres beszédében, hogy Isten nem emberi kézzel épített szentélyben lakik (Csel 17,15k). „Benne élünk és mozgunk." Isten ugyan távoli, de egyben igen közel van hozzánk: szól és hív életünk felmerülő feladataiban, változó helyzeteiben és embertársaink sorsának alakulásában, üdvözítő akarata megnyilvánul az emberiség szükségleteiben, azaz az „idők jelei"-ben, ahogy a II. vatikáni zsinat nevezi.

Szabad, felelősségteljes válasz

Az isteni hívás várja az ember válaszát. E kettő alkotja a hitet. A Pátriárka élettörténetének olvasásakor szembetűnő, hogy Jahve szabad lényként kezeli Abrahámot, amilyennek teremtette. Nem automataként használja, hanem szabad és felelős személynek tekinti. Ezért üdvözítő szeretetét nem kényszeríti rá, mert az igazi szeretet senkire sem erőszakolható. Csak föl lehet ajánlani a másiknak, aki elfogadja vagy visszautasítja. Az isteni hívásra adott válasz tehát nem történhetik kényszer alatt, hanem az Isten szeretetét viszonzó szabad emberi döntés. Vigyázni kell tehát, hogy a hit ne mechanikus vagy automatikus működésnek tűnjék fel, amelyben az ember csupán passzív szerepet játszik. Viszont azt sem szabad elfelejteni, amit Jézus hangsúlyoz, hogy „senki sem tud hozzám jönni, hacsak az Atya nem vonzza" (Jn 6,44). A kegyelem és szabadakarat viszonyában a kölcsönhatás elve érvényesül: mindegyiknek megvan a maga szerepe. Egyik a másikat nem rontja le és nem teszi feleslegessé. Éppen ezért a hit tényleg kegyelem és ajándék, de egyben szerzemény is. Tény az, hogy Isten szeretett „először" (1Jn 4,19), Isten a kezdeményező, ő az, aki szólít, és — amint a II. vatikáni zsinat a II. orange-i zsinat nyomán hangsúlyozza — a felelet lehetőségét a hívással belénk adja. De az ember az, aki a kegyelmes isteni szeretet indítására „nem"-mel vagy „igen"-nel válaszol. Ezért vallja Szent Ágoston: „Aki teremtett akaratunk nélkül, nem üdvözít hozzájárulásunk nélkül." Erre utal az írás, amikor feljegyzi, hogy Ábrahám „igen"-nel válaszolt Jahve hívására, azaz „engedelmeskedett".

Istenadta fogékonyság és vonzódás a másik felé

Abrahám élete bizonyítja, hogy ez az „igen"-lés az ember benső igénye és egyben képessége. Igénye, mert mint a lélektan is hangsúlyozza manapság, az ember nem „kész" lény, hanem emberré válik, személyiséggé lesz, az önmaga teljessége felé való törekvés egész életét átfogó gondja. Önmaga kiteljesedése azonban nemcsak igénye az embernek, hanem képessége is. Természetadta fogékonysággal tud a másik felé fordulni és előtte megnyílni, hogy ebben a találkozásban, illetve személyes kapcsolatban fölfedezze önmaga igazi valóságát, és ebben a saját magát felülmúló gazdagodásban alakítsa, építse és kiteljesítse önmagát. Csak akkor igazán „valaki" az ember, ha a másik észreveszi, szól hozzá és szereti. Ha elfelejtik, ha magára marad, akkor valójában „senki". Jól érezte ezt Ady, amikor szíve mélyéből fölsírt a vágy: „Szeretném, hogyha szeretnének, s lennék valakié." Mennyire igaz, amit Gabriel Marcel mond: „Lenni annyi, mint együtt-lenni."

Az ember a másik ösztönös keresésében és a vele való együttesben keresi és egyúttal éli léte misztériumát, s így válik egyre teljesebb emberré. Ennyiben a hit alapvető emberi szükséglet. De ez a Másik, akinél keresése megnyugszik, az Abszolútum, Isten. A „Nap fia"-ként (vö. Tessz 5,5) az em-

ber, mint napraforgó, beléoltott csillapíthatatlan vággyal fordul minden „másikon" túl a végső Másik, azaz Isten felé, aki létforrása és beteljesedésének ígérete. Boldogság után vágyó ösztöne érzi, hogy az isteni hívó szeretet igaz és boldogító, és ezért „igen"-t mond neki, elfogadja azt, azaz „engedelmeskedik". „Megismertük a szeretetet, amellyel az Isten szeret bennünket, és hittünk benne" (1Jn 4,16). Ez a hívó szeretetre igent mondó, a megnyilatkozó isteni jóságnak önmagát szabadon átadó emberi állásfoglalás az, amit hitnek nevezünk. Bár a hit hitvallási tételekben, zsinati és pápai tanításokban fejeződik ki, tartalma hitigazságokban összegezhető, és az ember számára bizonyos meghatározott életutat jelent: a hívő mégsem tanrendszerben hisz, nem életszabály-gyűjteménynek köti le magát, nem élettelen, elvont és hideg Abszolútumnak adja át lelkét, nem apologetikus érveknek enged, hanem egész valójával odasimul a Másikhoz, a kegyelmes Istenhez, és átöleli az önmagát közlő személyes Szeretetet, akiben embervolta beteljesül és boldogságot talál. Ez az emberi önátadás Isten hívására olyan bensőséges, hogy a Biblia Isten és ember szövetségéről beszél. Ezért Hunya Dániel megfogalmazásában a hit szabad szívvel való végleges elkötelezés Istennel való életszövetségre.

Sorsfordító, újjáteremtő találkozás

A következő tény, amire Ábrahám élete mutat, az, hogy Istennel való találkozása, illetve szeretetének elfogadása megváltoztatta életét: elhagyta otthonát, szüleit, barátait, földjét, és elindult vándorútján az ismeretlenbe. Más szavakkal: élete teljesen új mederbe terelődött. A változás, amit Isten hívó szavára mondott „igen"-je eredményezett, gyökeresnek, forradalminak nevezhető: élete új irányt, értelmet, célt kapott. Szinte azt mondhatjuk, hogy teljesen új emberré lett.

Minden igazi találkozás ezt eredményezi. Amikor azt mondjuk, hogy a másik „megigézett", akkor a bennünk végbemenő átalakulást, megújulást fejezzük ki. Egyszer egy jegyben álló férfi ezt így vallotta meg: „Ili annyira hatott rám, hogy amióta vele találkoztam, szinte teljesen más vagyok, mint azelőtt." Ugyanezt érezte Dag Hammarskjöld, az ENSz tragikus sorsú főtitkára, amikor a híres Markings-ban (naplójegyzeteiben) ezt jegyezte fel: „Amikor Valakinek vagy Valaminek igent mondtam, attól a pillanattól életem új értelmet nyert." Ez azért van így, mert az ilyen alapvető találkozás hatása döntően átalakítja és megváltoztatja az életet. Az ember szinte teljesen „kicserélődik", újjá lesz.

Nem csoda, ha az Istennel való találkozás is újjáformálja az embert. A hívás-válaszban fogant kapcsolat ráüti nyomát az egész emberi életre. Éspedig olyan végérvényesen és alaposan, hogy az Újszövetség metanoia-ról, azaz az ember gyökeres megváltozásáról beszél, és ezt újjászületésnek nevezi, a hívőt pedig új embernek hívja. A hit tehát nem valami elvont, elméleti, csak benső

magatartás, hanem élet. ÚJ élet Istenben. Ezért hinni annyit jelent, mint lenni, létezni, illetve egész pontosan: újjá lenni.

A jövőbe irányított zarándokélet

Ábrahámot maga Isten hívta ki jelenéből a holnapba. Élete ugyan a múltban gyökerezett, de onnét kifelé vezetett és a jövőbe tartott. Ott volt élethivatása, és nem a tegnapban. Ott kellett feladatát teljesítenie és életét építenie. Élete tehát a jelenből a jövő távlataiba szélesült. Mindig feléje igyekezett, mindig érte dolgozott, mindig a cél hevítette és fűtötte. Ábrahám jelene tehát mindig „várandós" volt, „áldott állapotú", igazi ádvent. Ábrahám igazi hivő volt, s ezért igazi vándorember, zarándok, a jövő embere. Mert a hit — amint Szent Pál meghatározza — nem más, mint „reményeink szilárd alapja" (Zsid 11,1). Ábrahám hittel élte életét, mert a jövőbe vezető jelenében ez adta neki a tudatot, hogy az ígéret számára egyszer be fog teljesedni.

A hivő tehát nem tapad a múlthoz, nem mereng a tegnapon, nem sírja vissza a „régi jó időket", mert jelene újabb feladatok elvégzésére hívja. Élete tehát a jövőbe irányzott élet, vándorol az ígéret felé. Nem valami utópisztikus jövőbe merengés ez, nem éretlen futurológia, nem álmodozás, hanem a múltban gyökerező és a mában kemény helytállással épülő holnap. A hit teszi a jövőt ígéretté, nagyszerű alkalommá és nagy dolgok lehetőségévé. Vagyis a hit reménybe bontakozik és jövőt nyit. Ezért a hivő a remény embere. Ha nem lenne reménye, ha zarándokútja sehova sem vezetne, akkor jelene sivár lenne, múltja hiábavaló és jövője céltalan. De van célja, mert vándorsorsának hit a gyökere és remény a rugója. Nem feszültségmentes az élete, de ez nem letörő, inkább lelkesítő. A cél szabja meg a ma irányát, ez vonz, ez éltet, és ez teszi értelmessé a jelen törekvéseit és fáradalmait. Ez a hitben gyökerező remény táplálja azt a meggyőződést, hogy a Szeretet, Akinek odaadta életét, nem csalja meg, hanem övé lesz teljesen.

Nem biztonság, hanem a kereszt kockázata

Ez a hit, amint Ábrahám egész élettörténete példázza, nem mentesítette őt meglepetésektől, gondoktól, nehézségektől és szenvedéstől. Élete valóban tele volt ellentmondásokkal, látszólagos értelmetlenségekkel, akadályokkal és keresztekkel. A Szentírás mondja róla: „Elindult, de nem tudta, merre" (Zsid 11,8). Hite tehát nem adott neki tökéletes biztonságot és kivételezettséget. Nem szolgált menlevélül az emberi sorssal járó kellemetlenségekkel szemben. De képesítette, hogy a földi életet a maga valóságában szemlélje, és mindennapos jelenségeit hitben fogant reménnyel fogadja.

A biztonságot ígérő hit nem bibliai eredetű. A hit nem ígér olcsó, könnyű életet. Éppen ellenkezőleg: kemény, küzdelmes életre hív, azért például Szent Pál harchoz, versenyben való részvételhez hasonlítja. Ez következik a vándorember sorsából. Nincs útonjárás fáradság nélkül, előrejutás problémák nélkül.

A zarándokéletet bizonytalanság kíséri. A hit nem változtatja meg az élet szokásos menetét. Nem old meg minden problémát, nem ad mindenre kimerítő választ. A földön vándorló ember számára nincs teljes magyarázat, hiszen Szent Pál figyelmeztet: „itt csak tükörben látunk" (1Kor 13,12). A hit nem biztosít betegségek ellen, sem szerencsétlenség ellen, nem véd meg a haláltól. Ezek a vándorélet elengedhetetlen tartozékai. Igaz, a benső bizonyosságot megadja, ezért mondhatja meggyőződéssel Szent Pál: „Tudom, kinek hiszek" (2Tim 1,12). De létbiztonságot nem ígér. Vagyis a hit a kereszt jegyében áll. Másszóval húsvéti jellegű; a húsvét valóságához pedig mind a nagypéntek keresztje, mind pedig a húsvétvasárnap dicsősége hozzátartozik. Tehát a hitnek a kereszt a próbája, de beteljesülésének útja is. A hit keresztje éppen az a nagy paradoxon, hogy amíg egyrészt bensőleg a legbizonyosabb, másrészt mégis sötét és minden biztonságot nélkülöz. P. Hunya, a lelkiélet mestere, találóan „saltomortalénak", halálugrásnak nevezte ezt. A hit e kihívására azonban a hivő nem hitetlenséggel válaszol, hanem a vándorember alázatosságával hitének egyre mélyebb értelmezésében és megélésében keresi az eligazodást.

Sorsalakító, felelős vállalkozás

Abrahám ezt a jövőt — amint életéből kitűnik — nem várta sült galambként, hanem neki kellett kialakítania. Vagyis senki más nem végezte el helyette mindazt, ami őreá várt és reá hárult. Neki kellett komolyan és felelősségteljesen elvégeznie a ma feladatait, és így építenie és biztosítania a holnapot. Isten tervei Ábrahám hite nyomán valósultak meg.

A hit tehát nem valami pietisztikus, jámbor magatartás, amely mindent — kiútként — Istenre bíz és Istenre hagy. Nem állandó csodavárás, amely túlozza és eltorzítja az isteni gondviselést: „Isten úgyis mindent elintéz." Nem saját tehetetlenségünk kenetes fedezése, amely ájtatossági gyakorlatokba merül, de az élet kemény feladataiban felsül. A hivő ugyanis jól tudja, hogy Isten és ember szeretetviszonyában neki is van tennivalója, és ez a viszonzás. Viselkedése tehát nem passzivitás, nem tunyaság és lustaság, hanem folyvást megújuló igenlés és teljes önátadás az isteni hívás kegyelmi indítására. A hitnek ebben a szüntelen gyakorlásában fejlődik a hit maga, és épül az élet. Isten szándéka a hitben újjáalakult ember munkája nyomán valósul meg a világban. Ábrahám élete igazolja, hogy az embernek Isten munkatársaként hivatása van a földön. A hit tehát nem szakít el a világtól és embertárstól, hanem inkább hozzájuk kapcsol. A hivő ember következőleg polgári-politikai kötelezettségeit is komolyan veszi.

A hivő tehát nem a sors játékszere, nem fatalizmus rabja, nem egy olimposzi magasságban trónoló kényúr bábja, hanem sorsának felelős kovácsa, amennyiben a magát közlő isteni szeretet indítására élete minden helyzetében szerető viszonzással adja át magát mindeneket éltető, megújító és betöltő hatalmának.

Növekvő, mélyülő hit

Ábrahám életéből azt is megtanuljuk, hogy hite nem volt egyszersmindenkorra „kész" hit. Kezdetben csak olyan volt, mint a rügy. De nyitva állt a teljességre, és Isten kegyelme kibontakoztatta. Válaszolt Isten hívó szavára, élete minden vonatkozásában ahhoz igazodott. Egész élete nem volt más, mint ennek az alapvető „igen"-nek a kibontakozása. Vagyis Ábrahám hitből élt. A folytonos megélés során pedig ez a hit egyre tisztult, fejlődött, erősödött és érett.

Amint az eddigiekből kitűnik, a hit tulajdonképpen alapvető döntés, amellyel az ember Istenéhez csatlakozik. Ez az önmagát legyőző önátadás ott van minden újabb elhatározásban, mint annak ihletője és formálója. Ezekben a folytonos döntésekben, amelyek életünket kiteszik, a hivő alapvető „igen"-je szellemében határoz, s ebben a napról-napra megújuló szeretet-elkötelezettségben hite mélyül, fejlődik, igazabbá válik és tökéletesedik.

A hit azonban sohasem lehet a szó szoros értelmében „kész", mert az emberélet zarándoksors, s ennek jellemzője az állandó, örökös keresés, korlátoltság és be-nem-fejezettség. Amikor a hit teljessé válik a „szemtől-szemben" való szemlélésben, akkor meg is szűnik.

Mindebből az következik, hogy a hit — ha igazi — nem lehet egyszerűen másoktól örökölt, átvett, csak személyes meggyőződésben átélt. A hivő ugyanis nem annak születik, hanem azzá lesz. Személyes elkötelezettség nélkül a hit csak olyan, mint a külső máz, könnyen lepattog. A hit a keresztény lét gyökere, és miközben egyre jobban belenő a Szeretet misztériumába, egyre szebb és dúsabb életet tud táplálni.

A hit nem egyenlő a tudással

Ábrahám hite nem tudáson alapult. A hit és tudás ugyanis nem azonos. A tudás, ahogy általában értjük, a valóság gondolkodáson, tanúságokon és érveken nyugvó belátása. A $2 \times 2 = 4$ bizonyítható. Ez tehát tudás és nem hit. A víz bizonyos hőfokon mindig felforr. Ezt tudom, és nem hiszem. A nehézkedés törvénye bebizonyítható, tehát nem a hit tárgya. Ábrahám hite nem érvek és bizonyítások eredménye, hanem bizalmas megsejtése a Szeretetnek. Ezért mondja a Szentírás, hogy a hit „meggyőződés a nem szemléltekről (Zsid 11,1).

A hit nem tudás, mert ha egyszerűen az volna, akkor a nagyobb tudású ember, az ún. elit üdvözülne, míg mindenki más ki lenne zárva az üdvösségből. Istennél azonban nincsen diszkrimináció. Isten személyválogatás nélkül mindenkinek felajánlja üdvözítő szeretetét, és azt akarja, hogy minden ember hitben elfogadja azt.

A tudás önmagában nem kezeskedik a hitről, nem is minősíti. Ezért például a teológus, a hittudós nagyobb tudása nem szükségszerűleg jelent na-

gyobb és erősebb hitet. Természetesen a tudás nagy érték, és a hitnek elősegítője lehet, de önmagában, még ha teológiai műveltség is, nem hit. Ezt jól megérezte a tudós Pasteur, amikor azt mondta: „Mert sokat tanultam, olyan erős a hitem, mint egy bretagne-i parasztembernek; ha még többet tanultam volna, olyan erős lenne a hitem, mint egy bretagne-i parasztasszonynak."

A hit nem gnózis (ismeret). Természetes, hogy igyekszünk „ésszerű"-nek bemutatni, amint tényleg az is, de vigyáznunk kell, hogy ezzel az apologetikus igyekezettel ne tegyük ész-szintűvé. A hit ugyanis mindig osztozik az isteni szeretetmisztérium kimeríthetetlenségében és felfoghatatlanságában. Az ember persze, mint kereső és kutató lény, egyre mélyebben akar behatolni a megváltó szeretet titkába; igaz a klasszikus elv: „fides quaerens intellectum", a hit keresi a megértést, és magára a hit aktusára ésszerű elvek invitálnak. De azért a hit végeredményben mégsem észmunka eredménye, nem összehordható érvek és bizonyítékok erejében fogamzó belátás. Hanem benső megsejtése és megélése az önmagát közlő isteni szeretetnek, mint ahogy Péter tette, amikor megvallotta: „Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia." Maga Jézus így magyarázta meg Péter hitének eredetét: „Ó boldog vallomás, amelyet nem a test vagy a vér sugallt, hanem a mennyei Atya nyilatkoztatta ki!" (vö. Mt 16,15-17)

A hit segít megközelíteni a vallás misztériumának a világát, míg a tudomány minden igyekezete ellenére csak tisztes távolságra jut el hozzá. Amikor pl. a hittudomány a fizika és a filozófia kategóriáival a transsubstantiatio (átlényegülés) tanába sűríti az Eucharisztia valóságát, egyszerre érezzük, mennyire elégtelenek a szaktudomány fogalmai a Szeretet Szentsége meleg valóságának kifejezésére; viszont az istentisztelet hitközösségében, amikor az imádkozó Egyház ünnepli a Nagy Szentséget, megsejtjük és megérezzük annak a határtalan isteni szeretet-gesztusnak a teljesebb értelmét, amellyel Jézus közeledett övéihez.

Ennyi, úgy gondoljuk, egyelőre elég a hit alapvető dimenziójának tanulmányozására, amit Ábrahám bibliai portréja nyomán kíséreltünk meg. Azért választottuk ezt az utat, mert — mint mondottuk — a Pátriárka az első hívő, jobban mondva hitünk atyja. Ezért állítja Szent Pál, hogy „aki hisz, az Ábrahám fia" (Gal 3,7). Éppen ezért Ábrahám hitének története, ahogy a Nemzetek Apostola nyomatékosan hangsúlyozza, „nemcsak érte van megírva, hanem értünk is. Nekünk is üdvünkre van, ha hiszünk abban, aki a halottak közül feltámasztotta Urunkat, Jézust, aki vétkeinkért halált szenvedett és megigazulásunkért feltámadt" (Róm 4,23-25). Következőleg hitünknek Jézus Krisztus a középpontja. Az Istenember az a végső Másik, Akiben az Atya szól hozzánk (Zsid 1,2), Akiben megközelít bennünket és hív Önmagához. Jézus az út, Akiben eltalálunk az Atyához, Akiben igent mondunk Neki: „Őáltala hisztek Istenben" (1Pét 1,21). Ez a hit pedig új létet ad: „Krisztusban újjá szült minket" (1,3). A Jézus Krisztusban való hit tehát új létünk alapvetése, ezért is

vagyunk keresztények, más szóval „Krisztusnak lettünk sorstársává" (Zsid 3,14). Ez az új lét a jövő ígérete: „reménységben élünk" (Róm 8,24), és „Krisztus bennetek a megdicsőülés reménye" (Kol 1,27). Ennek a hitnek élése, illetve gyarapítása a keresztény élet foglalata, ahogy Szent Péter buzdítja övéit: „Általa növekedjetek az üdvösségre" (1Pét 2,2).

A hit valóban a keresztény lét alapvetése: „hit nélkül nem lehet tetszeni Istennek" (Zsid 11,6). Viszont „a Jézus Krisztusba vetett hit által bátran és teljes bizalommal járulhatunk Isten elé" (Ef 3,12). Ezért parancsolja az apostol: „méltóan éljetek ahhoz a hivatáshoz, amelynek részesei lettetek" (Ef 4,1).

Cserháti József pécsi püspök

MAI IGEHIRDETÉSÜNK ÉS A HIT

Hogyan szolgálja a pap mai igehirdetése a hitet? Nem kívánok a következőkben tudományos elemzést, vagy rendszeresen elmélyített és minden területre kiterjedő tanulmányt nyújtani. Mozaikszerűen a mai helyzetre vagy szükségletekre rávilágító színfoltokat szeretnék egymás mellé állítani. E sorokkal azt a indítást szeretném adni másoknak, amit magam kaptam az utolsó hónapok olvasmányaiból. (Itt hívom fel a figyelmet Taksonyi-Kelemen: Az isteni szó teológiája, Szent István Társulat, Budapest 1973 c. műre, amely az igehirdetés néhány fontos teológiai alapelvét tisztázza.)

Tudjuk, hogy a lelkipásztorkodásnak ma egyik legsürgetőbb feladatáról van szó az egyházban. Az 1975-ös püspöki szinodus nagy témaköre az „evangelisatio mundi", vagyis az evangélium hirdetésének örök feladatában a mai lehetőségek felülvizsgálása. Nincs szükség arra, hogy az utóbbi évek folyamán sokszor elhangzott panaszokat megismételjük: prédikálásunk régi formái elavultak, a hagyomány egyszerű továbbvitele vagy mélyítése sem oldja meg a problémákat, a régi teológiai és igehirdetési nyelv ma nehezen talál utat a szemlélet- és felfogásvilágában megváltozott hallgatóság szívébe, a keresztény üzenet tartalma idegenül hat olyan emancipált világban, amely saját erejében keresi a megoldásokat és már nem égi hatalmaktól várja, stb. Kétségtelen, hogy magától értetődően adtuk tovább a keresztény üzenetet mindaddig, amíg a világ és benne a sajátos keresztény világ gyökeresen meg nem változott. Sokak szerint ma az igehirdetés is válságban van.

Előtérben a kérügma, az örömhír

Még jóval a zsinat előtt, a 30-as évek elején jelentkezett és örvendetes fogadtatásra talált a kérügmatikus teológiai irány. Nem szubjektív értelmezés-

ről van szó, hanem az örök, alapvető igazságok személyreható erejének, a személyes szó igazságtartalmának és közvetítési rendszerének keresésére fordítottak egyre nagyobb gondot a teológusok és lelkipásztorok egyaránt. A kérügmatikus irány mint az igehirdetés új értelmezése azt mondta, hogy az evangéliumi örömhír közvetlen, még tudományos reflexió előtti hirdetésére kell törekedni. Senki sem tagadja, sőt szükségesnek tartjuk a kinyilatkoztatás tartalmának állandó teológiai, tudományos elmélyítését. De a szószéken nem tudományos hitigazságokat, hanem az Istentől jövő, az egész emberhez szóló, az ember értelmét és szívét megérintő üdvözítő élettartalmakat hirdetünk. Életet hirdetünk és nem tudományt! Valójában maga a teológia sem lehet soha csupán tudomány, hanem lényege szerint szintén üdvösségi üzenet. A tudományos teológia nélkülözhetetlen, de feladata szintén az örömhír messiási hirdetése.

A legelső feladatok között is az első

A püspökökről szóló zsinati határozat ezt mondja: „az Úr nevében rendes és közvetlen hatalommal legeltetik juhaikat: így gyakorolják tanítói, megszentelő és kormányzói tevékenységüket . . . Tanító hivataluk gyakorlásában — ez a püspökök legelső kötelességei között is az első — Krisztus evangéliumát hirdessék az embereknek" (11-12). A papi szolgálatról és életről szóló zsinati határozat szerint is a hit hirdetése a pap első feladata: „Isten népét elsősorban az élő Isten szava gyűjti egybe, éppen ezért joggal várják a paptól ennek hirdetését. Mivel ugyanis hirdetés nélkül senki sem üdvözülhet, éppen ezért a papnak mint a püspök munkatársának első teendője, hogy Isten evangéliumát mindenkinek hirdesse; Isten népét így gyarapítják és így sokasítják." „A hit hallásból ered, a hallás pedig Krisztus igéjéből" (Róm 10,17; Konst. 4). A szöveg félreérthetetlenül beszél az „üdvösség igéjének" egyházalakító szerepéről és hatásáról.

Rahner mondja, amikor a szentségek adta kegyelmek „tárgyi jellegének" túlságos hangsúlyozása ellen foglal állást, hogy az isteni szónak nemcsak a liturgiában, de személyes hitéletünkben is jelentős szerepét a protestánsok elleni védekezésünkben erőteljesen lefaragtuk. Pedig a tisztán gondolati egybevetés is arra engedne következtetni, hogy a keresztény élet tovább maradna meg olyan helyen, ahol csak hithirdetés folynék, mint ott, ahol a hívek csak a szentmisén vennének részt, és talán általában a szentáldozáshoz is járulnának. E hivatkozással csak arra kívántam rámutatni, hogy az igehirdetésnek mint első teendőnek azért olyan nagy a jelentősége, mert ez a fundamentum, az alap, és épületet alapok nélkül nem lehet építeni. Viszont az is tény, hogy a múltban talán nem vettük eléggé figyelembe az isteni szóban és hirdetésben szereplő kegyelmi komponenst. Az isteni szó sokszor csak emberi szó marad, mert saját magunk nem helyezzük bele, vagy inkább nem fogadjuk el teljes realitásában az egész üdvösségi rendnek a krisztusi hirdetésből eleve adott kegyelmi kiáradását. Kegyelem mindenütt van, ahol a Krisz-

tus által adott jelek jelzésében és közvetítő erejében Krisztust érintjük és befogadjuk, egyesülünk vele hitünkben és odaadásunkban. Így a meghirdetett igének is szentségi jellege van. Áll ez főleg az igének a szentmisébe beépített liturgiájára, amelyben felbonthatatlan egység jön létre Krisztus halálának és feltámadásának meghirdetése, az igét hallgató nép válasza és a tulajdonképpeni áldozat között (Lit. Konst. 9).

A következőkben a szokásos hármas kérdésfelvetés alakjában a „miért", „mit" és „hogyan" problémájára szeretnék még kitérni.

Az igehirdetés miértje: a kinyilatkoztatás

A hirdetés miértje ugyanaz, ami a hité: felfigyelni az isteni beszédre, meghallgatni, követni és azután továbbadni. Ezért a hirdető is mindig hallgató és hivő, de a hivő is az isteni hit továbbadója. A kettőnek azonos vonalúsága onnan jön, hogy a hitnek és hirdetésének ugyanaz a motívuma: a beszélő Isten tekintélye. A hirdető első alapélménye a hit kiemelő és felemelő aktusa: elfogadom az isteni önkinyilvánítás tényét. Isten beszélt hozzám, kell, hogy e megrendítő valóság szent félelemmel töltsön el; Isten beszédét kell továbbadnom, ez emberi kereteket felülmúló küldetés, de leírhatatlan és felülmúlhatatlan örömmel eltöltő valóság is. Eltölt az Isten hatalma, a Szentlélek tüze, az Isten országa küldötteinek apostoli felelősségtudata. Ez az a lelkület, amelyben elsöprő és mindent betöltő hangos felkiáltással felhangzik a Credo, minden hirdetés kezdete és — mint tudat és élmény — belső, alapvető, formáló ereje.

A hit a hirdetésből származik, a hirdetés pedig a hitből. „Hittem, ezért beszéltem." Hitünk egész rendszerében a beszéd áll a középpontban. Isten beszélt, az Istentől küldött hirdetők ajkáról hangzik el ismét az isteni beszéd, hogy az emberek meghallják és befogadják az isteni szót. Amióta az isteni Ige emberré lett, az üdvösség útját minden időben a beszéd, vagy inkább a hirdetés és a hallás határozza meg.

Az igehirdetés „miértje" vagy célkérdése tehát már választ kap a hit első tényével: Isten beszélt és megnyilatkozása kötelező számunkra. Nem is hirdethetnénk mást, mint Isten beszédét. Az isteni beszéd önfeltáró, Isten életét, megismerését, akarását, jóságát és szeretetét nyilvánítja ki.

A kérügma tartalma: Krisztus misztériuma

Ha a kérügma fogalmának első jegye a beszéd, Isten beszéde és a hirdető beszéde, akkor második vonását az isteni beszéd tartalmi sajátossága határozza meg. A kérügma az isteni beszéd hirdetése úgy és azzal a tartalommal, ahogyan az Isten ajkán elhangzott. Az isteni kinyilatkoztatás forrása a szentírás, amelyet éppen ezért a tanító egyház két évezreden keresztül gyermeki tisztelettel vett körül és hirdetett a különböző korok embereinek.

Az eddigiekből világos, hogy a keresztény igehirdető az üdvösség üzenetével áll a világ előtt. Minden hirdetés az újszövetség hirdetésének megismétlése. A hirdető nem tudományt, bölcseletet ismertet vagy tanít, hanem feltárja Isten benső életét, és tudtuladja azt az akaratát, hogy az embereket az isteni életben kívánja részesíteni. A tudományoskodás, bölcselkedés, moralizálás fonákságát és veszélyes felületességét az igehirdető csak akkor tudja elkerülni, ha eleve átjárja a tudat, hogy Isten közvetlen felelős küldöttje, nem mondhat mást, mint amit az isteni beszédben talál. Hallatlan, minden emberi elképzelést felülmúló tény, hogy az Isten beszélni akart saját magáról. Ebbe bele kell élni magunkat. Egyszerre meg kell rendülnünk, de boldogságunkban fel is kell kiáltanunk: Velünk az Isten! Ez a papnak mint igehirdetőnek új és kimeríthetetlen horizontot nyújt. A beszélő Isten küldi őt a világba, hogy ott helyette az ő nevében továbbadja az isteni beszédet, az Isten önkinyilvánító és követésre felszólító beszédét. A küldetéstudat vagy prófétai tudat az újszövetségi papság hivatalának alapvető vonása: Krisztus is az Isten akaratának, az Isten országának hirdetőjeként jelent meg az emberek között. Az isteni küldöttnek, a „legatus divinus"-nak első feladata a hirdetés, Isten országának meghirdetése volt.

Krisztus azt nyilvánította ki, ami öröktől fogva rejtve volt (vö. Kol 1,26), feltárta az isteni üdvösségtervet, az „oikonomiát", amely szerint Isten Krisztusban mindent egybe kívánt foglalni, és azóta mindennek Krisztus, az Istenember a középpontja, s minden őrá irányul. Az üdvösség Krisztusnak már halálát magában foglaló születésével kezdődött el, és a meghalt, feltámadott és megdicsőült Krisztus kegyelmi erejében, amely a Szentlélek tevékenységében nyilvánul meg, a világ ismét „hazatér" a mennyei Atyához, egyre fokozódó beteljesedésben. A pap ennek a titoknak szüntelen kinyilvánítója és hirdetője. A hivőknek, az ige hallgatóinak érezniök kell, hogy a pap nemcsak tud az isteni titkokról, nemcsak beszél róluk, hanem bennük és általuk él, valóban „beavatott", az Isten titkainak sáfára. Ha ez a nagy elgondolás, üdvösségünk krisztológikus, trinitárius és ekkleziológikus felépítése áll igehirdetésünk hátterében, akkor sohasem leszünk felületesek, mert a megváltó Isten szívéből jön a mondanivalónk. Csak így lesz átütő, érezhető erővé minden prédikációnkban a prófétai és papi küldetés.

A „hogyan" kérdései

Amit eddig mondtunk, voltaképpen bevezetés kívánt lenni a következőkhöz. A döntő kérdés: hogyan hirdessük ma az igét? A pap azért „a hit embere", mert elsősorban hite által mutatkozik be az embereknek. Nagyon nehéz lenne meghatározni, mi is különbözteti meg a pap hitét a hivők hitétől. Tartalmilag és minőségileg, mélységében, intenzitásában a kétfajta hitmegnyilatkozás teljesen azonos lehet, sőt mindig fogunk találni olyan világi hivőket, akiknek hite minden tekintetben alig elérhető magaslaton áll — s mégis

a papra mondjuk azt, hogy a hit embere. Egyszerűen azért, mert a pap hirdeti a hitet, ő a hit elhintője, az isteni ige magjának növesztője, a hitélet ápolója, egyszóval a hit „eredeztetője". S itt találunk rá arra, ami a pap hitében ma különösképpen sajátos vonásként jelentkezik, s ez az a jegy, amelyre ma különösen fel kell figyelnünk.

Rómában tanuló fiatal magyar pap mondta nekem nemrégen: odahaza észreveszik, hogy a Rómában végzett, és bizonyos tekintetben általában a fiatal papok igehirdetésében a többihez viszonyítva „struktúra-különbség" mutatkozik: a régiek objektív, tárgyi összefüggésben hirdetnek, a fiatalok pedig egzisztenciálisan, vagyis az életkérdések, a hívők problémái felől készítik elő prédikációikat. Ez a különbség valóban fennáll, s ez nem csupán stíluskülönbség, hanem látási vagy szemléleti eltérés.

Amit a következőkben még mondani szeretnék, azt a ma oly szükséges valóságelemzésből merítem. Négy szempontra kívánnám felhívni a figyelmet: az igehirdetés személyes, dialógusos, emberarculatú és tanúságtevő mozzanataira.

A személyes jelleg. — Igen fontos szem előtt tartani az igehirdető és a megszólított közösség között kialakult viszony személyes jellegét és a kapcsolat kölcsönös dinamikáját. A kinyilatkoztatott ige hirdetésében az első megszólított személy maga az igehirdető. Isten szólítja meg, és amit hirdet, az Isten beszéde. Az igehirdető pap, mint láttuk, beszédet fogad el és beszédet ad tovább. A hit alaptermészetéhez lényegesen hozzátartozik, hogy beszédnek hiszünk, s mivel a beszéd az egyik legszemélyesebb emberi megnyilatkozás, ezért kell az igehirdetésnek a személyiség legbensőbb világából fakadnia. A beszéd szavakból és mondatokból áll. Nem lehet valamit továbbmondani, amíg magunkban meg nem fogalmaztuk, értelmes összefüggésben ki nem fejeztük. A hit mindig belső válasz arra, amit kívülről kaptunk. A hit személyes állásfoglalás, és a belőle fakadó bizonyosság és meggyőződés kérdései is a legszemélyesebb állásfoglalást érintik. Ma nem annyira a hitigazságot kifejező megfogalmazás és annak tartalma áll előtérben, hanem a hitből fakadó élet konkrét megnyilvánulása magam és mások felé. Hitünk ma szinte azonos lesz azokkal a tettekkel, amelyekkel kinyilvánítjuk.

Ez a szubjektív vagy interszubjektív helyzet korábbi igehirdetésünkből sokszor hiányzott, vagy legalábbis nem volt tudatos. Ma kétszeresen is érezzük ezen a téren a változtatás szükségességét: jobban érvényre kell jutnia a tárgyi és tartalmi anyagon túl a hit természetében rejlő személyi elemeknek, a személyiség dinamikájának. Nem hirdethetünk olyat, amiről nem vagyunk tökéletesen meggyőződve, és ezt nem tehetjük meg másképpen, mint hogy magunk is mindig hallgatói vagyunk az igének. S nem hirdethetjük a magunkba fogadott üdvözítő igét másképpen, mint azzal az értékeléssel és lelkesedéssel, személyes odaadással, győzelmes kisugárzással, amivel a legszentebbet szoktuk körülvenni az élet értékeinek sorozatában. Másszóval a hitben

rejlő problematikát magunkra kell alkalmazni, és e személyes álláspontunkkal lépünk a hívek elé. Valaki egyszer „per absurdum" ezt így fejezte ki: nem fontos, hogy az igazságot milyen formába öltöztetjük, vagyis hogy mit hirdetünk, hanem az a döntő, hogy ki a hirdető. E kijelentésben az a feltörést sürgető igazságmag rejlik: mai hirdetésünkben a tárgyi és a szubjektív komponenseknek eggyé kell válniuk, találkozniuk kell. Az apostolokról tudjuk, hogy teljes bizonyossággal hirdették az örömhírt, igen, róluk valóban az áll, hogy prédikációjuk „hir-detés", hírüladás volt. Náluk a hír mint újdonság és üdvözítő valóság a belső megigazultság bizonyosságává vált, és az hajtotta őket mint Krisztus hírnökeit a világ üdvözítése felé.

Hitünknek a magunk egyéni, személyes világán keresztül kell utat törnie mások felé. Nem a „saját hitünk" a hirdetés tárgya, de mindig a hirdetés alanya maradhat; nem a saját hitemet hirdetem, de saját hitem önmagát is hirdeti, amennyiben hitem nagy élményei, az Istennel való személyes találkozás, az egyéni megihletettség és a belső átélés ereje hatja át prédikációmat. — Ez a ma — főleg fiataloktól — annyira követelt „egzisztenciális hirdetés" első igénye.

A hitben rejlő dialógus. — E második szempont a hitnek mint beszédnek vagy beszélgetésnek további elemzéséből adódik. A hitben Isten és ember beszélget egymással, de úgy, hogy minden igazság közlése egyszerre kérdés és felelet. Isten kérdez, felszólítással, hívással fordul az ember felé, és az ember kénytelen felelni. De az ember is kérdéseket intéz az Istenhez, és az Isten egyszersmindenkorra Krisztusban válaszol az emberiségnek. Az egzisztencializmus egyik tétele így hangzik: az ember valójában csak mint kérdezett, felszólított és a kérdésekre válaszoló lény lesz emberré. Másszóval csak kérdéseiben, keresésében, a holnap előtti nyitottságában és várakozásában igazán létező. Azonnal érződik, mennyivel konkrétebb, elevenebb, a személyiség igazi problémavilágát érintő lehetne igehirdetésünk, ha a kérdezés és a válaszadás feszültségében állna. Ma mindinkább látjuk, hogy a vallásos élet sajátos természetét az Istennel való találkozás, a dialógus határozza meg változatos megjelenési formáiban. Miről, miért és hogyan tudunk beszélni az Istennel? A személy legbensőbb magvának megnyitása csak ilyen módon sikerülhet: bevilágítunk az értelem ablakán át, kopogtatunk a szív ajtaján, és kérdezzük vagy inkább felkínáljuk mindazt, ami a másik boldogságához szükséges.

Az emberarculatú fordulat. — VI. Pál pápa a zsinat befejező ünnepségén azt mondotta: a zsinat arra tanított meg bennünket, hogyan kell az embereken keresztül az Istenhez jutni. Ma, az emberi személyiség, a szabadság és tekintély, az emberi méltóság és egyenlőség sokat vitatott problémavilágában, hatalmasra nőtt emberi látóhatár kezd előttünk kibontakozni. A személyiség értékelése eddig nem látott mértékben fokozódik, és a mélyebb, teljesebb humanitás, az emberi mivolt és az emberi közösség egybefogó „emberies-

sége" lett a jelen történelmi alakulásának mozgatója. Hominizálódás és humanizálódás! Ebben a történelmi folyamatban egzisztenciálisan mindannyian bent állunk, ez a mi sorsközösségünk, amelyben mindannyian a teljesebb ember kibontakozását várjuk. Az igehirdetőnek e területen első kérdése és megközelítése: mi az Isten szándéka ezzel a mai világgal és a mai emberrel?

Ebben az összefüggésben a nyelvről is kellene beszélnünk. A mai igehirdetésnek egyik nagy problémája a teológiai fogalmak és általában a természetfeletti tartalmakat és vonatkozásokat visszaadó kifejezések megértetésének nehézsége. Hogyan kapjon helyet a mai ember képzeletvilágában és naturalisztikus eszmetársításai között az üdvözítő halál és feltámadás, az örök élet, az üdvözítő Isten jelenléte, a kegyelem, a megigazultság és a többi fogalom? A mai ember nehezen érti meg, hogy az emberi mértéken túl egy másik, isteni mérték is lehetséges. Krisztus azt mondja: csak akkor fogtok megérteni engem, ha az Istentől vagytok (Jn 8,47). Tehát akkor az Isten hatalma az, amely megértet és üdvözít. Hogyan győzzük meg erről hallgatóinkat? Nem könnyű ma az igehirdetés helyének, funkciójának és nyelvének meghatározása.

A hirdetés tanúságtétele. — Minden igehirdetés megismétli az újszövetség, vagyis Krisztus hirdetését. Mint már mondottuk, ez nem valami eszmei, dogmatikai, bölcseleti vagy erkölcstani summa vagy káté, hanem egyetlen megismételhetetlen esemény. Isten emberré lett, hogy az ember Istenné legyen. E hirdetésben kettős dinamika feszül: kinyilvánítja ezt az eseményt, és új történést teremt, mert a Krisztus-esemény részeseivé tesz bennünket. Ezért volt a hirdetés ősidőktől fogva mindig tanúságtétel: „Tanúim lesztek a világ végezetéig" (vö. Csel 1,8). Az eukarisztia vallási életünk középpontjában áll, ezért voltaképpen az igehirdetés is mindig erre utal, és minden innét veszi eredetét és értelmét. „Halálodat hirdetjük, Urunk, és hittel valljuk feltámadásodat, amíg el nem jössz." A megemlékezés azt az éjszakát idézi fel, amikor elhangzott az Istenfia engedelmességének és önfeláldozásának végső akkordja: teremtményi mivoltát, amit az Atyától kapott, halálával visszaadta neki. A hirdetés központja kezdettől fogva a húsvéti esemény volt, és ma is tanúságtétel a krisztusi esemény két sarkpontja, az Úr halála és feltámadása mellett. Az újszövetségi igehirdetésben a tanúságtétel és a hirdetés mindig együtt haladt: „Amit láttunk és hallottunk, azt hirdetjük nektek" (vö. Jn 1,1). „Mi ennek tanúi vagyunk" (Csel 5,32; 10,39). Krisztusnál az esemény és a tanítás elválaszthatatlan egymástól: benne Isten eseménnyé tette magát, mert megszületett, eljött és meghalt értünk. Ezért Krisztus maga a kinyilatkoztatás, és amit mondani akart, annak lényege az áldozat s az Atya iránti szeretet: a két legteljesebb emberi magaslat.

Igehirdetésünk krízise részben onnan ered, hogy Isten szavából tanítást, elméletet és doktrinát csináltunk. Teológiánknak hosszú évszázadokon keresztül az volt a főtörekvése, hogy Krisztus tanítását rendszerbe foglalja,

vagyis olyan építménybe, amelyben minden benne legyen és változtathatatlan legyen. Az igehirdetés nagy feladata ma: az áthagyományozott igazságok „lefordítása" a mai kor nyelvére és képzeletvilágára. Előttünk áll a kor sajátos embere, sajátos tapasztalataival, gondjaival és bajaival, várakozásával és reményeivel. Úgy kell hirdetnünk, hogy maga Isten legyen jelen, és megérintse a hallgatóság szívét.

Mikor lesz a pap a keresztény ember küldetéséből kifolyólag valóban az örömhír hirdetőjévé? Amikor szavából maga Isten beszél hozzánk. Amikor szava abban az erőben és hatalomban lesz hatásossá, amely Krisztusból indul ki (Mk 1,22; Jn 6,69). Csak aki Isten szavával sokat foglalkozott, sokat meditált és imádkozott, aki emberi szívének minden rezdülésével siet az Isten elé a rábízottak érdekében, másszóval aki korunk idejének és történelmének teljében él, annak ajkán fog Isten szava sajátos jelleget és mondanivalót képviselni. Ez annyit is jelent, hogy aki a mai ember számára akarja az örömhírt hirdetni, annak teljesen át kell adnia magát a másik embernek, találkoznia kell vele, fel kell emelnie, el kell viselnie, mert csak így tudja magával vinni (Gal 5,4; 6,2), s vele együtt Krisztus törvényét teljesíteni.

Európai magyar papi lelkigyakorlat
aug. 19-én estétől 23-án délig
Színhelye: Innsbruck, Haus der Begegnung
Jelentkezés Marosi Lászlónál, A-9800 Spittal/Drau, Kapelleng. 15

Magyar nővérek európai lelkigyakorlata
júl. 21-30. Villers-La-Ville-ben (Belgium)
Brüsszeltől 40 km-re (jó vonatösszeköttetés), az örökimádók
lelkigyakorlatos házában.
Vezeti P. Bóday Jenő jezsuita atya.
Jelentkezés jún. 29-ig bezárólag P. Matyasovich Henriknél
Blijde Inkomstraat 18, B-3000 Leuven.
Közelebbi tájékoztatót mindenkinek időben küldünk.

Nemesszeghy Ervin

TUDOMÁNY ÉS HIT

A mai korban, amikor a természettudomány óriási fejlődésének vagyunk tanúi, a tudomány és vallás viszonyának kérdése különösen jelentős. A II. Vatikáni Zsinat jól jellemzi a jelenkor emberének vallási helyzetét: „Mind nagyobb tömegek hagynak fel a vallás gyakorlásával. Sőt az Isten és a vallás tagadása, vagy a közömbösség e téren, ma már nem oly kivételes jelenség, mint volt a múltban. Manapság tudniillik gyakran jelentkezik úgy, mint a természettudományos haladásnak vagy valami új humanizmusnak a követelménye." (Az Egyház a mai világban 7.)

Valóban sokan úgy hiszik, hogy a tudomány világképe és a hit világképe vetélytársa egymásnak: ahogy a tudomány halad előre, úgy csökken a hit világképének hihetősége. Jelen tanulmányunkban éppen azt szeretnénk megmutatni, hogy ez nincs így. A tudományos megállapítások és igazságok egészen másfajta kérdésekre felelnek meg, mint a hit igazságai. Hogy ennek ellenére mégis lehet bizonyos feszültség tudomány és hit között, az főleg két okból érthető. Először is sok természettudós, különösen a múlt században és századunk elején, a természettudományok eredményeitől elragadtatva azt kezdte hinni és hirdetni, hogy a természettudományos módszer az e g y e d ü l i út az igazság megtalálására. Ez az álláspont, amelyet olykor szcientizmusnak hívnak, a vallást és a filozófiát is alapjaiban támadja meg, ezért joggal váltott és vált ki ellenhatást filozófusok és teológusok részéről. Ugyanakkor önmaga alatt vágja a fát, mert idézett alaptétele sem bizonyítható természettudományos módszerrel. Valójában a 20. század második felében a természettudósok nagy többsége mindinkább belátja a természettudományos módszer korlátait. Max Born, a híres atomfizikus írta 1956-ban a következő sorokat:

> 1921-ben úgy hittem a legtöbb korombeli természettudóssal, hogy a világot deterministikus törvények kormányozzák, és hogy a tudomány képes ezen törvények objektív ismeretére szert tenni. A természettudomány magasabbrendűnek tűnt fel előttem, mint a filozófia, költészet, vallás szubjektívebb világa, és azt gondoltam, a tudomány félreérthetetlen nyelve elősegíti, hogy az emberek megértsék. 1951-ben ezen vélemények egyikében sem hittem . . . Most úgy tekintem volt hitemet a tudomány felsőbbrendűségében, mint a fiatalos lelkesedés tévedését.[1]

De annak a ténynek, hogy időnként feszültséget érzünk a hit és tudomány között, van még egy mélyebb oka, amelyet teljesen kiküszöbölni nem is lehet. Ez az ok a következő: Ahhoz, hogy a hivő ember a vallás igazságait megértse és kibontsa, szüksége van egy bizonyos világképre, amelyet az adott kor világképéből kölcsönöz. Ez a világkép azonban a tudomány fejlődése folytán változik; általában lassan, néha azonban szinte ugrásszerűen. Ilyenkor a hivő ember szükségszerűen feszültséget érez a hitigazságok értelmezése és az új tudományos fölfedezések megállapításai között. De az ellentét tulajdon-

képpen n e m a hit igazsága és a természettudományok igazsága között áll fenn, hanem a z ú j v i l á g k é p é s a r é g i v i l á g k é p k ö z ö t t, amelyben a hitigazságokat értelmezték és megfogalmazták. Hogy ezt a tételünket kellőképpen igazoljuk, hasznos lesz rövid és vázlatos történeti áttekintést adni a hit és tudomány úgynevezett konfliktusairól.

A természettudományok kezdete

A természettudományok a 16. és 17. században indultak fejlődésnek az európai keresztény civilizációban. Minthogy a keresztény hit egyik alappillére, hogy a világot Isten teremtette, és az ember azt a feladatot kapta Teremtőjétől, hogy mint a teremtés koronája hajtsa uralma alá az egész földkerekséget (vö. Ter 1,28), ez a hit bizonyára nagyban hozzájárult annak a kulturális légkörnek megteremtődéséhez, amelyben a tudományos tevékenység megindulhatott. Abban az időben a fizikai világkép az arisztotelészi kozmológia befolyása alatt állt. Eszerint a véges világegyetem két lényegesen különböző területre oszlott: az ‚égi' és ‚földi' területre. Az ‚égi' testek romolhatatlanok voltak, és lényegileg különböztek a földön található romlandó anyagtól. A földet a világ központjában nyugvó állapotban képzelték el. Továbbá úgy gondolták, hogy bár az ‚égi' testek hatással vannak a ‚földi' testekre, a ‚földieknek' semmiféle visszahatásuk nincs az ‚égiekre'. Az ‚égi' testek mozgását koncentrikus, egyenletes körmozgások eredőjeként értelmezték. Ez a fizikai világkép szöges ellentétben állt a későbbi, Kopernikusz, Kepler, Galilei és Newton munkássága folytán kialakult világképpel. Tévedés lenne azonban azt gondolni, hogy az arisztotelészi világképet az Egyház vezette be. Ez az akkori művelt ember világképe volt. Viszont tagadhatatlan, hogy egyes középkori lelki írók túlságosan hangsúlyozták a földi világ időszerű, véges, romlandó jellegét, és arra buzdítottak, hogy teljes figyelmünket és érdeklődésünket a túlvilágra kell irányítanunk.[2] A középkori lelkiség nehezen tudta összeegyeztetni e világ valódi értékelését és szeretetét az Isten iránti szeretettel.

Kopernikusz kanonok könyve: „De revolutionibus Orbium Coelestium" (1543), amely elsőként hirdet heliocentrikus világképet, nem keltett nagy érdeklődést. Kopernikusz könyvét III. Pál pápának dedikálta, és Giese püspökbarátjának hosszas biztatására adta csak ki. 70 éves volt, amikor könyve megjelent, és még ugyanebben az évben meghalt. Igaz, hogy az egyházi bíróság könyvét 63 év múlva, 1616. márc. 5-én indexre tette,[3] de ekkor a Galileivel kapcsolatos viták már igen felkavarták a kedélyeket. Itt most nem célunk, hogy a Galilei-esettel részletesebben foglalkozzunk. Ezt annyi előítélet és legenda veszi körül, hogy lehetetlen egy rövid cikk keretén belül megfelelő módon ismertetni. De nagyon ajánljuk olvasásra A. Koestler könyvét: „The Sleepwalkers" (Penguin, London 1964). A szerző szinte regényszerű érdekességgel, ugyanakkor komoly dokumentációval írja le Kopernikusz, Tycho Brache, Kepler és Galilei világát, az inkvizíció kétes szerepét, az egyes egyházi ve-

zetők túlkapásait és gyengéit, Galilei nagyságát és hibáit. Meggyőződése, hogy Galilei összecsapása az Egyház hivatalnokaival elkerülhető lett volna. Kimutatja, hogy a tudós elítélése ellenére börtönben sohasem ült, és sohasem ejtette ki síremlékén olvasható ‚híres mondását': „eppur si muove" (mégis mozog). Kétségtelen azonban, hogy a hit és tudomány viszonyának szempontjából a Galilei-eset tragikus következményekkel járt: köztudatba vitte át azt a téves felfogást, hogy a hit és tudomány ellenkezik egymással, és hogy az egyik a ‚vak tekintély', a másik pedig a ‚felvilágosult értelem' alapján áll.

A fejlődéselmélet hatása

A természettudományok és a keresztény hit másik nagy összeütközését a 19. században a fejlődéselmélet váltotta ki. Amikor Charles Darwin 1859-ben, több mint húsz éves türelmes tudományos munka után, közzétette A fajok eredete c. könyvét, a könyvben felvázolt fejlődéselméletet azonnal heves támadás érte, mert ellenkezni látszott a keresztény teremtéstannal. Tagadhatatlan, hogy Darwin tétele ellentmondott a Bibliában található teremtéstörténet szószerinti értelmezésének. Bár a geológiai tudományok eredményei már előzőleg kérdésessé tették a ‚hatnapos' teremtést, az egyes fajok külön-külön való teremtése az akkori keresztények számára a bibliai teremtéstörténet lényeges részét alkotta. Ugyanakkor Darwin tétele kitűnő ‚fegyvert' adott azok kezébe, akik az ember származását pusztán természetes módon magyarázták. A fejlődéselméletre hivatkozva próbálták ‚bizonyítani', hogy az embert nem Isten teremtette, életét nem a Gondviselés irányítja, hanem a természetes kiválasztódás, és a többi Darwin által megjelölt természeti törvény. Számunkra ma talán naívnak tűnik a hit igazságainak és a tudományos törvényeknek ilyen keverése, de a múlt század heves vitáit sokszor a hit és tudomány területének ez az összekeverése és zavara jellemezte. A hit igazságainak a tudományos igazságoktól való megkülönböztetése, ahogy ma tesszük, főleg csak ezen viták alapján kristályosodott ki. Akkoriban tehát még nem alkalmazhatták azt a megkülönböztetést, amelyet mi ma sokszor hangoztatunk, hogy a bibliai teremtéstörténet nem szándékozik sem geológiát, sem fizikát, sem biológiát tanítani, hanem hitünknek az üdvösség szempontjából szükséges igazságait akarja velünk közölni, a bibliai szentírók gondolkodási és kifejezési formái szerint. Bár túlzás lenne azt hinni, hogy az akkori keresztények egyáltalán nem voltak tudatában a szentírók által kifejezett igazságok tartalma és a kifejezés módja közötti különbségnek, a határvonalat a kettő között még nem tudták élesen meghúzni. Természetesen e határvonal konkrét meghúzása mindig probléma marad, de ma már sokkal világosabbak látjuk azokat az elveket, amelyeket ilyenkor használnunk kell, és amelyeket a Vatikáni Zsinat olyan jól foglalt össze:

> Isten a Szentírásban emberek által emberi módon beszélt. Ha tehát a szentírás-magyarázó meg akarja látni, mit akart velünk közölni az Isten, akkor figyelmesen

meg kell vizsgálnia, mit is akartak igazából mondani a szentírók, és szavaik által mit látott jónak kinyilatkoztatni az Isten. A szentírók szándékainak kiderítése végett egyebek közt ügyelni kell az „irodalmi műfajokra" is. Az igazság más-más módon van előterjesztve és kifejezve a különféle műfajú történeti szövegekben, a prófétai vagy a költői szövegekben, vagy az egyéb beszédformákban . . . Annak helyes megértése végett, hogy a szent szerző mit akart kijelenteni írásában, kellőképp figyelni kell egyrészt azokra a szokásokra és sajátos gondolkodás-, szólás- és elbeszélésmódokra, amelyek a szentíró korában virágoztak, másrészt azokra a módokra, amelyek akkortájt az emberek társas érintkezésében uralkodtak.[4]

Mivel Darwin fejlődéselmélete megtámadta az akkor uralkodó tudományos világképet, sokszor maguk a természettudósok voltak leghevesebb bírálói. A helyzetet az is bonyolította, hogy egyes jóhiszemű keresztény természettudósok és teológusok a tudományos hipotézisek elégtelenségéből próbálták bizonyítani Isten létezését. A jó Isten tehát úgy jelent meg, mint egy záróhipotézis, amely betölti a hézagokat természettudományos tudásunkban (God of gaps). Ez a ‚hézagpótló istenkép' felmérhetetlenül sokat ártott a kereszténységnek, mert ahogy szűkültek a hézagok természettudományos tudásunkban, úgy szorult ki Isten világunkból, arról nem is szólva, hogy ez a felfogás Isten fogalmát egy tudományos hipotézis színvonalára alacsonyította. Laplace-nak bizonyos értelemben nagyon is igaza volt, amikor Napoleon kérdésére, hogy hol maradt tudományos elméletében az Isten, így válaszolt: „Uram, erre a hipotézisre nincs szükségem". Istennek ugyanis nincs helye a tudományos hipotézisek között; Ő sohasem lehet egy részok vagy részmagyarázat: Ő a természetben lejátszódó összes folyamat alapfeltétele. Az a magatartás, amely a hézagpótló istenképet kialakította, tulajdonképpen egy szűk racionalizmus talajában gyökerezett, amelynek szelleme sajnálatos módon még ma is erősen érezhető.

Az első vatikáni zsinat határozatai

Az első vatikáni zsinat 1870-ben fektette le azokat az alapelveket, amelyek megszabják a hit és a természetes ész által megismert igazságok viszonyát. Ezek az alapelvek magukban foglalják azt a fontos megállapítást, hogy a hit és a természetes ész által megismert igazságok között valódi ellentét sohasem lehet, mert ugyanaz az Isten nyilatkoztatja ki a hittitkokat és adja a hit ajándékát, mint aki az emberi értelemnek a megértést adja; Isten pedig önmagát nem tagadhatja meg, sem igazság az igazságnak ellent nem mondhat. Ha mégis látszólagos ellentét található a kettő között, annak kétféle oka lehet: vagy nem értettük meg helyesen a hittételeket, vagy a tudományos véleményekből vontunk le helytelen következtetéseket.[5] Ugyanitt a zsinati határozat leszögezi, hogy az Egyház, ahelyett hogy ellenezné a tudományok és művészetek fejlődését, támogatja ezt, sajátos módszereik tiszteletben tartásával.

A hívő ember ma is eligazítást talál a fenti alapelvek fényénél: többfajta út vezet az igazsághoz, különféle módszerekkel, és az igazság végső egységét

maga az örök Igazság, a jó Isten biztosítja. A hivő ember tehát teljes nyíltsággal, félelem nélkül tekinthet a természettudományok új eredményeire. Az esetleges feszültségek és látszólagos ellentmondások alkalmat adnak számára, hogy hitének igazságait újból átgondolja és elmélyítse.

A fizikai világkép a 20. században

A századforduló körül a fizikai világképben újabb változás állott be. Ezt két tudományos elmélet váltotta ki: Planck kvantumelmélete és Einstein relativitáselmélete. A múlt század utolsó éveiben Max Planck a fény- és hőelnyelés fizikai folyamatait vizsgálva azt találta, hogy kísérleti képletét csak úgy tudja elméletileg megmagyarázni, ha feltételezi, hogy a fény- ill. hőenergia nem folytonos, hanem kvantumos szerkezetű: bizonyos meghatározott mennyiségekben, mondhatnánk ‚csomagokban' terjed. Képleteivel aránylag egyszerű módon ki tudta számítani e legkisebb energia-csomag (energiakvantum) értékét. Ez azt jelentette, hogy a világban tapasztalt bármely energiamennyiség ezen kis kvantum értékének egész számú többszöröse. Valamivel később Albert Einstein kidolgozta relativitáselméletét. Ez nem a Newton-féle abszolút tér és idő fogalmán alapul, hanem azon a feltevésen, hogy nincsen abszolút nyugvó, ún. inercia-rendszer, amihez a fizikai testek mozgását viszonyítani tudnánk: a testek mozgása egymáshoz képest teljesen relatív. Érdekes következménye ennek az elméletnek, hogy a tömeg a sebesség függvénye: minél gyorsabban mozog egy ‚m' tömeg egy ‚S' koordinátarendszerhez viszonyítva, annál nagyobbnak észleljük, ha mozgását ebből az S koordinátarendszerből vizsgáljuk. Ez az ún. ‚tömegnövekedés' azonban csak akkor jelentős, ha az ‚m' tömeg a fénysebességhez közeli sebességgel mozog. Az atomfizika, amely az atomok elemi részeinek, a protonoknak, neutronoknak, elektronoknak stb. fizikai törvényszerűségeit vizsgálja, csak a relativitáselmélet és a kvantumelmélet alkalmazása folytán tudott kifejlődni, mert az atomok elemi részecskéi a fénysebességhez közeli sebességgel mozognak, és energia-nagyságrendjük a kvantumok nagyságrendjébe tartozik.

Az említett két elmélet az egyes fizikai alapfogalmaknak olyan nagymértékű revízióját követelte meg, hogy a természettudósok jelentős része képtelen volt ezt elfogadni. A természettudósok közötti, sokszor éles vitákban a kívülállók nem tudtak érdemlegesen részt venni, hatásuk azonban érezhető volt a természettudományokról alkotott felfogás megváltozásában. E viták megmutatták, hogy annak a tudományos objektivitásnak eszménye, amelyet a múlt század mechanikus racionalizmusa maga elé tűzött, sohasem érhető el. Az új fizikai világkép megkérdőjelezte a természettörvények determinisztikus jellegének érvényét, de önmagában nem döntötte meg. Az ezzel kapcsolatos viták azonban felhívták a figyelmet arra, hogy a természettudományos tevékenység részben maga is társadalmi jelenség, meghatározott történelmi múlttal és hagyományokkal, s az új nézőpontok és felfogások ellen erős ellenállás

mutatkozik. M. Polányi, a magyar származású természetbölcselő beszámol arról, milyen magánosan maradt Planck nagy fölfedezésével. Bár elméletét pár éven belül meglepő jelenségek igazolták, annyira idegen és újszerű volt, hogy tizenegy év kellett ahhoz, hogy a vezető természettudósok elfogadják, sőt a kvantumokkal kapcsolatos viták még 1914-ben is „ünnepi ebédeken tréfák anyagául szolgáltak" (a fölfedezés 1900-ban történt).[6]

A klasszikus és modern fizika körül keletkezett viták nem rombolták le a természettudományok tekintélyét. Az új fizikai világkép sikerét az atomfizika kifejlődése bizonyította. A természettudományok alkalmazásának eredményeit pedig a technika vívmányai folytán szinte mindenki tapasztalhatta.

A hit és tudomány területének radikális elválasztását képviselő irányok

Ezeket I. G. Barbour nyomán[7] három nagy csoportba oszthatjuk: 1) A neo-ortodox protestáns teológiai iskolák, amelyeknek kétségtelenül egyik legkimagaslóbb alakja K. Barth. 2) Egzisztencialista irányzatok. 3) A nyelvanalízis (linguistic analysis) módszerét felhasználó irányzatok.

Az első csoportba tartozó irányoknak különösen a két világháború között volt erős hatásuk a protestáns teológiában. Krisztus központi szerepét hangsúlyozták: Istent csak a kinyilatkoztatás hittel való elfogadása által tudjuk megközelíteni, úgy, ahogy ő Krisztusban és Krisztus által kinyilatkoztatta magát, és ahogy róla a Szentírás tanúskodik. A természet maga nem revelálja Istent. Természetes meggondolásokkal sem Isten létezését, sem tulajdonságait nem tudjuk megismerni. Csak a hit által, Isten szabad ajándékaként tudunk Vele találkozni. Következésképpen a teológia teljesen autonóm a természettudományos elméletekkel és azok következményeivel szemben.

Az egzisztencialista irányok a személyes elkötelezettség fontosságát emelték ki. A személyi önátadás világa az ‚én-Te' viszonyban egészen más világ, mint a tudományos, objektív szemléleté. Csak az előbbiben bontakoznak ki a szunnyadó személyi értékek, állandó nyíltságban, készségben, állandó párbeszédben, önátadó szeretetben. Isten csak ebben a személyes viszonyban tevékeny. A Biblia szavait is csak ebben a személyes viszonyban szabad értelmeznünk, úgy, mint ami új reményt, elhatározást, benső, személyes megújulást ad. De éppen ezért nem kerülhet összeütközésbe történelmi tényekkel, vagy a tudomány személytelen, semleges világával. R. Bultmann egzisztencializmusa, amely a második világháború után erős befolyást gyakorolt a teológiában, a teremtéstörténet tanítását úgy értelmezi, mint személyes hitvallást: ‚Uram, Te vagy a Teremtőm'. A teremtéstörténet nem a világról szól, hanem nekem szól: úgy kell értelmeznem életemet, mint Isten ajándékát.[8]

A nyelvanalízis filozófiai iskolája főleg az angolszász nyelvterületen virágzott ki a két világháború között, amikor a logikai pozitivizmus befolyása hanyatlani kezdett; mintegy ennek helyébe lépett. A logikai pozitivizmussal

ellentétben, amely a metafizikai és vallási állításokat jelentésnélkülinek, értelmetlennek (meaningless) tartotta, a nyelvanalízis iskolája egy sokkal kevésbé szélsőséges álláspontot képvisel, nevezetesen azt, hogy a filozófia és a vallás nyelve egészen más funkciót tölt be, mint a tudományé. A természettudományok nyelve arra való, hogy mennyiségileg leírja a természetben lejátszódó jelenségeket, és szabályokat állapítson meg köztük, abból a célból, hogy lefolyásukat előre lássa és ellenőrizhesse. A vallás nyelvének egészen más az érdeklődési köre és célja, ti. az, hogy bizonyos életmódot ajánljon. A vallás nyelve az emberi élet bizonyos látásmódjának helyességéről próbál bennünket meggyőzni, és e látásmódnak megfelelő erkölcsi magatartást próbál fakasztani. El akar kötelezni bennünket az emberi cselekedetek bizonyos formáihoz: a vallásgyakorlatokhoz. A vallás és a tudomány nyelve tehát lényegében különbözik egymástól. Mindegyik nyelvnek megvannak a sajátos kifejezései, mindegyiknek megvan a sajátos struktúrája és logikája.[9] A két nyelv egymásra visszavezethetetlen, ezért közöttük sem összhang, sem összeütközés nem lehet. L. Wittgenstein híressé vált kifejezésével talán így is összefoglalhatnánk ezt az álláspontot: mind a természettudománynak, mind a vallásnak más a ‚language-game'-je (mondhatnánk a ‚sportnyelve').

Mindezek az irányzatok fontos igazságokat hangsúlyoznak, de a hit és tudomány viszonyának problémáját nem tudják teljesen megoldani. Helyesen állítják mind a hit, mind a tudomány területének autonómiáját, de a hívő ember nem elégedhet meg a két terület gyökeres elválasztásával, mert ez bizonyos szellemi ‚tudathasadásba' vezet. Jól mondja P. Fransen:

> A valóság egy, az igazság egy, és az ember, aki az igazságot keresi, szintén egy. De zavar sohasem szül egységet. Minden embernek egyénileg önmaga számára, de ugyanúgy a történelemben vándorló emberiségnek is értelmi, erkölcsi és vallási feladata, hogy a valóság egészéről egy összefüggő képet próbáljon kialakítani. Ezt a feladatot — amelyre minden korban különösen azok éreznek felszólítást, akik nem vesztették el erejüket és bátorságukat arra, hogy teljesen emberek legyenek — csak minden tudományág sajátos tárgyának és módszerének tiszteletben tartásával lehet véghezvinni.[10]

A jelenlegi helyzet

Jelenleg a természettudományok pozitivista értelmezésével szemben bizonyos ellenhatás érezhető. A 20. század második felében több kiváló természettudós és tudománytörténész megkérdőjelezte a korábbi, szinte általánosan elfogadott felfogást a termeszettudományos tevékenységről.[11] E korábbi felfogás szerint a természettudós teljes objektívitással vizsgálja meg a természetben lejátszódó jelenségek tapasztalati tényeit, a tények adatait összegyűjti, az adatokból az indukció szabályai alapján törvényszerűségeket állapít meg, ezeket kísérletekkel kipróbálja és végérvényesen igazolja. Valójában azonban a természettudós, éppúgy mint bárki más, semmiféle jelenséget nem vizsgálhat teljes tárgyilagossággal. Ennek oka nemcsak az, hogy megfigyelésével bizonyos mértékig szükségszerűen befolyásolja és megváltoztatja a

jelenségeket. (Ez a befolyásolás elvileg egy kvantumenergia nagyságrendjéig csökkenthető.) Sokkal fontosabb oka az, hogy a megvizsgálható jelenségek száma végtelen, és hogy a természettudós ‚de facto' mit választ ki és mit hagy el ezek közül, az érdeklődési körétől, értékítéleteitől és előítéleteitől függ. Egy ‚tudományos tény' és egy ‚tudományos elmélet' között nem lehet teljesen éles különbséget tenni, mert az ún. ‚tudományos tény' maga is egy bizonyos értelmezés eredménye, amely meghatározott kategóriákat tételez fel. A természettudományos felfedezések történelmi vizsgálata ellentmond annak a felfogásnak, hogy a feltaláló az indukció törvényeit mechanikusan alkalmazza, mint egy számítógép. A természettudós legtöbbször nemcsak logikus levezetésekkel dolgozik, hanem képzelőerejének és találékonyságának felhasználásával, a sokszor egymással látszólag szembenálló tények szövevényében, a különféle feltevések versenyében ‚téved rá' a helyes megoldásra. Munkája minden fázisában mérlegelnie kell különféle szempontok fontosságát és jelentőségét, és az ezekről alkotott ítéletek szabják meg további kutatásainak irányát. Kísérletei sohasem igazolják végérvényesen elméletét, mert azok körülhatárolt kérdésekre adnak csak választ. Tudományos elméletek és modellek sohasem tükrözik teljesen vissza a természetben lejátszódó jelenségeket. Nem tökéletes ismétlései, hanem elvont, kiválogatott ‚képviselői' ezeknek. Nem annyira fényképfelvételhez, hanem inkább művészi karcolathoz hasonlítanak, amellyel a művész ugyan egy önmagától különböző tárgyi valóságot próbál ábrázolni, de az, hogy milyen mozzanatokat választ ki és hangsúlyoz ábrázolásában, egyéni nézőpontjától és teremtő tevékenységétől függ.

Bár a mai természettudósok nagy része mindinkább belátja a természettudományos módszer határait, ez önmagában még nem vezet el a bölcseleti reflexióhoz vagy a hit kapujához. A tudóst tudományos tevékenysége egyáltalán nem kényszeríti arra, hogy filozófiai elveket vegyen fontolóra és vallási igazságokat fogadjon el. De a tudományos módszer korlátainak világos tudata megteremtheti azt a ‚nyitottságot', amely szükséges előfeltétele annak, hogy meglássa, elismerje és elfogadja a hit világának értékeit és szépségét.

A jelenkor azonban nyitottságot követel a hit emberétől is. A rádió, a televízió, a repülőgép korában a hívő ember nem zárkózhat el saját elképzeléseinek ábrándvilágába. A legkülönfélébb felfogások, vélemények és magatartások pergőtüzében kell megőriznie hite örökségét. Ez azonban csak akkor fog sikerülni, ha hitének igazságait újra meg újra megfontolja, imádságban átelmélkedi, és összeegyezteti azzal a világképpel, amelyet igaznak ismert meg. Ez az állandó feladat majd megóvja attól, hogy vallási képzettsége gyermeki fokon elakadjon. De ahogy az egyén, éppúgy a keresztény közösség számára is fontos, hogy a teológusok újra meg újra átgondolják azokat a hittitkokat, amelyeket a hagyomány egy régi, elavult világkép szerint értelmezett. Mivel a hit világképe összefoglalóbb, mint a tudományé, azaz mintegy egységbe foglalja az ember sokrétű tevékenységét, ismereteit és tapasztala-

tait, értelmet, irányt és célt adva nekik, ezért a keresztény hitnek és teológiának bizonyos értelemben nagyobb szüksége van a tudomány felé a nyíltságra, mint megfordítva. E talán paradoxonnak tűnő állításnak az a következménye, hogy valaki lehet kiváló természettudós hit nélkül, de senki sem lehet kiváló teológus, ha nem veszi tekintetbe a világról és az emberről alkotott tudományos ismereteket. Ezt az igazságot így is kifejezhetjük: a keresztény hitnek kultúraformáló és civilizáló hatása van.

A II. Vatikáni Zsinat szerint az emberiség ma a valóságnak egy meglehetősen sztatikus világképétől egy dinamikusabb, ‚fejlődő' világképhez jutott el.[12] Ebben az új világképben kell Isten teremtő tevékenységét, gondviselését és a többi hitigazságot értelmezni. Ez a munka már megindult, de egy sereg kérdés még megoldásra vár.[13] A teológusoknak meg kell magyarázniok, hogy a tudományos megismerés és az a hatalom, amelyet ez az ismeret szolgáltat, nincs összeütközésben a hit világképével és Isten hatalmával, hanem az ő nagyságát hirdeti. Hitünk ugyan félreérthetetlenül tanítja, hogy „nincs itt maradandó helyünk e világban", de a helyesen értelmezett keresztény hit világszemléletében a túlvilág elfogadása nem rombolja le az evilági értékeket, hanem felemeli és az öröklét perspektívájába helyezi.

Zárókövetkeztetés

A hit és tudomány között közvetlen konfliktus sohasem lehetséges, mert a hit igazságai és a tudományos megismerés igazságai egészen másfajta kérdésekre válaszolnak. A hit és tudomány viszonyának történelmi vizsgálata azonban világosan megmutatja, hogy a tudomány világképének közvetve befolyása van a hit világképére, mert az ember a hit igazságait az önmagáról és a világról alkotott tudás fényében értelmezi. Ennek következtében akkor, amikor a tudományos világkép erősen változik, bizonyos feszültség érezhető a hit és a tudományos világkép között. Az ilyen feszültség lényegében tisztító és elmélyítő jellegű: megóvja a hit világképét bizonyos mágikus vagy babonás felfogásoktól,[14] és arra készteti a hit emberét, hogy a hit igazságait újból megfontolja és megértésüket elmélyítse. Elégtelenek azok a teológiai irányzatok, amelyek a hit és tudomány területét teljesen szétszakítják, mert nemcsak a személyi viszonyok világának, hanem a természetben lejátszódó események és jelenségek világának is a jó Isten az Ura. Végül megállapítottuk, hogy a keresztény hitnek kultúraformáló jellege van: az igazi humanizmussal nem ellenkezik, hanem szolgálja azt.

JEGYZETEK

[1] **Max Born**, Physics In My Generation, Pergamon 1956, p. VII.

[2] Vö. **III. Ince**, De contemptu mundi, Migne PL 217, pp. 701-746; **Szentviktori Hugó**, De vanitate mundi, Migne PL 176, pp. 703-740.

[3] Kopernikusz könyve csupán négy évig maradt indexen. 1620-ban a ‚javítások' megjelentek. Mindössze kilenc mondatot kellett a könyvből elhagyni vagy megváltoztatni.

[4] II. Vatikáni Zsinat, De Revelatione 12. p.
[5] Vö. DS 3017-19
[6] **M. Polányi,** The Tacit Dimension, Routlege & Kegan Paul Ltd. 1967, p. 67.
[7] Vö. **L. G. Barbour,** Issues in Science and Religion, SCM Press 1968, pp. 115-134.
[8] Vö. **R. Bultmann,** Jesus Christ and Mythology, Charles Scribner's Sons, 1958, p. 69.
[9] Vö. **D. D. Evans,** The Logic of Self-Involvement, SCM Press 1963.
[10] **P. Fransen SJ,** Towards a Psychology of Divine Grace, Lumen Vitae 1957 No. 2, p. 204.
[11] Vö. **N. R. Hanson,** Patterns of Discovery, Cambridge University Press 1961; **T. S. Kuhn,** The Structure of Scientific Revolutions, University of Chicago Press 1962; **M. Polányi,** Personal Knowledge, University of Chicago Press 1958.
[12] II. Vatikáni Zsinat, De Ecclesia in mundo huius temporis 5.
[13] Vö. **P. Overhage — K. Rahner,** Das Problem der Hominisation, Herder 1961; **A. Hulsbesch,** God's Creation, Sheed & Ward 1956; **V. Baumann,** Erbsünde? Herder 1970.
[14] De Ecclesia in mundo huius temporis 7.

Weissmahr Béla

HISZEK EGY ISTENBEN . . . HISZEK JÉZUS KRISZTUSBAN . . .

Hinni többet jelent, mint azt, hogy egyszerűen elfogadok bizonyos igazságokat. A hit által az ember teljesen átadja önmagát a magát személyesen közlő Istennek. Ha hiszek, akkor elismerem, hogy Isten személyesen szólt hozzám, hitem személyes felelet az engem megszólító isteni szóra. A „kinyilatkoztatott igazságokat" azért fogadom el, azért teszem életem vezérfonalává, mert Istentől valók. Teológiai értelemben csak ott beszélhetek hitről, ahol az Isten szava miatt („a kinyilatkoztató Isten tekintélye miatt", mint az I. vatikáni zsinat tanítja) teszem rá életemet arra, amit hiszek.

Ennek azonban van egy előfeltétele: fel kell tudnom ismerni, hogy hitem tartalma Isten szava. Ezen a ponton szükségszerűen felvetődik a kérdés: Mit jelent ez a kifejezés: „Isten szava"? Hogyan szól az Isten hozzánk? Hiszen magától értetődő, hogy Isten nem úgy beszél, mint az ember. Az ő szavát mindig valamilyen esemény, esetleg egy sorsszerű fordulat, vagy egy „próféta", vagy az egyház, a leghitelesebben pedig a Názáreti Jézus közvetíti számomra. Éppen azért a legfontosabb kérdés tulajdonképpen ez: hogyan tudom megkülönböztetni Isten szavát a pusztán evilági, emberi szavak tömegében a csak-emberi szótól? Ha az Isten szava az emberi szó köntösében lép elém, miképpen ismerem fel mint Isten szavát?

Hitünknek talán legalapvetőbb kérdéséről van itt szó. Persze olyan kérdésről, amelyet igazában csak a már hivő ember tehet fel magának. Mert azt, hogy az Isten szólt hozzánk, pontosabban, hogy az Isten engem személyesen

megszólított, nem lehet úgy bebizonyítani, mint egy számunkra egzisztenciálisan közömbös igazságot. Az értelem számára kényszerítő módon csak olyan igazságokat lehet bebizonyítani, amelyekkel szemben lehetséges a semleges álláspont. Itt pedig nem ilyenről van szó. Hozzájárul ehhez még az is, hogy aki „Isten szavát" eleve illúziónak tartja, az föl sem vetheti azt a kérdést: hogyan beszél az Isten és hogyan lehet szavát a pusztán emberi szótól megkülönböztetni. Hivő ember számára viszont van ezeknek a kérdéseknek értelme, mert arról van szó, hogy hitére reflektálva keresi azokat a mozzanatokat, amelyek megalapozzák hivő meggyőződését. A hivő tudja, hogy ezekre a kérdésekre van felelet. Az igazi hithez hozzátartozik a saját megalapozottságának tudata. Ez pedig lehetetlen lenne akkor, ha Isten szavát nem lehetne felismerni és megkülönböztetni.

Kérdésünk tehát ez: hogyan ismerem fel, hogy az, amit az egyház hirdet, valóban Isten szava? Másszóval: hogy alakult ki bennem a személyes, tudatos hit? — És itt nyugodtan eltekinthetünk attól, hogy a legtöbben beleszülettünk egy keresztény közösségbe, hivő családban nőttünk fel és így lettünk hivőkké. Mert a személyes hit minden esetben több, mint pusztán nevelési hatások eredménye. A hitnek persze vannak feltételei: ha soha nem hallottunk volna Jézus Krisztusról, az ő egyházáról, nem lehettünk volna hivő keresztényekké. De hit nincsen személyes állásfoglalás nélkül. Igazán hivő csak akkor lettem, amikor személyesen döntöttem hitem mellett, amikor tudatosan életem, cselekvésem vezérfonalává tettem Jézus Krisztus tanítását, illetve személyét. Hogyan történt ez? Milyen nem szájjal kimondott, de szívvel megélt meggondolások vezettek ebben?

A külső körülmények egyénenként nyilván nagyon különböztek egymástól, alapjában véve azonban mindig ugyanaz a folyamat játszódott le. Egyrészt felfedeztem magamban valami igényt, valami vágyat a határtalan, a végtelen, a feltétlen után, másrészt pedig megtapasztaltam azt, hogy van valami — pontosabban: hogy ebben a világban megnyilvánul valami —, ami megfelel a feltétlen felé kitáruló igényelmnek. Ez persze elméleti leírás; a valóságban mindez talán igen prózaian zajlott le. Valamilyen az élet megkövetelte döntés kapcsán, vagy amikor nagyon csalódtam, vagy amikor váratlanul megtapasztaltam, mi az igazi emberi jóság, esetleg egy haláleset alkalmából a közvetlen közelemben, megértettem, hogy az ember az élet értelmének tudatos keresője. Az ilyen tapasztalatoknak azután mindig volt egy mélységdimenziója is; hátterükben mindig megbújt a felismerés: amikor nem tudok lemondani arról, hogy életem értelmét keressem, akkor nem pusztán olyasvalamire gondolok, ami néhány percig kielégít, nem olyasmire, ami egyes esetekben eligazít, másokban meg nem, hanem arra, ami a szó szoros értelmében feltétlen érvényű (noha akkor bizonyára nem fejeztem ezt így ki magamban). Az ilyen tapasztalatok utólagos elemzése közben felmerülhet ugyan (gyakran fel is szokott merülni) a kétely: nem csapom-e be magamat? De

emlékeznem kell arra, hogy semmi kételyem sem volt, amikor pl. egy döntő helyzetben megtapasztaltam: nincsen középút hűség és hűtlenség között, és még ha akarom, sem tudom mondani: „végeredményben teljesen mindegy, mit csinál az ember". Követelő és visszautasíthatatlan világossággal tudtam ugyanis: itt olyan döntésről van szó, amely a feltétlen távlatában áll. Az ilyen és hasonló események jelekké lettek számomra, amelyek túlmutatnak önmagukon, s arra utalnak, hogy az, amit a vallás Istennek nevez, nem puszta fogalom, hanem valóság. Ahol feltétlen követelményekkel és feltétlen ígéretekkel találtam magam szemben, ott valamiképpen a személyes feltétlenség hangját hallottam, az szólt hozzám, akit Istennek nevezünk.

Lehetséges persze, hogy ez az elemzés még mindig túlságosan elvont. Nem azért, mintha hasonló szituációk nem adódnának minden hivő ember életében. Hanem azért, mert hitem megalapozottságának megtapasztalása még sokkal rejtettebben, sokkal kevésbé feltűnően történt. Talán csak abból állt ez a tapasztalat, hogy azt a hitet, amelyet mint gyermek és serdülő egyes hivő emberek példája nyomán átvettem és a világ legtermészetesebb módján gyakoroltam, lassanként mindig jobban megértettem. A bibliai történetek és a hitvallás megfogalmazott tételei hátteréből egyre jobban kibontakozott Jézus Krisztus alakja. Lehet, hogy csak egyes vonásai ragadtak meg. Lehet, hogy olyasvalami, amit magam személyes kapcsolatnak neveznék, még csak ki sem alakult. Személye mégis valamiképpen középpont és norma lett számomra. Nem mintha képes lettem volna arra, hogy életének minden viszonylatában „kövessem" őt. Ehhez már a körülményeim is túlságosan különböznek az övétől. De azért eszménynek tartottam, még ha tudtam is, hogy reménytelenül távol vagyok tőle. Mert láttam azt, nem gyakran ugyan, de legalább olykor-olykor: mire képesek azok, akik egészen őreá építették életüket. Az ilyen életpéldákon keresztül ma is érthető módon szól azokhoz, akik elég szerencsések (akik részesei lettek annak a kegyelemnek), hogy e jelek tanúi lehettek.

Fundamentum nélkül nincsen emberi élet. Jézus Krisztusban azért tudok hinni, mert megtapasztaltam: ez a fundamentum teherbíró, annyira teherbíró, hogy egész életem terhét képes hordozni. E tapasztalathoz természetesen hozzátartozik a gyakorlat, a hit gyakorlata. Mert tapasztalatra csak akkor tesz szert az ember, ha belebocsátkozik ebbe a vállalkozásba, amely kívülről nézve esetleg kalandnak tűnik.

Amikor hiszek Jézus Krisztusban, akkor részesülök abban a tapasztalatban, amelyet az apostolok és Krisztus közvetlen tanítványai szereztek. Ezek az emberek vallásos zsidók voltak, számukra Isten nem volt probléma. Várták az Isten végső szavát, a Messiás megjelenését. Ebbe a hitükbe nagyon sok emberi vágy, sőt számítás is vegyült ugyan, de mikor találkoztak Jézussal, mikor hallották tanítását, mikor megélték, hogy „erő áradt ki belőle", mikor tanúi voltak csodáinak, lassan mégis megnyílt a szemük. Az eseményekben,

az Úr tanításában felismerték az isteni jelet és tudták (Péter ki is mondta Cezárea Filippi közelében), hogy előttük áll az, akire Izrael várt. A döntő tapasztalat azonban abban állt, hogy miután Jézus kereszthalálával minden emberi reményük szétfoszlott, újból találkoztak vele mint Feltámadottal. Ezek a különleges élmények egészen átalakították őket. Ezután „nem tehetik, hogy hallgassanak", hirdetniök kell, hogy „nincsen üdvösség senki másban" (Csel 4,12). Ez a hit él azóta az egyházban.

Mindenki, aki hisz, elmondhatja valamilyen formában Szent Pállal: „megismertem feltámadásának erejét" (Fil 3,10). Az emberi tanításon, az emberi példán keresztül felismertem Isten feltétlen szavát, mert a tanításból és példából valamiképpen feltétlen erő árad. Amikor hiszek, egyszersmind „tudom, kinek hittem" (2Tim 1,12), mert a „jelben", az evilági eseményben, az evilági szóban megmutatkozik az „önmagát kinyilatkoztató Isten tekintélye".

Thomas Merton záróimádsága
az első kalkuttai vallásközi lelki konferencián

Ó Istenünk, egyek vagyunk Veled. Te tettél minket eggyé Magaddal. Arra tanítasz, hogy ha nyitottak vagyunk egymás iránt, Te bennünk lakozol. Segíts, hogy megőrizzük ezt a nyitottságot és egész szívünkkel küzdjünk érte. Segíts, hogy rájöjjünk: nem lehet megértés ott, ahol az emberek kölcsönösen visszautasítják egymást. Istenünk, amikor teljes szívvel, egészen, mindenestül elfogadjuk egymást, Téged fogadunk el, hálát adunk Neked, imádunk Téged, szeretünk Téged teljes valónkkal, hiszen létünk a Te létedben létezik, szellemünk a Te szellemedben gyökerezik. Tölts el hát szeretettel és engedd, hogy külön-külön utainkat járva a szeretet kössön össze és egyesítsen a lélek egységében. Ezáltal leszel Te jelen a világban és tanúja a szeretet végső valóságának. A szeretet győzelmet aratott. A szeretet győzedelmes. Amen.

Joseph Ratzinger

MIÉRT VAGYOK MÉG AZ EGYHÁZBAN?

Hogy valaki ne maradjon az Egyházban, arra ma sok, egymással ellentétes ok adódik. Nemcsak olyanok érzik úgy, hogy hátat kell fordítaniok nekl, akik számára idegenné vált az Egyház titka, akik számára túlságosan maradi, túlságosan középkori, túlságosan világ- és életellenes. Hanem olyanok is, akik történelmileg kialakult formáját szerették, istentiszteletét, időtlenségét, a benne visszatükröződő örökkévalót. Ezeknek úgy tűnik, az Egyház már-már elárulja igazi valóságát, maholnap eladja magát a divatnak, és elveszíti lelkét. Csalódottak, mint a szerelmes, akinek nagy szerelme elárulását kellett megérnie, és komolyan mérlegelik, hogy hátat fordítsanak az Egyháznak.

Másfelől annak is igen sok és ellentétes oka van, hogy valaki az Egyházban maradjon. Nemcsak azok maradnak benne, akik rendületlenül megőrzik a küldetésébe vetett hitet, vagy azok, akik nem akarnak megválni egy régi, kedves szokástól (még ha kevéssé élnek is ezzel a szokással). Benne maradnak ma a legnagyobb nyomatékkal éppen azok is, akik egész történelmi lényegét elvetik, és szenvedélyesen küzdenek az ellen a tartalom ellen, amelyet hivatalos képviselői adnak neki, vagy törekszenek megőrizni benne. Bár meg akarják szüntetni azt, ami az Egyház volt és ami ma is, mégis, elszántan nem hagyják kiutasítani magukat belőle, hogy azzá tehessék, aminek az ő véleményük szerint lennie kell.

Előzetes meggondolás az Egyház helyzetéről

Igy azonban az Egyházban valóságos babiloni helyzet jön létre: nemcsak a „benne" és „ellene" motívumai keresztezik egymást a legfurcsább módon, de úgy látszik, egymás megértése is alig lehetséges már. Mindenekelőtt bizalmatlanság támad, mert az egyházhoz való tartozás elveszítette egyértelmű jellegét, és senkisem mer bízni már a másik őszinteségében. Mintha visszájára fordult volna Romano Guardini reménykedő szava. 1921-ben mondta: Nagy horderejű folyamat kezdődött meg: az Egyház ébredezik a lelkekben. Ma fordítva kellene mondani: valóban, nagy horderejű folyamat játszódik le — az Egyház kialszik a lelkekben, és széthull az egyházközségekben. Az egységre törekvő világ közepett az Egyházban a nacionalista sértődékenységnek, az idegen befeketítésének, a sajátunk dicsőítésének szétforgácsolódása tapasztalható. A világiasság menedzserei és a teljes erejével a külsőségeshez, az elmúlthoz ragaszkodó reakció között, a hagyomány megvetése és a betűrágó pozitivizmus között úgylátszik nincsen középút — a közvélemény mindenkinek kérlelhetetlenül kijelöli a maga helyét: félreérthetetlen cimkéket kíván, és nem ügyelhet árnyalatokra. Aki nincs a haladás mellett, az ellene

van; vagy konzervatív valaki, vagy progresszív. A valóság természetesen hálistennek még más: csendben, szinte hangtalanul ott vannak a kettő között ma is azok, akik egyszerűen hívők, és az összevisszaságnak ebben az órájában is megvalósítják az Egyház igazi megbízatását: az imádást és a mindennapi élet Isten igéjére támaszkodó türelmét. De ők nem illenek bele önkényes képünkbe, s azért némák maradnak — ez az igazi Egyház ugyan nem láthatatlan, de mélyen elrejtőzik az emberek elképzelte Egyház mögött.

Ezzel már kezdtük számbavenni azt a hátteret, amelyből ma fölvetődik a kérdés: Miért maradok még az Egyházban? Ha értelmesen akarunk felelni erre a kérdésre, először is még tovább kell mélyítenünk a háttér elemzését, hiszen a „ma" szócska közvetlenül témánk körébe utalja, és most, a helyzet tisztázása után, fel kell tennünk az okokra vonatkozó kérdést.

Hogyan kerültünk ebbe a furcsa babiloni szituációba abban a pillanatban, amikor új pünkösdben reménykedtünk? Hogy lehet, hogy éppen mikor úgy látszott: a zsinat betakarítja az utóbbi évtizedek ébredésének érett gyümölcsét, a nagy remény beteljesedése helyett hirtelen félelmetes űr tárult fel? Hogy történhetett, hogy az egység nagy lendületéből szétesés jött létre? Szeretnék először egy hasonlattal felelni. Ez egyben fölfedi az előttünk álló feladatot is, és ezzel már utalásszerűen megláttatja azokat az okokat, amelyek minden „nem" közepette továbbra is lehetővé teszik az „igen"-t. Úgy látszik, miközben az Egyház megértésén fáradoztunk (ez a művelet a zsinaton végül is az érte vívott tevékeny küzdelemmé, a rajta végzett konkrét munkává lett), olyan közel jutottunk hozzá, hogy most már nem tudjuk meglátni az egészet: a házaktól nem látjuk többé a várost, a fáktól az erdőt. Mintha most az Egyházzal is abba a helyzetbe jutottunk volna, amelybe olyan gyakran juttatott a tudomány a valósággal szemben. Olyan túlfinomult pontossággal látjuk a részleteket, hogy lehetetlenné válik az egész meglátása. És mint ott, itt is a pontosságban elért nyereség veszteséget jelent az egész igazság felfogásában. Igen, az, amit a mikroszkóp egy fadarabról mutat nekünk, mind vitathatatlanul helyes. Mégis elfödheti előlünk az igazságot, ha feledteti velünk, hogy a részlet nem csupán önmagában van, hanem az egészben. Ezt az egészet nem lehet mikroszkóp alá tenni — és mégis igaz, igazabb, mint a részlet elszigetelése.

Nevezzük most már nevükön a dolgokat. A jelen látásmódja abban az értelemben is átalakította egyházszemléletünket, hogy az Egyházat gyakorlatilag már-már csak a manipulálhatóság szempontjából nézzük, azt kérdezzük: mit lehet belőle csinálni. Az Egyház reformján való serény fáradozás végül is elfeledtetett minden mást: ma már csak képződmény számunkra, amelyen változtatni lehet, s csak az a kérdés, mit változtassunk hát rajta, hogy „hatékonyabbá" tegyük a mindenkori célok (kinek-kinek házisütetű célja) érdekében. Ennek a kérdésföltevésnek irányába sodródva a reformgondolat a köztudatban messzemenőleg elkorcsosult, és ezzel elveszítette igazi

értelmét. Mert az eredeti értelemben vett reform, megújulás lelki folyamat, egészen közeli rokona a megtérésnek, s ilyen értelemben a kereszténység lényegéhez tartozik. Csak megtérés által leszünk keresztények, — ez áll az egyes emberre egész élete folyamán, áll az Egyházra egész történelme során. Az Egyház mint egyház is abból él, hogy mindig újból megtér az Úrhoz, elfordul a sajátjába, a puszta kedves megszokásba való belemerevedéstől, amely olyan könnyen kerül szembe az igazsággal. Ahol azonban a reformot kiszakítják ebből az összefüggésből, a megtérés fáradságos folyamatából, és az üdvösséget már csak mások megváltoztatásától, mindig újabb formáktól, a korhoz való mindig újabb alkalmazkodástól várják, ott történhet ugyan még valami hasznos, de egészében az ilyen reform önmagának torzképévé válik. Alapjában véve mindig csak azt tudja elérni, ami az Egyházban nem fontos, másodrangú; nem csoda, hogy a végén még maga az Egyház is másodrangúnak tűnik neki. Ezt meggondolva érthetővé válik az a sajátos ellentmondás is, amely a látszat szerint a jelen újító fáradozásai közben adódott: Azon munkálkodunk, hogy fellazítsuk a megmerevedett struktúrákat, kiigazítsuk az egyházi hivatalnak a középkorból, vagy méginkább az abszolutizmus korából származó formáit, megszabadítsuk az egyházat az ilyen rárakódott salaktól, és képessé tegyük az Evangélium szellemében fakadó egyszerűbb szolgálatra. És íme, ez a fáradozás ténylegesen a hivatalos elem olyan túlbecsülésére vezetett az egyházszemléletben, amely a történelemben szinte példátlan. Igaz, ma erősebben bírálják az egyházi intézményeket és hivatalokat, mint valaha, de ugyanakkor teljesebben le is foglalják a figyelmet, mint azelőtt. Sokak szemében ma mintha már csak ebből állna az Egyház. Az egyházkérdés így aztán kimerül az intézményei körül vívott küzdelemben; nem akarnak kihasználatlanul hagyni egy ilyen szépen kiépített apparátust, viszont roppant alkalmatlannak találják a kitűzött új célokra.

Emögött most már láthatóvá válik a következő, lényeges réteg: a folyamat tulajdonképpeni magva, a hit válsága. Az Egyház szociológiai sugara még mindig messze túlterjed az igazán hívők körén, és ez az intézményesített valótlanság nagyon elidegenít igazi lényegétől. A zsinat hatása a nyilvánosságra, meg az, hogy látszólag lehetővé vált a hit és hitetlenség közeledése (a tudósítások ezt szinte szükségszerűen megtévesztő formában hozták), a végsőkig fokozta ezt az elidegenedést. A zsinatnak részben azok is tapsoltak, akiknek maguknak eszük ágában sem volt, hogy a keresztény hagyomány értelmében hívők legyenek, de az Egyház „haladását" saját döntésük irányában úgy üdvözölték, mint útjuk megerősítését. Ugyanakkor persze magában az Egyházban is lázas erjedésbe jutott a hit. A történelmi közvetítés problémája a régi Credót nehezen értelmezhető félhomályba burkolta, amelyben a dolgok körvonalai elmosódnak; a természettudományok ellenvetése, vagy inkább az ún. modern világképé (amit ti. annak tartanak), megteszi a magáét, hogy ez a folyamat még jobban kiéleződjék. A határok magyarázat és tagadás között, éppen az alapkérdések lényeges pontjaiban, mindig kevésbé lesznek

fölismerhetők. Mit jelent tulajdonképpen: „halottaiból föltámadott"? Ki hiszi, ki magyarázza, ki tagadja? És az értelmezés határai körül vívott csatározás mögött szemlátomást tűnik el Isten arca. Az „Isten halála" egészen valós folyamat, amely ma mélyen belenyúlik az Egyház belsejébe. Úgy látszik, Isten meghal a kereszténységben. Mert ahol a feltámadást már csak egy elavult képekben megfogalmazott eseménynek érzik, ott nem Isten működik. Működik-e egyáltalán? Ez a nyomban rákövetkező kérdés. De ki akarna olyan ósdi lenni, hogy szószerint ragaszkodjék a „feltámadott!"-hoz? Így aztán az egyiknek haladás az, amit a másik hitetlenségnek kénytelen tartani, és mindennapivá válik az a mindezideig elgondolhatatlan dolog, hogy olyanok, akik az Egyház Credóját régesrég elhagyták, jó lelkiismerettel azt tartják: ők az igazi haladó keresztények. De számukra az Egyház egyedüli mércéje működésének célszerűsége. A kérdés persze az, mi a célszerű, mi legyen az egész működés célja. Társadalmi kritika? fejlődési segély? forradalom? Vagy közösségi ünneplés? Mindegyik esetben alapjaiban újból kell kezdeni, mert az Egyház eredetileg nem erre való volt, és jelen formájában nem is nagyon használható erre. Így aztán hívők és nemhívők kényelmetlen érzése egyre fokozódik. A hitetlenségnek az Egyházban elnyert polgárjoga mind a két fél számára egyre elviselhetetlenebbé teszi a helyzetet; mindenekelőtt pedig e folyamatok hatására a reformprogram tragikus módon furcsa, sokaknak szinte már megoldhatatlan kétértelműségbe torkollik.

Persze most azt mondhatjuk: Ez azért mégsem teljes képe helyzetünknek. Hiszen annyi pozitívum jött létre az utóbbi években, amit egyszerűen nem szabad elhallgatni — a liturgia hozzáférhetővé válása, a szociális kérdés iránti éberség, jobb megértés a különvált keresztények között, sok aggály megszűnése, ami hamis betűrágás következménye volt, és még sok egyéb. Ez igaz, és ne is kisebbítsük az értékét. De az általános egyházi „időjárásra" (ha szabad így mondani) nem ez a jellemző. Ellenkezőleg, egyelőre mindez szintén a hit és hitetlenség határainak elmosódásából adódó félhomályban úszik. Csak kezdetben látszott úgy, hogy ennek az elmosódásnak felszabadulás az eredménye. Ma világos, hogy — a reménység minden kétségtelen jele ellenére — ebből a folyamatból nem korszerűvé, hanem mindenestül kérdésessé vált és keservesen megtépázott Egyház került ki. Mondjuk csak ki egész keményen: Az első vatikáni zsinat leírása szerint az Egyház „signum levatum inter nationes", a nagy eszkatológikus lobogó, amely messze láthatóan hívja és egyesíti az embereket. Ő az az Izaiás reményeiben (11,12) messziről szembetűnő jel (így gondolta az 1870-es zsinat), amelyet minden ember fölismerhet és mindenkinek félreérthetetlenül utat mutat. Csodálatos kiterjedésével, magasfokú szentségével, minden jóban való termékenységével és rendíthetetlen szilárdságával ő maga a kereszténység csodája, állandó, minden más jelet és csodát pótló hitelesítője a történelem színe előtt (DS 3013k). Ma úgy látszik, mindez visszájára fordult: Nem csodálatos kiterjedettség színtere az Egyház, hanem kiskaliberű, stagnáló egyesület, amely sem

az európai, sem a középkori szellem határait nem tudta komolyan túllépni; nem magasfokú életszentség töltí be, hanem minden emberi botrány gyűjtőmedencéje, egy olyan történelem megalázó szennyével, amely semmi botránynyal nem maradt adós, eretnekégetéstől és boszorkányőrülettől, zsidóüldözéstől és a lelkiismeret szolgaságba igázásától kezdve önmagának dogmává emeléséig és a tudományos evidenciának való ellenállásig, úgyhogy csak szégyenkezve takarhatja be a fejét, aki ehhez a történelemhez tartozik; végül pedig nem szilárdság jellemzi, hanem sodródás a történelem minden áramlatával, a kolonializmussal, a nacionalizmussal, és így tovább . . . Úgy tűnik tehát, az Egyház nem hitre felhívó jel, hanem inkább a hit elfogadásának fő akadálya.

Így aztán az igazi egyházteológia már csak abban állhat, hogy fosszuk meg az Egyházat a teológiai predikátumoktól, tekintsük és kezeljük pusztán politikai intézményként. Úgy látszik, nem hitbeli valóság többé, hanem a hívők nagyon is esetleges, bár talán elkerülhetetlen szervezete, amelyet a lehető leggyorsabban át kellene alakítani a szociológia legmodernebb ismeretei szerint. Jó a bizalom, de jobb az ellenőrzés — ez most a jelszó, annyi csalódás után, az egyházi hivatallal szemben. A szakramentális felfogás nem világít be többé az elmékbe, már csak a demokratikus ellenőrzés tűnik megbízhatónak; hisz utóvégre a Szentlélek is túlságosan megfoghatatlan. Aki nem riad vissza attól, hogy a múltba pillantson, az persze tudja: a múlt megszégyenülései éppen azért következtek be, mert ezen az úton haladtunk: az emberi hatalmat igyekeztünk megragadni, az ember teljesítményeit tartottuk egyedül valóságosnak.

Az Egyház lényege egy képbe foglalva

Semmi értelme annak az Egyháznak, amelyet egész történelme és lényege ellenére csak politikailag szemlélnek. És ha valaki csak ilyen okokból határozza el magát, hogy benne marad, ez akkor is becstelen dolog, ha a becsületesség látszatával történik. Dehát hogyan igazolhatjuk akkor a jelenlegi helyzetben, ha az Egyházban maradunk? Másszóval: az Egyház melletti döntésnek lelki okokból fakadó döntésnek kell lennie ahhoz, hogy értelme legyen — de hogyan okoljunk meg egy ilyen spirituális döntést? Először ismét hasonlattal szeretném megközelíteni a feleletet. Visszatérek arra a kijelentésre, amely a helyzet ecsetelésekor vetődött föl. Azt mondtuk: az Egyház körüli ügyködésünk folyamán olyan közel kerültünk hozzá, hogy nem tudjuk többé az egészet látni. Ezt a gondolatot ki lehet tágítani egy képpel, amelyet az egyházatyák szimbolikus világ- és egyházszemléletének köszönhetünk. Azt mondták: a világ rendjében, a kozmoszban a hold jelképezi azt, ami az Egyház az üdvösség rendjében, a szellemi-lelki kozmoszban. A vallástörténet ősrégi szimbóluma merül fel itt (az atyák ugyan nem beszéltek „vallásteológiáról", de megvalósították), amelyben a hold mint a termékenység és

esendőség jelképe, mint a halálnak és elmúlásnak, de egyben az újjászületés és feltámadás reményének szimbóluma, az emberi lét képe volt, „egyszerre patetikus és vigasztaló" képe (M. Eliade: Die Religionen und das Heilige. Salzburg, 1954, 215. o.). A hold- és földszimbolika sokban összeolvad. A hold elmúlásában éppúgy, mint újjászületésében az ember világát képviseli, a földi világot, amelyre az elfogadás és rászorulás nyomja rá bélyegét, amely termékenységét máshonnan, a naptól kapja. Így a holdszimbolika egyben az ember, az emberlét szimbolumává lesz, úgy, amint ez a nő alakjában áll előttünk: befogadó, és a befogadottnak erejében termékeny.

A hold szimbolikájának az Egyházra való átvitelében az egyházatyák számára két kiindulási pont kínálkozott: a hold — asszony (anya) kapcsolat, és az a szempont, hogy a holdvilág idegen világosság, a Hélioszé, amely nélkül a hold teljesen sötét lenne. Világít, de fénye nem az övé, hanem másé. Egyszerre sötétség és világosság. Ő maga sötétben van, de világosságot ad másnak a jóvoltából, akinek fénye rajta keresztül továbbsugárzik. És éppen ebben képe az Egyháznak, amely akkor is világít, ha ő maga sötét. Nem saját fényétől világos, hanem az igazi Naptól, Krisztustól kapja a világosságot, úgyhogy bár ő maga csak földi matéria (mint a hold, amely szintén csak másik föld), mégis fényt tud sugározni istentávolságunk éjjelében — „a hold Krisztus titkáról beszél." (Vö. H. Rahner: Griechische Mythen in christlicher Deutung, Darmstadt, 1957, 200-224.)

A szimbólumokat nem szabad kisajtolni; legbecsesebb bennük éppen a logikai rendszerezés számára megfoghatatlan képi jelleg. Itt mégis a holdutazások korszakában kényszerítő erővel merül fel a hasonlat kiszélesítése. Így a fizikai és a szimbolikus gondolkodás szembeállításával megláthatjuk helyzetünk sajátos jellegzetességét az Egyház valóságának oldaláról is. A holdutazó, illetve a holdszonda a holdat csak mint kőzetet, mint pusztát, homokot, hegységet fedezi föl, nem mint világosságot. És valóban: önmagában csak ez, csak pusztaság, homok, kőzet. És mégis világosság is — nem önmagában, hanem valami más felől és valami más felé, s megmarad annak, az úrutazás korszakában is. Az ő, ami nem ő. És a más, ami nem az övé, mégis az övé — övé, bár nem sajátja. Van fizikai igazság, és van költői, szimbolikus igazság, egyik nem érvényteleníti a másikat. És most kérdem: nem egészen hű képe-e ez az Egyháznak? Aki űrszondával lapátolja ki és járja végig, az csak pusztaságot, homokot, kőzetet tud fölfedezni, az ember emberiességeit, az emberi történelmet a maga pusztáival, porával és magaslataival. Ez az, ami az övé. És mégsem ez az igazi benne. A döntő az, hogy — bár ő maga csak homok és kő — mégis világosság egy Másik felől: az Úr felől. Ami nem az övé, az az övé igazán, az az igazi benne, sőt éppen az a lényege, hogy ő maga nem számít, hanem az számít benne, ami nem ő, hogy csak azért van, hogy ne önmaga legyen — hogy olyan fénye van, amely nem ő, és amely létének egyedüli oka. „Hold" ő — mysterium lunae — és így van köze a hívőhöz, mert éppen így lehetséges benne a maradandó, spirituális döntés.

Ez az itt képben érintett tárgyi tartalom szerintem döntően fontos. Azért mielőtt megpróbálom képes beszédből tárgyi megállapításokra lefordítani, szeretném megvilágítani még egy másik megfigyeléssel. A németnyelvű liturgia bevezetése után, a legutolsó átdolgozás előtt, az egyik szövegben ismételten egy nyelvbotlással küszködtem. Ez ugyanebből az összefüggésből keletkezett, és tünetszerűen újból elénk állítja azt, amiről itt szó van. A németül imádkozott Suscipiatban ezt mondjuk: Fogadja el az Úr az áldozatot „zum Segen für uns und S e i n e ganze heilige Kirche" (a mi javunkra és egész anyaszentegyháza javára). Mindig úgy jött a nyelvemre: „und u n s e r e ganze heilige Kirche" (és egész anyaszentegyház u n k javára). Ebben a nyelvbotlásban világos az egész szóbanforgó probléma, és nyilvánvaló az egész eltolódás, ami velünk történt. Az Ő egyháza helyébe a mi egyházunk lépett, és ezzel együtt sok egyház — mindenkinek megvan a magáé. Az egyházak a m i vállalkozásaink lettek, amelyekre büszkék vagyunk, vagy amelyek miatt szégyenkezünk, sok apró magántulajdon sorakozik egymás mellett, csupa „mi-egyházunk", amelyeket mi magunk csinálunk, a mi műveink és tulajdonaink, és eszerint akarjuk átalakítani vagy fenntartani őket. A „mi egyházunk" vagy akár „a ti egyházatok" mögött eltűnt „az Ő egyháza". Pedig csakis ez a fontos, és ha ez nincs többé, akkor a „mi egyházunk" is nyugalomba vonulhat. Az az egyház, amely csak a mienk, fölösleges homokvárépítgetés.

Miért maradok az Egyházban?

Ezzel azonban már megadtuk az elvi választ a szóbanforgó kérdésre: Azért vagyok az Egyházban, mert hiszek benne, hogy régen éppúgy, mint ma — ember ezen nem változtathat — ott él a „mi Egyházunk" mögött az „Ő egyháza", és Ömellette csak akkor állhatok, ha az Ő egyháza mellett állok, az Ő egyházában vagyok. Azért vagyok az Egyházban, mert mindenek ellenére hiszek abban, hogy legmélyén nem a mi egyházunk, hanem éppen az „Ő" Egyháza.

Egész konkréten: A benne élő emberek minden emberiessége ellenére az Egyház adja nekünk Jézus Krisztust, és csak általa kaphatjuk meg Őt, eleven, teljhatalmú valóságában, amely itt és most követel tőlem és ajándékot oszt. Henri de Lubac így fogalmazta meg ezt: „Tudják-e azok, akik Jézust még elfogadják, de az Egyházat tagadják, hogy végső soron az Egyháznak köszönhetik Őt? . . . Jézus számunkra élő valaki. De micsoda futóhomok temette volna el — ha nem is nevét és emlékét, de eleven befolyását, az Evangélium hatását és az isteni személyébe vetett hitet egyházának látható folytonossága nélkül? . . . Az Egyház nélkül Krisztus párává válnék, szétmállanék, elhalna. És mi lenne az emberiség, ha nem volna többé Krisztusa?" (Geheimnis, aus dem wir leben. Einsiedeln, 1967, 20k; vö. 18k). Ez az elemi megismerés az első: Bármennyi hűtlenség fordul vagy fordulhat elő az Egyházban,

bármennyire is igaz, hogy állandóan újra meg újra Krisztushoz kell igazodnia, végső soron még sincsen ellentét Krisztus és Egyház között. Az Egyház által marad meg elevennek a történelem távolságán át, általa szól ma hozzánk, általa van ma velünk mint Mesterünk és Urunk, mint egymással testvérré egyesítő bátyánk. És amikor az Egyház — az Egyház és senki más — nekünk adja Jézus Krisztust, biztosítja eleven jelenlétét a világban, hitben és imádságban mindig újraszüli Őt az emberek számára — akkor olyan világosságot, olyan támaszt, olyan mércét ád az emberiségnek, amely nélkül ez az emberiség többé el nem képzelhető. Aki azt akarja, hogy Jézus Krisztus jelen legyen az emberiségben, az nem találhatja meg ezt a jelenlétet az Egyház ellen, csakis az Egyházban.

Ezzel már a következő választ is megadtam. Ugyanazokból az okokból vagyok az Egyházban, amiért egyáltalán keresztény vagyok. Mert hinni nem lehet egymagunkban. Hinni csak mással együtt lehet. A hit lényege szerint egyesítő erő. Ősképe pünkösd története, a megértés csodája olyan emberek között, akik eredetük és előéletük szerint idegenek egymástól. A hit vagy egyházias, vagy nincsen. Ehhez járul még valami: Ahogyan nem hihetünk egyedül, csak együtt, éppúgy nem hihetünk saját tekintélyünk, saját kitalálásunk alapján, hanem csak akkor és csak azért, ha van és mert van valami felhatalmazás a hitre, amely nem az én hatalmamban áll, nem az én hatalmamból való, hanem megelőz engem. A magunk kitalálta hit önmagában való ellentmondás. Mert a magunk kitalálta hit csak arról kezeskedhetnék és csak azt mondhatná meg, ami egyébként is vagyok, amit már anélkül is tudok. Nem léphetné át énem határát. Azért ellentmondás önmagában a magunk csinálta egyház is, az olyan egyházi közösség, amely sajátmagát hozza létre, amely csak önkegyelméből áll fenn. Ha a hit közösséget igényel, akkor olyat, amelynek teljhatalma van és előbbvaló nálam, nem olyat, amely saját teremtményem, saját kívánságaim eszköze.

Ezt az egészet meg lehet fogalmazni történelmibb oldalról is. Jézus vagy több volt embernél, és így olyan hatalommal rendelkezett, amely több volt saját önkénye szüleményénél — tehát olyan hatalom áradt ki belőle, amely hordozóképes és az idők folyamán megmarad —, vagy nem hagyott hátra ilyen hatalmat. Utóbbi esetben saját rekonstrukcióimra vagyok utalva. Akkor pedig ő sem több, mint bármely más nagy alapító, akit gondolatban megjelenítünk magunk előtt. Ha azonban több, akkor nem függ az én rekonstrukcióimtól, és akkor hátrahagyott teljhatalma ma is érvényes.

Vegyük fel újra a fonalat: Kereszténynek lenni csak az Egyházban lehet. Mellette nem. És ne viszolyogjunk még egyszer, egészen józanul föltenni a patetikusan hangzó kérdést: Mi lenne a világ Krisztus nélkül? Olyan Isten nélkül, aki beszél és aki ismeri az embert, akit tehát az ember is megismerhet? Ma, amikor elkeseredett szívóssággal próbálkoznak egy ilyen világgal, nagyon is pontosan tudjuk erre a feleletet: abszurd kísérlet. Zsinórmérték

nélküli kísérlet. Akármennyire is elégtelennek bizonyult (és bizony mindig újból és újból döbbenetesen annak bizonyult) a kereszténység konkrét történelme folyamán: az igazságosság és a szeretet mércéje, még akarata ellenére is, mégis csak abból az üzenetből származott, amelyet megőrzött. Gyakran önmaga ellenére — de sohasem annak csendes hatalma nélkül, ami mégiscsak az ő letéteménye.

Más szóval: Azért maradok az Egyházban, mert úgy látom: a hit szükséges az embernek, sőt a világnak, ezt a hitet pedig csak benne valósíthatom meg, vele szemben nem. A világ ebből él, még akkor is, ha nem osztja. Mert ahol nincs többé Isten — és a hallgató Isten nem Isten —, ott nincs többé a világot és az embert megelőző igazság. Igazság nélküli világban pedig nem élhetünk sokáig. Ahol le is mondanak az igazságról, ott is titkon még mindig abból élnek, hogy még nem hamvadt ki végképp — mintha a nap fénye, forrásának kialvása után, még egy darabig ragyogna hiú reménységképp, pedig a valóságban már ránk borult a világéjszaka.

Más oldalról újból másképpen fogalmazhatjuk ugyanezt: Azért maradok az Egyházban, mert csak az Egyház hite válthatja meg az emberiséget. Ez nagyon hagyományosan és dogmatikusan hangzik, nincsen valóságíze, de egészen józanul és reálisan értem. Erőszakosság és csalódások alatt nyögő világunkban elemi erővel tör fel ismét a megváltás vágya. Freud és C. G. Jung fáradozásai mind csak kísérletek, hogy megváltást adjanak a megváltatlanoknak. Marcuse, Adorno, Habermas a maguk módján, más támpontokból kiindulva, tovább keresik és hirdetik a megváltást. A háttérben Marx áll, és az ő kérdése is a megváltásé. Minél szabadabb, minél felvilágosodottabb, minél hatalmasabb lesz az ember, annál inkább gyötri a megváltás utáni vágy, annál kevésbé érzi magát szabadnak. Marxtól Freudon keresztül Marcuse-ig közös a fáradozás: megváltást keresni úgy, hogy szenvedésből, betegségből, nyomorból meggyógyított világra törekszenek. A zsarnokságtól, szenvedéstől, igazságtalanságtól mentes világ nemzedékünk nagy jelszava lett: az ifjúság viharos kitörései ennek az ígéretnek szólnak, s az öregek keserű sértődöttsége az ellen lázong, hogy ez a világ még mindig nem valósult meg, még mindig van zsarnokság, jogtalanság, szenvedés. A szenvedés és a jogtalanság ellen küzdeni a világban: ez igazából mindenestül keresztény ösztönzés. De az az elképzelés, hogy szociális reformmal, a mások fölötti uralom és a jogrend megszüntetésével szenvedés nélküli világot hozhatunk létre, az a vágy, hogy ezt itt és most elérjük: ez tévedés, ez az ember lényegének mélységes félreismerése. A szenvedés e világon nemcsak a birtok és a hatalom egyenlőtlenségéből fakad. És nemcsak teher, amit az embernek le kell ráznia. Aki ezt akarja, annak a kábítószerek látszatvilágába kell menekülnie, akkor pedig igazán tönkreteszi önmagát, és ellentétbe jut a valósággal. Az ember csak önmagának fájdalmas elviselésében és csak az önzés zsarnokságától szenvedés árán felszabadulva találja meg önmagát, saját valóságát, örömét, boldogságát. A jelen óra válsága lényegében éppen az, hogy azzal csábítanak:

emberré lehetünk úgy, hogy nem kell elviselnünk önmagunkat, nem szükséges a lemondás türelme és az önlegyőzés fáradsága; azzal hitegetnek: nincs szükség kemény kiállásra átvett örökségünk mellett, nem kell türelmesen átszenvedni a feszültséget aközött, ami az ember valójában és aminek lennie kellene. Az az ember, akit minden fáradságtól megmentettek, akit álmai eldorádójába szöktettek, elveszíti igazi mivoltát, önmagát. Az embert igazából semmi más meg nem váltja, csak a kereszt, sajátmaga és a világ kínszenvedésének elfogadása — azé a világé, amely Isten kínszenvedésében megszabadító értelmet kapott. Csak így, ebben az elfogadásban lesz az ember szabad. Minden ajánlat, amely olcsóbb árat ígér, hajótörést szenved, csalfának bizonyul. A kereszténység reménye, a hit esélye végső soron egész egyszerűen az, hogy kimondja az igazságot. A hit esélye az igazság esélye. Az igazságot pedig el lehet homályosítani, lábbal lehet tiporni, de nem pusztulhat el.

Utolsó következtetés: Az ember mindig csak annyit lát, amennyire szeret. Van persze éleslátása a tagadásnak és a gyűlöletnek is. De csak azt tudják meglátni, ami hozzájuk mért: a negatívumot. Ezzel megóvhatják a szeretetet attól a vakságtól, hogy ne vegye észre saját határait és veszélyeit. De építeni nem tudnak. Bizonyos mértékű szeretet nélkül az ember semmit sem talál. Aki nem bocsátkozik bele a hit kísérletébe, az Egyházzal való kísérletbe, aki nem tart vele helyeslőleg legalább egy darabig, aki nem kockáztatja meg, hogy a szeretet szemével nézze, az csak botránkozik. A szeretet kockázata a hit előfeltétele. Ha ennek nekibátorodunk, akkor semmit sem kell elrejtenünk magunk elől az egyház sötét oldalaiból. De fölfedezzük, hogy nemcsak ezek vannak. Fölfedezzük, hogy a botrányok egyháztörténelme mellett van egy másik egyháztörténelem is: a hit felszabadító erejéé, amely a századok során át termékenyen beigazolódott Ágostonban, Assisi Ferencben, Las Casasban (az indián bennszülöttekért szenvedélyesen küzdő dominikánus), Páli Vincében, XXIII. Jánosban és hasonló nagy egyéniségekben. Az ilyen ember úgy találja, hogy az Egyház fényes nyomot hagyott a történelemben, és ezt nem lehet onnét kitörölni többé. És az igazság bizonyítéka lesz számára mindaz a szép is, ami az Egyház üzeneténck ihletésére született, és hasonlíthatatlan művekben még ma is szemünk előtt van. Ami ilyen kifejezést tudott találni, az nem lehet csak sötétség. A nagy székesegyházak szépsége, a hit környezetében keletkezett zene szépsége, az egyházi liturgia szépsége, egyáltalán: az ünnep valósága, amit az ember nem tud maga megalkotni, csak elfogadhatja, az esztendő átalakulása egyházi évvé, amelyben egymásba fonódik Akkor és Most, idő és örökkévalóság — mindez az én szememben nem jelentéktelen véletlen. Aquinói Sz. Tamás egy helyütt azt mondja: a szépség az igazság visszfénye. Hozzátehetnők: a szépség eltorzulása az elvesztett igazság öngúnya. Az a kifejezésmód, amelyet a hit a történelem során meg tudott teremteni magának, tanúságot tesz mellette és az igazság mellett, amelyre épül.

Még egy utalást nem szívesen hagynék el, bár talán túlságosan szubjektívnek látszik. Ha nyitva tartjuk a szemünket, ma is találkozhatunk emberekkel, akik élő bizonyságai a keresztény hit felszabadító erejének. És nem szégyen, ha az ember az ilyenek miatt is keresztény és az akar maradni: azok miatt, akik elénk élték a kereszténységet, s életükben hitelre és szeretetre méltóvá tették. Utóvégre mégis csak ábránd, ha az ember holmi transzcendentális lénnyé akarja tenni magát, akire csak az érvényes, ami nem esetleges. Persze kötelességünk ilyen tapasztalatainkon elmélkedni, megbízhatóságukat megvizsgálni, megtisztítani és új tartalommal megtölteni őket. De még akkor is, az objektiválásnak ebben a szükséges folyamatában is nem marad-e nem megvetendő bizonysága a kereszténységnek, hogy embereket emberivé tett azáltal, hogy összekapcsolta őket Istennel? Nem lesz-e itt a legszubjektívebb dolog egyben egészen objektívvé is? Senki emberfia előtt nem kell szégyenkeznünk érte.

Még egy végső megjegyzés: Ha — mint itt — arról esik szó, hogy szeretet nélkül nem vagyunk képesek látni, tehát az Egyházat is szeretnünk kell, hogy megismerhessük, akkor ma sokan nyugtalankodni kezdenek. Nem ellentéte-e a szeretet a kritikának? És végül is nem az uralmon lévők ürügye-e, hogy kikapcsolják a kritikát, és fenntartsák a meglévőt a maguk javára? Szolgálatára vagyunk-e az embereknek azzal, hogy megnyugtatjuk őket, hogy szépítjük a valóságot, — vagy inkább azzal szolgáljuk őket, ha szüntelenül föllépünk a zsákutcába vivő igazságtalanság és a struktúrák túlsúlya ellen? Ezek igen messzeágazó kérdések, nem felelhetünk rájuk egyenként. De egyvalami legyen előttünk világos: az igazi szeretet nem egy helyben topogó, nem is mindent jóváhagyó. Ha egyáltalában van lehetőség egy másik ember pozitív irányú megváltoztatására, akkor csak úgy van, ha szeretjük, és így lassan segítünk neki átváltozni abból, ami, azzá, ami lehet. Másképpen áll-e a dolog az Egyházzal? Tekintsük legújabb történelmét: a század első felének liturgikus és teológiai megújulásában igazi reform jött létre, amely pozitív változást tett lehetővé. De csak azért, mert akadtak emberek, akik az Egyházat éberen, a szellemek megkülönböztetésének adományával, „kritikusan" szerették, és készek voltak szenvedni érte. Ha ma semmi sem akar sikerülni többé, ennek nyilván az az oka, hogy mindnyájan túlságosan csak magunkat, saját elgondolásaink igazolását szeretnénk elérni. Olyan Egyházban nem érdemes maradni, amit először még meg kellene csinálni, hogy érdemes legyen megmaradni benne: ez ellentmondás. Az az út, amely felé a felelős hit ma is mutat: megmaradni az Egyházban, mert az Egyház megérdemli, hogy fennmaradjon, mert megérdemli, hogy szeressük, és a szeretet erejével önmagát felülmúlva mindig újonnan önmagává változzék.

Warum ich noch in der Kirche bin. Kösel-Verlag, München 1971

VI. PÁL PÁPA ÚJÉVI BESZÉDE

A béke világnapján a Szentatya a római Piazza Astin emelkedő Szent Antal-templomban misézett. Homíliáját rögtönözte. Az alábbiakban az Osservatore Romano nyomán ismertetjük főbb részeit. A beszéd elején a pápa igen kedvesen üdvözölte a jelenlevőket, külön is a templom plébánosát, megállapítva, hogy annyi Rómában töltött év alatt még nem volt alkalma eljutni ide. Majd rátért a békevilágnap jeligéjének („A béke tőled is függ!") magyarázatára:

Erről a tárgyról — a békéről — sokféleképpen lehetne beszélni. Könnyű lenne a mai nap témájáról szónoki beszédet tartani, sok szépen csengő, költői szóval, ami úgy hangzanék, mint a harmonikus zene, de egészében véve érintetlenül hagyná a téma súlyát és mélységes jelentőségét. Történelmi szempontból is tárgyalhatnánk, követve a béke ügyét a századokon át, szerencsés és kevésbé szerencsés események során. Sajnos, a történelmet, amint ezt minden iskolás jól tudja, inkább a háborúk és tragikus, a világot megzavaró és vérrel elárasztó események dátumai határozzák meg, mint a békét megalapozó csendes tettek, amelyek jóvá, rendezetté és boldoggá tették a világot. De ezt sem tesszük — bár útunk idejövet olyan lakások között vezetett el, amelyeknek lakói a legutóbbi háború idején sokat szenvedtek, sírtak és segítségért kiáltoztak. Hasonlóképpen nem akarunk politikai beszédet sem tartani — akármilyen könnyű is lenne ez az újságok és televíziós adások nyomán —, a népek sorsát eldöntő tárgyalásokról szóló beszédet; ezek a tárgyalások erősen lekötik az emberek érdeklődését a mostani napokban, sikerüket azonban kétségbe vonják, és nagy nehézségek merülnek fel olyan dolgokban, amelyek nekünk, egyszerű nézőknek olyan könnyűnek tűnnének. Hisz mi az egyik vagy másik határ, az egyik vagy másik fél érdeke a békéhez, az emberek testvériségének és a népek baráti viszonyának öröméhez viszonyítva? Ezt sem tesszük. Inkább úgy akarok beszélni nektek, hogy megértsétek a dolgokat és tisztában legyetek vele, miről van szó. Ezzel nem akarjuk mellőzni azt a témát, amelyet magunk elé tűztünk és közös szentmisénken méltatunk, szem előtt tartva azt a visszhangot, amelyet az egész világon kiváltott, mindenütt, ahol csak a béke világnapját ünneplik. Hanem inkább egészen világossá szeretnénk tenni a tárgyat, mindenki számára megközelíthetővé, aki nyitva áll számára, akinek gondolatait foglalkoztatja.

Roppant jelentős téma ez. Nem fölösleges, nem csupán alkalmi jelentőségű, nem puszta dísz a népek életében: lényegbevágó téma. Az emberek életéről van itt szó, és ez több, mint a népesség csoportjainak fizikai sértet-

lensége, becsületük, nevük és történelmük tiszteletben tartása. Sürgető téma, amely mindannyiunk sorsát érinti, megmozgatja emberi és polgári lelkiismeretünket. Olyan téma, amely ténylegesen saját érdekeink ajtaján zörget. Vannak pillanatnyi gondjaink olyan dolgok miatt, amelyek ma megzavarják a családi élet szokott rendjét (áremelkedés, forgalmi korlátozások): de mi ez mind ahhoz a kérdéshez képest, amelyet ez az iszonyatos téma vet fel: tartós lesz-e a béke? Biztosíthatjuk-e gyermekeinknek és az utánunk következő nemzedéknek a nyugalmat, sértetlenséget és békés létet, vagy pedig állandóan lidércnyomás alatt élünk, az egyik napról a másikra kitöréssel fenyegető szörnyű tragédia aggodalmában?

Csodálatos kultúrát építettünk föl. Ámulva szemléljük, mit hoz és mit hozott már létre az ember, hogyan tudja megszervezni a dolgokat, hogyan keríti uralma alá az elemeket, hogyan szeli át immár a világűrt is. De azt is látjuk, hogyan lesznek az eszközök tökéletesedésük, továbbfejlődésük és erősödésük mértékében fenyegető veszéllyé az ember kezében magának az embernek az életére nézve. Valóban: az emberek értenek ahhoz, hogy alávessék maguknak az anyagot, szolgálatukba állítsák a természet törvényeit; de ahhoz is, hogy ugyanezeket a törvényeket az élet ellen irányítsák. A fegyverek adta lehetőségek sajnos roppant nagyok.

A világ jelenleg látszatra egyensúlyban van: de a rémület és erőszak egyensúlyában. Aggodalom mered szembe aggodalommal. És ez az aggodalom egyre nő. Ismét úgy emlegetik az atomfegyvereket, mint valami semmiséget. Ó Istenem! Gondoljatok arra, micsoda jelentősége volt a Japánban történt eseményeknek a háború befejezésére nézve. Mi pedig terveinkben szinte normális esetet csinálunk ebből, olyan lehetőséget, amely ugyan remélhetőleg sohasem következik be, de nem is lehet kizárni.

A látóhatár kitágul. Ma nem apróságokról van szó, hanem világarányú, sőt egyenesen kozmikus jelentőségű, minden eddigi határt meghaladó roppant fejlődésről. És mégsem áll az, hogy az egyes keresztény, aki gondolkodik és keresztény lelkiismerete után igazodik, ne lenne képes megbirkózni ezzel. Kötelességünk, érdekünk és szükségletünk, hogy lelkiismeretünk egész komolyságával és imádságunk teljes erejével elidőzzünk ennél a témánál, amely döntő jelentőségű sajátmagunk és a bennünket körülvevő mérhetetlen sokaságú ember jövendő sorsára nézve. Mi a béke? A béke rend, egyensúly, testvériség és együttműködés az emberek között; az eszményi emberiség, amelynek felépítésére törekszünk, amelynek elméletéből gyakorlatot kell csinálnunk, úgy, hogy megvalósulásának futó pillanatait az emberek életének és történelmének állandó, szilárd alapjává tesszük.

Valaki felhozhatná azt az ellenvetést: hát nem magától jön-e létre a béke? Vagy nincs-e elég nemzetközi és nemzeti intézmény, amely békekutatást végez, és próbálja megteremteni a béke előfeltételeit? Feleletünk: igen is meg nem is. Mert éppen a politikai, doktrinális és szellemi vezetésnek ez

az ellentétessége, ez a sokértelműsége irányítja úgy a világ sorsát, hogy állandóan reszketnünk kell. Azok a formák ugyanis, amelyekkel rendet próbálnak kialakítani a világban, az emberiségben, az életben, egyik pillanatról a másikra ellenkezőjükké válhatnak. A barátságból ellenségeskedés lesz, a békés együttélésből borzalmas harcok születnek, amint az elmúlt években keservesen megtapasztaltuk. Aki idősebb, az tudja ezt, és jó lenne, ha a fiatalok is elgondolkodnának rajta, s hálát adnának Istennek, hogy nem részesültek a háború embertelen és szörnyű tapasztalatában. Az ipari társadalomnak ugyanazok az eszközei, amelyek a jólétet, a gazdagságot, a vidám, békés együttélést szolgálják, életet is ki tudnak oltani, és fájdalmat okozni.

Nem elég, hogy csak a politikusok és államfők törődjenek ezzel. Az egész nép dolga ez, és a népnek legalábbis tudnia kell, mi a sorsa, ez az olyan sebezhetővé és törékennyé vált sors. Egyesek azt kérdik: De hát mit tehetek én? Élem a magam szerény életét hivatásom, családom és kötelezettségeim keretében. Hogy is foglalkozhatnék ezekkel az óriási, roppant problémákkal? Teljesen meghaladják képességeimet. — Találó-e ez a megállapítás? Igen is meg nem is. Az ugyan igaz, hogy a nagy döntések másutt történnek, mások hozzák őket. De az is igaz, hogy a nép, a tömeg lelkiismerete, a ti lelkiismeretetek és a mienk befolyásolja a felelősek döntéseit. És ha a nép lelkiismerete egyértelműen elítéli és nem akarja ezeket a tragikus összeütközéseket a nemzetek között, akkor azokat valamiképpen meg kell oldani, vagy legalábbis már nem törhetnek ki olyan kényszerű erővel és ijesztő brutalitással, mint most olyan könnyen megtörténik.

Van azután egy további kifogás. Azok, akik fegyverekről, harcokról, hódításról, megszállásról, népek közötti határokról beszélnek, alapjában véve mind ugyanazzal a szóval igazolják cselekvésüket (szeretnénk remélni, hogy ez lelkiismeretüket is igazolja!). A jogról beszélnek, az pedig szent szó; igazságosságot, békét emlegetnek, amely a nyersanyagok egyenlő elosztásán alapul. Erre a kifogásra a felelet szintén így hangzik: igen is meg nem is. Igaz, hogy sorsunk a jóhiszeműségtől, emelkedett és tisztes szándékoktól függ. De ezek a szándékok azután a tények erőterébe jutnak, összekeverednek végzetes illúziókkal, előítéletekkel, gyűlölettel és különféle érdekekkel, s mindez elhajlítja és végül ellenkezőjére váltja át az igazságosság konkrét követelményeit. Anélkül, hogy akarnánk, szinte anélkül, hogy az eredményre gondolnánk, felidézzük azokat a borzasztó összeütközéseket, amelyeket mindenképpen mellőzni szeretnénk. A béke a népek lelkiismeretén is alapul, a mi saját lelkiismeretünkön, a népén, az egyes emberén. Mindannyiunknak békeszerzőknek kell lennünk, nem gyönge, nem hamis, hanem igazi békeszerzőknek, békeszeretőknek, mint ahogyan az Úr mondja az Evangélium egyik boldogságában (milyen modernül, milyen hatékonyan kellene hangzania ennek a kijelentésnek!): Boldogok a békeszerzők — azok, akik síkraszállnak a békéért, a béke barátai —, mert Isten fiainak fogják hívni őket. Ha fel akarjuk építeni világunkban Isten Országát, akkor szeretnünk kell a békét, az

egyetértést, a rendet és az igazságot, azt, amely nem erőszakon és uralkodáson, nem kölcsönös ellenségeskedésen alapul, hanem a szívek feloldódásán, az erőszakkal való éléstől az értelem és a logika használatához való átmeneten. Arról a keresztény felfogásról van szó, amely megmutatja, hogy mindnyájan testvérek vagyunk.

Ezt a testvériség iránti érzéket Krisztus hozta a világba, a karácsonyi ünnepek, amelyeket éppen most ültünk meg, erősítették a szívünkben. Ennek kell életünk légkörét meghatároznia. Testvérek vagyunk, egyenlő jogú testvérek. Nem szabad két részre szakadnunk: mi — és a többiek. Mindannyiunknak hozzá kell járulnunk e közösség megalkotásához. Mielőtt még politikáról és külső dolgokról beszélnénk, először látnunk kell a többiek szükségleteit és a saját hibáinkat, gondolkodnunk kell erről lelkiismeretünk színe előtt, azt pedig keresztény értelemben jól ki kell képeznünk és békére késszé tennünk. Készek vagyunk-e megbocsátani minden sértést? Valahányszor a Miatyánkot mondjuk, az Úr elismételteti velünk: Bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek. Éljük-e ezt a szót? Hatékonyan működik-e bennünk ez a kiáltás, ez a folyamodás Isten könyörületéhez, amelyben mintegy bizonyságként visszük elébe saját szerény könyörületünket, hogy leesdjük magunkra az ő roppant, végtelen könyörületességét?

Talán mi is osztozunk az áligazságosságban, a bosszúban, a láncreakciók tragikus lélektanában, a kölcsönös ellenségeskedés pszichológiájában? Vagy nem ítéljük el mindezt eléggé? Nem látjuk, milyen méltatlan hozzánk ez a gondolkodás?

Mielőtt a békét a nyilvános és nemzetközi élet síkján akarnánk megvalósuláshoz segíteni, először — az igazságosság valódi érzékével együtt — saját szívünkben kell megvalósítani. Igyekezzünk becsületes és jó emberek és polgárok lenni. Legyen a jóság életünk nagy programja: mert nekünk mint kereszténveknek nem csupán a békés polgári együttélés szabályait kell ápolnunk, hanem azokat az indítékokat is, amelyek a többiekben hiányoznak. Hiszen abba a forrásba merültünk, amelyből a szeretet és könyörület árad az emberiségre. Tanítványok vagyunk, és részesei ennek a forrásnak: Krisztus, aki életét adta értünk, megtanít, hogyan legyünk jók, megbocsátók, tisztességtudók, szolidárisak, jóbarátok.

(A pápa ezután példákat hozott fel erre az életstílusra: Kolbe atyát, a néhány hónapja 80 éves korában elhúnyt olasz művészt, Carpit, aki a koncentrációs táborban is „a jóság naplóját" tudta megírni, Gandhit, Schweitzert, stb. Mindannyiunknak ilyeneknek kellene lennünk. Majd így fejezte be szavait:)

Próbáljuk tágítani felebaráti szeretetünk, jóindulatunk, barátságunk terét, családunk, városunk és nemzetünk határain túl. Próbáljuk kiterjeszteni az egész

világra, amint Krisztus tette. Így adhatjuk meg a magunk hozzájárulását ahhoz, hogy a béke és az igazságosság határai messzebbre nyúljanak, és így tehetünk tanúságot Isten Országáról a világban.

A BŰNBÁNAT SZENTSÉGÉNEK ÚJ RENDJE

Az Istentiszteleti Kongregáció közzétette a liturgikus reform „Ordo Paenitentiae" c. új dokumentumát. A Szentatya által jóváhagyott rendelkezés ádvent első vasárnapján kelt; azonnal érvénybe lép latin nyelven, a nemzeti nyelveken való használat időpontját viszont a püspökkari konferenciák állapítják meg, miután a szöveg fordítását a Szentszék jóváhagyta. A dokumentum újsága — mint más liturgikus intézkedéseknél is — nem a tanításban, hanem a gyakorlat megújítását célzó lelkipásztori irányelvekben, útmutatásokban keresendő. A szöveg évekig tartó hosszú munka eredménye; szakemberek, püspökök és szentszéki szervek dolgoztak rajta.

Az Ordo Paenitentiae a bűnbánat szentségét általában nem a „gyónás" kifejezéssel jelöli, minthogy a szentség közösségi vonatkozásait is ki akarja domborítani. Szívesen használja a „kiengesztelődés" kifejezést: ez jól érvényre juttatja a bűnbánat szentsége megújításának alapvető szempontját, azt, hogy a fiú találkozik az Atyával. A kifejezést már az ősegyház, majd a tridenti zsinat is használta.

Az Ordo-nak két része van. Az első, hivatalos rész tartalmazza a doktrinális elveket, a lelkipásztori és liturgikus irányelveket, valamint a bűnbánat szentségének különböző szertartás-formáit. A második a püspökkari konferenciák és liturgikus bizottságok számára közöl nyolc vázlatot nem szentségi bűnbánati cselekményekhez. Mint minden zsinatutáni liturgikus könyvben, a megújított szertartás leírását megelőzi egy bő bevezetés, amely megmagyarázza a reform szellemét, a tanbeli alapokat és a hívek lelki életére vonatkozó irányelveket.

A bűnbánat szentsége — mondja a bevezetés — a századok során különböző formákat mutat. — A történeti kutatások és a teológiai elmélkedés ezen a téren állandóan előrehaladnak. Az Ordo a II. Vatikáni Zsinat által nyitott távlatokban, figyelemmel a hívek konkrét lelki igényeire, összefoglalja az Egyház állandó tanításának szilárd és biztos pontjait, eleget téve a zsinat óhajának (Lit. konst. 72). Az új szertartásban főleg a bűnbánat közösségi és egyházi vonatkozásait emelték ki: a bűn Isten és ugyanakkor a testvérek megsértése; a bűnbánat tehát kiengesztelődés Istennel és az Egyházzal, amely résztvesz a keresztények megtérésében szeretete, példája és imája által. A bűnbánat szentségének gyakorlása tehát nem pusztán magánügy. — A szentség alkotóelemeit a dokumentum a hagyományos tanítás szerint mutatja be: bűnbánat, bűnvallás, elégtétel, feloldozás. Mindezek szükségesek, de sorrend-

jük nem volt mindig ugyanaz, ma is változik. Pl. a feloldozás rendszerint megelőzi az elégtételt, jóllehet eredetileg fordítva volt, sőt közös feloldozás esetén a bűnök egyéni megvallását is.

A bevezető világosan megkülönbözteti azokat az eseteket, amikor a gyónás szükséges (halálos vétkek esetén), és amikor használata tetszés szerinti és gyakorisága csak ajánlatos, hogy kedvezzen az állandó megtérésnek és kibontakoztassa a keresztségi kegyelmet. A feloldozás lényeges szavait nem módosították, de beillesztették egy új formulába, amely világosabban kifejezi, hogy a bűnbánó kiengesztelődése Istennel a szerető Atya ajándéka, kapcsolatba hozza ezt a kegyelmet az üdvösség történetével, amelyben Isten kiengesztelődött a világgal Krisztus halála és feltámadása által, s kiemeli a Szentlélek szerepét a megtérésben és a bűnös megszentelésében. Végül rávilágít a kiengesztelődés egyházi vonatkozására: a kiengesztelődés az egyház közvetítése révén valósul meg. Az új formula latinul így hangzik: „Deus, Pater misericordiarum, qui per mortem et resurrectionem Filii sui mundum sibi reconciliavit et Spiritum Sanctum effudit in remissionem peccatorum, per ministerium Ecclesiae indulgentiam tibi tribuat et pacem. ET EGO TE ABSOLVO A PECCATIS TUIS IN NOMINE PATRIS + ET FILII + ET SPIRITUS SANCTI." A gyónó ámennel válaszol. (Az első mondatot szükség esetén el lehet hagyni.)

Az Ordo az új szertartások három különböző formáját mutatja be: 1) Egyetlen bűnbánó kiengesztelődése. 2) Több bűnbánó kiengesztelődése egyéni gyónással és személyes feloldozással. Ez abban különbözik az elsőtől, hogy a bűnvallomás és feloldozás egy közösségi bűnbánati liturgiába illeszkedik. Az ilyen szertartás a következő lényeges mozzanatokból áll: igeliturgia és közös imádságok; egyéni bűnvallomás és feloldozás; közösségi hálaadás és az öröm kifejezése a kiengesztelődésért. Ez a forma tehát jobban kiemeli a szentség közösségi jellegét. 3) Több bűnbánó kiengesztelődése közös bűnvallomással és általános feloldozással, a Hittani Kongregáció 1972-ben kiadott lelkipásztori normái szerint, rendkívüli esetekben. Ilyenkor az általános feloldozást bűnbánati liturgia előzi meg és követi.

Végül, mint már említettük, az új Ordo függelékében nyolc vázlatot találunk nem-szentségi bűnbánati liturgiákhoz. Ezek a szertartások segíthetik a gyónási előkészületet, kifejezhetik a bűnbánat közösségi szempontjait. Ahol nincs pap, ott vezetheti egy diákonus, katekéta, vagy valamelyik hívő. A függelékben találhatók még kateketikai vázlatok a lelkiismeretvizsgálathoz; ezeket a körülményeknek és a személyeknek megfelelően módosítani lehet.

Most pedig lássuk, hogyan folyik le a gyónás az új szertartás szerint. (Szövegfordításaink természetesen magánjellegűek.) Látható, hogy a szentség kiszolgáltatása hosszabb, nyugodtabb időt kíván, mint eddig általában történt, és hogy a gyónás helyét a jelenleg használatban lévő gyóntatószékekhez képest módosítani kell.

A pap a bűnbánót szeretettel fogadja, és kedves szavakkal köszönti. Azután legalább a hivő, de inkább mind a ketten keresztet vetnek. A pap bizalomra szólítja fel a gyónót, pl. ezzel a formulával: „Isten, aki felragyogott szíveinkben, adja meg neked, hogy igazságban megismered bűneidet és az ő irgalmát." Az feleli: „Ámen." Következik Isten igéjének olvasása (de ez el is maradhat): a pap felolvas vagy emlékezetből elmond egy rövidebb szentírási szöveget. Olvashatja a gyónó is. A szertartáskönyv 12 példát tartalmaz, de száz másikat is megjelöl. Egy egészen rövid példa a Római levélből: „Isten azzal bizonyítja irántunk való szeretetét, hogy amikor még bűnösök voltunk, Krisztus meghalt értünk. Most tehát, amikor már megigazultunk vérében, sokkal inkább megment minket a büntetéstől." Következik a bűnök megvallása és az elégtétel elfogadása. A gyónó, ahol ez szokásban van, bevezetésül elmondhatja a Confiteort. A pap segíti abban, hogy gyónása teljes legyen, majd megfelelő tanácsokat ad neki, és buzdítja, hogy bánja meg bűneit. Emlékezetébe idézi, hogy a keresztény ember a bűnbánat szentségében Krisztussal meghal és feltámad, és így megújul a húsvéti misztériumban. Azután valamilyen bűnbánati cselekedetet javasol neki, amelyet a bűnbánó elégtételként elfogad. Majd felszólítja, hogy újítsa meg és fejezze ki bűnbánatát. Az új szertartáskönyv a bánat felindítására tíz formulát tartalmaz. Például: „Istenem, teljes szívemből bánom és fájlalom mindazt a rosszat, amit tettem, és a jót, amit elmulasztottam, mivel a bűnnel megsértettelek Téged, a legfőbb jót, aki mindenek fölött szeretetre méltó vagy. Erősen fogadom, hogy kegyelmed segítségével bűnbánatot tartok, a jövőben nem vétkezem, és elkerülöm a bűnre vezető alkalmakat. Üdvözítőnk, Jézus Krisztus szenvedéseinek érdemeiért könyörülj rajtam, Uram!" Vagy egy rövid, evangéliumi formulával: „Atyám, vétkeztem ellened; már nem vagyok méltó arra, hogy gyermekednek nevezz; légy irgalmas hozzám, bűnöshöz." — A bánatima után a pap mindkét kezét a bűnbánó fejére téve, vagy legalább jobb kezét feléje emelve mondja a feloldozást. — A szertartás Isten dícséretével és a gyónó elbocsátásával ér véget. Lássunk egyet a könyvben felsorolt öt példa közül: „Az Úr megszabadított téged a bűntől. Üdvözítsen mennyei országában. Dicsőség neki mindörökre." Felelet: „Ámen."

Szabó Ferenc — Nagy Ferenc

A GYERMEKEK RÉSZVÉTELÉVEL TARTOTT SZENTMISÉK DIREKTÓRIUMA

Ezt a dokumentumot a Szentatya okt. 22-én hagyta jóvá, és dec. 20-án tették közzé. Tartalmaz előírásokat, engedményeket, megszorításokat, de műfajánál fogva főleg a lelkipásztori tevékenységet kívánja inspirálni és helyes mederbe terelni. Rövid irat: 17 oldal, 55 paragrafus, de a szakértők szerint az Egyház egyik legfontosabb zsinat utáni dokumentuma: hosszú, megfontolt

érlelés eredménye, és valóban nyitott, pozitív beállítottságú. Bevezetőből, három fejezetből és befejezésből áll.

A bevezető (1-7) megjelöli a dokumentum kiadásának indítékait, és röviden leírja keletkezését. Az Egyháznak foglalkoznia kell a megkeresztelt gyermekek lelki életével, mert a szülők elég gyakran nem gondoskodnak megfelelő módon gyermekeik vallásos neveléséről, jóllehet a keresztség kérésével elkötelezték magukat erre. A liturgiareform óta, különösen az anyanyelv használatával, a liturgikus szertartások érthetőbbé váltak. Ez azonban nem szüntet meg minden nehézséget a gyermekek részéről. Igaz ugyan, hogy a gyermekek a mindennapi életében arra törekszenek, hogy magatartásukat a felnőttekéhez szabják. Ha azonban ezt az alapigazságot mereven alkalmaznánk a liturgiára, az azzal a veszéllyel járna, hogy éveken át olyan valóságok megélésére kényszerítenénk a gyermekeket, amelyeket nem értenek eléggé. Másrészt bizonyos az, hogy a vallásos benyomások már egész kicsiny korban mélyen megragadják a gyermeket.

A direktórium kidolgozásában azt a vonalat követték, amelyet már az 1967-es püspöki szinodus megjelölt: nem „gyermekmisékről", hanem „gyermekek részvételével tartott misékről" van szó, vagyis nem akartak új miserítust teremteni a gyermekeknek, hanem a meglévő szertartás bizonyos elemeit elhagyni, rövidíteni, módosítani, és a legalkalmasabb szövegeket kiválasztani. Olyan férfiak és nők működtek közre, akik járatosak a gyermeklélektanban és gyermekpasztorációban. Amint a szövegből kiderül, a dokumentum a serdülőkort megelőző évekre, főleg a 7. és 10. év közötti életkorra van tekintettel, normális fizikai és szellemi fejlettség esetén. Irányelveit tehát nem lehet alkalmazni pl. ott, ahol az általános vallási vagy műveltségi színvonal igen gyenge. (Ilyen helyzetekre az 1969.máj.15-i instrukcióban kell megoldást keresni.)

Az első fejezet (8-15) arról szól, hogyan kell a gyermekeket előkészíteni az Eucharisztia megünneplésére. Ez nem a kiindulópont, hanem az egész vallásos nevelés célpontja. Először meg kell ismerniök és el kell sajátítaniok azokat az emberi értékeket, amelyek az eucharisztikus ünneplésben megvannak: a közösségi cselekvést, egymás üdvözlését, a csendet, a bocsánatkérést és megbocsátást, a köszönetmondást, egyszerű szimbolikus cselekedetek megélését, az étkezés baráti légkörét, egy ünnep megülését. Ezen az alapon aztán a nevelők bevezethetik a gyermekeket a sajátosan keresztény értékekbe. A szülőket és más nevelőket meg kell erre tanítani. A hitoktatáson belül különös jelentősége van a szentmisére és az elsőáldozásra való előkészületnek. Nem száraz fogalmakat kell adni, hanem élménnyé tenni a liturgikus ünneplés elemeit: a köszöntést, a csendet, a közös imádkozást és éneklést.

A második fejezet (16-19) azokról a felnőttmisékről szól, amelyeken gyermekek is résztvesznek (pl. azok az ún. plébániai „gyermekmisék", amelyeken

sokszor több a felnőtt, mint a gyermek). A gyermekek számára nagy élmény, ha családjukkal együtt vesznek részt a szentmisén: megragadja őket a felnőtteknek hitük melletti tanúságtétele, de sokszor a fordítottja is áll. Nem szabad úgy érezniök, hogy magukra hagyják és elfelejtik őket. Ezért a papnak gyakran kell a gyermekekhez intéznie szavát. Különféle liturgikus szerepeket is rájuk lehet bízni. Ahol technikailag megoldható, ott a gyermekeknek külön helyiségben külön igeliturgiát lehet tartani a felnőttekével egyidőben.

A harmadik és leghosszabb fejezet (20-54) a különlegesen gyermekeknek szóló misékről tárgyal. Ezeknek célja az, hogy a gyermekeket fokozatosan bevonja az egész közösség szentmiséjébe, tehát a módosításokat az Ordo Missae lényegének megőrzésével kell eszközölni. Lássanak el a gyermekek ezeken a miséken sajátos feladatokat, úgy azonban, hogy ne vigyék túlzásba a külső tevékenységet. Felnőttek is legyenek jelen, hogy a gyermekek megtanulják, hogy a szentmise az egész közösség aktusa, és lássák, hogy a felnőttek velük együtt imádkoznak és egyazon hitet vallják. A homíliát világi is mondhatja (az idevonatkozó előírások megtartásával), főleg ha a pap nem ismeri a gyermekek nyelvét. — A szentmise helye általában a templomnak egy olyan része, amely megfelel a résztvevők számának és igényeinek. Lehet azonban, és nem egyszer ajánlatos is más megfelelő helyen tartani. A napnak azt a részét kell választani, amikor a gyermekek a legfogékonyabbak. Nagyszámú résztvevő helyett inkább több kisebb csoportot kell alakítani, többrétű összetétellel, és mindegyikkel más-más napon szentmisét tartani. Jobb, ha a gyermekmise nem mindennapos: így jobban fel tudnak rá készülni. Ezt szolgálhatja pl. közös ima és elmélkedés, igeliturgia, stb. Minden részletet időben és gondosan készítsenek elő a misére, éspedig gyermekek és felnőttek közös munkájával.

Ki kell használni a gyermekek fogékonyságát az ének és zene iránt, elsősorban öntevékenységük igénybevételével, de a püspökkari konferenciák megengedhetik hangszalagok megszólaltatását is. A gyermekmiséken szabad az állandó részek egyszerűsített fordításait énekelni. Az elv az, hogy az éneknek könnyítenie kell az odafigyelést, nem pedig elvonnia a figyelmet. Ezekben a misékben különösen fontos, hogy a celebrálás ne pusztán az értelmet foglalkoztassa: a szentmise mozdulatait a püspökkari konferenciák az egyes népek és a gyermekek felfogásához és igényeihez alkalmazhatják. Jelentős lehet a szentmisében előforduló (bevonulási, evangéliumi, felajánlási és áldozási) körmenetek szerepe. A vizuális elemeket is ki kell használni. A liturgia eleve számos ilyen elemet tartalmaz: színeket, fényeket, gyertyákat, egyes liturgikus idők sajátos szertartásait. De lehet más szemnek szóló elemeket is bevonni, pl. a gyermekek készítette vagy vetített képeket. Külön rész szól a liturgikus csend fontosságáról: helyes irányítással a gyermekek is képesek ezt megtartani és kihasználni. Végül a harmadik fejezet utolsó része (38-54) végigveszi a szentmise részeit, és mindegyikhez általános lelkipásztori irányelveket fűz. A mise alapszerkezetének (ige- és

áldozati liturgia, bevezetéssel és befejezéssel) mindig meg kell maradnia, a közös feleleteken és imákon (hitvallás, Miatyánk) sem kell változtatni. A bevezető szertartásból el lehet hagyni egyik vagy másik részt. Az olvasmányokat sem elhagyni, sem mással helyettesíteni nem szabad, szabad azonban csökkenteni számukat (még úgy is, hogy csak az evangéliumot olvassák fel), és ajánlatos a hitoktatás céljára készült, könnyebben érthető fordításokat használni. Az olvasmányok megválasztásánál ne a rövidség legyen a szempont, mert a túlságosan rövid olvasmányt, és egyáltalán a mise részeinek túlságosan gyors váltakozását a gyermek nem tudja követni. A gyermekek szerepekre osztva is felolvashatják a Szentírást; bevezető megjegyzésekkel szintén elősegíthetjük a jobb megértést. Nagyfontosságú elem a homília, amely párbeszéddé is válhat. Hitvallásként szabad a katekizmusból ismert apostoli hitvallást venni. Az eucharisztikus imákat lényegük megőrzésével szabad egyszerűsíteni, de nem kell mindig csak a másodikat használni. Fontos a végső áldást megelőző figyelmeztetés: ebben össze lehet foglalni a szentmisében hallott főbb gondolatokat, és a mindennapi életre alkalmazni.

A befejezés (55) kiemeli: a direktórium minden sora azt célozza, hogy a gyermekek könnyen és örömmel találkozzanak az Eucharisztiában Krisztussal, és menjenek vele együtt az Atyához.

Nagy Ferenc

AZ OSZTRÁK PÜSPÖKI KAR PÁSZTORLEVELE a missziók 1972-es világnapjára

A missziós vasárnap alkalmából az idén is néhány szót szeretnénk intézni híveinkhez. Három dolgot kérünk: legyen mindnyájunknak közös gondja az egész világon élő egyház, hozzunk érte mind közösen áldozatot és imádkozzunk érte.

Legyen gondunk az Egyházra

Csak a szerető szív van gondban. Csak aki szereti Krisztust, annak lesz az gondja, hogy egyháza minden emberhez eljusson, vagy legalábbis mindig több embernek legyen meg a lehetősége, hogy helyes módon halljon Krisztusról. Csak szeretettel ismerjük föl azokat az értékeket, azt az értékrendet, amit Krisztus az emberiségnek hozott. Csak szeretettel lesz rá gondunk, hogy az egyház hirdesse ezeket az értékeket és ezt az értékrendet, és így az emberek számára ne menjen veszendőbe a romlástól megóvó só és a halandóság szűk korlátaiból megváltó ige. Krisztus nélkül az emberiség örök kérdései: a „honnan" és a „hová", az élet értelme, az emberi hűség végső értelme, a szenvedés és a halál értelme, a technikailag, gazdaságilag és kulturális téren mind tökéletesebbé való világban is megoldatlanok maradnak.

Előfordulhat, hogy az emberek föl sem vetik többé ezeket a kérdéseket, mert — a magvetőről szóló példabeszéd szavai szerint — a sok világi gond és a csalfa gazdagság elfojtja mind a kérdezést, mind Krisztus feleletét. Ez a folyamat kezdetben egészen fájdalommentes és látszólag semmi kárt nem hoz az emberiségnek. De az igazságot szerető megfigyelő előtt csak megerősíti Szienai Sz. Katalin mondását: „Akarod, hogy röviden megmondjam neked, mi az Isten? Nem talál az békét, aki tőle eltávolodott." — Ha igazán gondunk az Egyház, akkor ez arra fog vinni, hogy gondoskodjunk az Egyházról. Így érkezünk el a második gondolathoz:

Hozzunk áldozatot az Egyházért

A legnagyobb, amit valaki a világmisszióért adhat, saját maga: személyi bevetés a missziós hivatásba, mint misszionárius vagy missziós nővér, mint missziós orvos, hitoktató, missziós vagy fejlődési segéderő a misszióval együttműködésben a modern élet legkülönfélébb területein. Az egyházért hozott áldozatnak erre a legmagasabb formájára természetesen érvényes a kijelentés: „Az aratás nagy, de a munkás kevés." Egyre azonban nyomatékosan kérhetünk minden hazai hívőt: támogassa nagylelkűen anyagilag a missziós területek munkásait, hogy megkaphassák azt, amire saját életük és intézményeik — templomok, iskolák, kórházak, lepratelepek, árvaházak, öregotthonok, egyéb karitatív vagy kiképző központok — fenntartására szükségük van. Jóval több mint 800 missziós egyházmegyéről kell gondoskodni. Sajnos a Pápai Missziós Művek, amelyeknek feladata többek között az anyagi eszközök előteremtése lenne, a szükségesnek csak egy részét tudják megszerezni, úgyhogy a missziók püspökeinek és papjainak mindig újból kolduló körutakra kell menniök. Szükséges rossz ez, ami nem egyszer kellemetlen mind a két félnek: a kéregetőnek éppúgy, mint az adakozónak. Minél inkább támogatjuk a Pápai Missziós Műveket — a missziós vasárnapi és a vízkereszti templomi gyűjtés a két anyagi főpillérük —, annál szabadabbakká válnak a misszionáriusok igazi feladataikra. A jubiláló „Hitterjesztés Műve", Marie-Pauline Jaricot alapítása, igen egyszerű programmal dolgozik, ami minden jóakaratú embernek lehetővé teszi a részvételt: „Szerény hozzájárulás, de sokaktól; naponta egy rövid ima a missziókért, de millióktól." Ez a rövid program átvezet bennünket a harmadik és utolsó gondolathoz:

Imádkozzunk az Egyházért

Aki az imádságot nem becsüli, nem ismeri Krisztust. Az Egyház életében a siker titka más, mint a gazdasági életben. A gazdasági életben szorgalom, kitartás, okos számítás és tervezés a döntő. Az Egyház életében is hozzátartozik mindez, de az emberszívek igazi irányítója Isten; Isten pedig annál gazdagabban adja kegyelmét, minél alázatosabban és állhatatosabban kérjük

tőle. Jól tudjuk: a keresztények ma fáradtak az imában. Mégis megkockáztatjuk a kérést: imádkozzatok mindennap a világmisszióért, ha csak egy rövid fohászt is. Hogy saját szavaitokkal teszitek-e ezt, vagy egy imaformulával, azt rátok bízzuk. De jobb egy kötött ima naponta, mint egyáltalán nem imádkozni azért, mert hiányzik a lendületünk az önálló imához. Tehát inkább naponként egy Miatyánk — abban benne van a missziókért szóló kérés is —, mint saját ötlet híján semmi.

Bár alkalom lenne a világmissziók vasárnapja arra, hogy mindannyian újból örömmel fölfedezzétek: hathatósan segítségére tudtok lenni a világegyháznak, ha teljesítitek ezt a három kérésünket! Ehhez küldik üdvözletüket és áldásukat Ausztria érsekei és püspökei.

HIT, VALLÁS, TEOLÓGIA

A dogma egy tétel, amely egy fogalmat, vagy tényt fejez ki. Hinni ezt annyit tesz, mint szellemileg elismerni ezt a tartalmát. Tényleges elismerése vallásos aktus; fogalmi elismerése teológiai aktus. A vallásos képzelet felismeri, megnyugvást hoz benne, elsajátítja; a teológizáló értelem megragadja mint igazságot.

Nem mintha itt valami választóvonal vagy tűzoszlop lenne vagy lehetne az elismerés e két fajtája, a vallásos és teológiai elismerés között. Hiszen az értelem éppenúgy közös vonása minden embernek, mint a képzelőerő, így hát minden vallásos ember bizonyos fokig teológus is, és a teológia kezdeteiről vagy műveléséről szó sem lehet a vallás iránymutató és maradandó jelenléte nélkül. Amint e világ dolgaiban az érzékek, az érzelem, az ösztön, az intuíció tényekkel lát el bennünket, az értelem pedig felhasználja ezeket, éppúgy a Legfőbb Lényhez való viszonyunkban is tanúságtételekből vesszük a tényeket, elsősorban a természettől, azután a gondviseléstől, azok a tanítások pedig, amelyekké kifejlesztjük őket, elvonás és következtetés alkalmazásával jönnek létre. Ez magától értetődik. De nem ellenkezik azzal a föltevéssel, hogy van teológiai és van vallásos szellemi magatartás, mindegyik különböző a másiktól; a vallásnak szüksége van a teológiára, a teológiának pedig a vallásra.

Vegyünk egy példát, éspedig ezt a dogmatikai döntést: „A Fiú — Isten." János evangéliuma első fejezetének első fele micsoda illusztráció arra, hogyan ismerheti el szellemünk tényleges elismeréssel ezt a mondatot, mekkora hatalma van érzelmeinken és hajlamainkon! Vagy az Urunkról szóló látomás a Jelenések első fejezetében! vagy János első levelének első fejezete! Azután micsoda égő szavakkal beszél Szent Pál Urunk megfeszítéséről és haláláról! Mi ennek a lángnak a titka, ha nem ugyanez a dogmatikai mon-

dat: „a Fiú Isten"? Miért lenne fönségesebb a Fiú halála, mint bármi más halál, hacsak nem azért, mert Ő ember létére Isten is volt? És az egész ószövetségen végesvégig mi más ad értelmet és meggyőző erőt annyi helynek és résznek, különösen a zsoltárokban és a prófétákban, ha nem ugyanez a teológiai formula: „a Messiás Isten"? Ez a mondat sohasem tehetné olyan élővé a vallásos szellemben a szent szöveg betűjét, ha nem mozgatná meg a képzelőerőt, és nem hihetnénk a csak-fogalmit messze felülmúló erejű meggyőződéssel. — A rituáléból is hozhatunk példákat a dogmának erre az erejére. Nézd a karácsonyi vagy vízkereszti istentiszteletet; a húsvétit, az áldozócsütörtökit, és (ha mondanom szabad) főleg az úrnapit: mi mások ezek a nagy ünnepek, mint e szavak kommentárai: „a Fiú Isten"? Pedig ki mondaná ezeket olyan elvontaknak, szárazaknak, hidegeknek, mint a puszta skolasztikus tudomány? Vajon a tiszta értelemhez szólnak-e, vagy a képzelőerőhöz? logikai képességünket érdeklik-e, vagy áhítatra gerjesztenek? Miért van az, hogy gyakran olyan alkalmatlanoknak érezzük magunkat a részvételre, hacsak nem azért, mert nem vagyunk elég jók; mert a dogma túlságosan csak teológiai fogalom számunkra, és alig-alig eleven kép? És ugyanígy a Szentlélek istenségét illetően: nézd a csodálatos erejű pünkösdi breviáriumi szakaszokat, — elvonásból és következtetésből születtek-e? vagy pedig Szent Atanáz kategorikus mondatának: „A Szentlélek — Isten" olyan hatása van a képzelőerőre és a szívre, hogy megszülethet a nemes „Veni Creator" és „Veni Sancte Spiritus" himnusz?

Összefoglalom: A vallásnak a tényleges valósággal van dolga, a tényleges valóság pedig egyedi; a teológiának a fogalmakkal, a fogalom pedig általános és rendszeres. Ezért a teológia például a Szentháromság dogmáját mint sok tételből összetett egészet dolgozza fel; a vallásnak viszont minden egyes tétellel külön-külön van dolga, ezek szemléletéből él és virul. Ezekben találja meg az áhítat és hivő engedelmesség indítékait. Másfelől a teológiának az a szerepe, hogy kialakítsa és megvédje ezeket a tételeket, és ne csak egymásután szemlélje őket, hanem úgy, mint az igazság rendszerét.

Még egy megjegyzés helyénvaló itt. Ha a hitvallás egy-egy cikkelye olyan szorosan összefonódik az élő és személyes vallásossággal, amint ezt az imént megmutattam; ha indítékokat szolgáltatnak az ember cselekvéséhez; ha meghatározzák a lélek állapotát, azokat a sajátos gondolatokat, érzéseket és szokásokat, amelyeket e világról magával visz a másvilágra — akkor csodálkozhatunk-e, ha a hitvallás hangosan hirdeti: azok, akik bensőleg nem olyanok, amilyenekké Krisztus az ő eljövetelével és e tanítással tenni akarta őket, nem jutnak be abba a mennyországba, amelynek megnyitásáért Krisztus meghalt? Nem magyarázza-e meg a dogma elfogadásának fontossága azt a körülményes gondot, amellyel az Egyház beleilleszti a hitvallásba alkotóelemeit, azt a néhány egyszerű igazságot, és folyvást ismételgeti őket? És elfeledje-e Isten Egyháza, amelyre az evangéliummal való sáfárkodás rá van bízva, állandó kötelességét: „Jaj nekem, ha nem hirdetem az evangéliumot"?

Magukra vonják-e szolgái hallgatásukkal a próféta átkát: „Átkozott, aki csalfán teszi az Úr művét"? Megfeledkezhetnek-e valaha is arról a tanításról, amelyet az apostol hagyott rájuk tiltakozásában: „Hűséges az Isten, mint ahogy a mi szavunk köztetek nem volt Igen és Nem . . . mert Krisztus jó illata vagyunk mi az Istennek, azok közt, akik üdvözülnek, éppúgy, mint azok közt, akik elkárhoznak . . . Mi nem tartozunk azok közé, akik Isten szavát meghamisítják, hanem őszintén, mintegy az Istenből beszélünk, az Isten színe előtt Krisztusban" (2Kor 1,19; 2,15-17).

John Henry Newman: Grammar of Assent
V. fej. bevezető rész; § 2.

Aranymise

Tüll Alajos júl. 29-én este a budapesti Szent Rita-templomban tartotta aranymiséjét. Tízen koncelebráltak. Kézvezetője és szónoka Kollár Ferenc volt.

Hanusz Albin prépost dec. 16-án a veszprémi Szent István-templomban, első szentmiséje oltáránál mondotta aranymiséjét. Jelen volt Lékai László és Kádár László püspök is. Kézvezetője Beöthy István nagyprépost, szónoka pedig Molnár István tb. kanonok volt.

Hibaigazítás. Múlt számunk 90/91.oldalán megemlékeztünk Fetzer József c. apát vasmiséjéről. A jubiláns nem 25, hanem 35 éven át volt az endrődi kerület esperese!

Szeretnénk felhívni a Paptestvérek figyelmét, hogy sem anyagilag, sem utánjárásban nincs módunk idegennyelvű kiadványok megküldésére, ezért lehetőleg ne kérjenek ilyeneket.

Köszönjük sokak figyelmességét, hogy levelükre különféle szép bélyegeket ragasztanak. (De ismételten kérjük: e l e g e t , mert a sok büntetőportót jobbra is fordíthatnánk.) A missziók segítése mellett még sok más jót is tehetünk velük. Egy paralízistől béna fiatal lánynak pl. nemcsak hogy ez a legkedvesebb szórakozása, hanem több hasonló sorsú társának is sok örömet szerez megküldésükkel. Az indiai Teréz anyának is van bélyegakciója.

Köszönjük a missziók és az éhezők javára tett megajánlásokat. Hálával, imával viszonozzák.

Végül jelezzük, hogy akik még igényelnek 19. számunkból, siessenek kérésükkel.

ISTENKERESÉS

Kockázat a kutatás. Az ember lába alól mintha kisiklott volna a talaj, s az éj sötétje borul rá egészen — menekülne vissza a múlthoz, de nem megy . . . Ekkor csak egy lépés még, és derengeni kezd előtte valami.

A gyermekkori hitet revideálni nem könnyű. Az egyszerű világképet fel kellett adni, és szintézis útján új világot, új hitet kiépíteni. Mindent elölről kezdtem. Újra tanultam lépegetni, szavakat tagolni, új hittel új utakat keresni. Kínos, fárasztó volt mindez, de végül is a tövisen, meredeken túl Te álltál ott egészen új arccal, új valóság ruhájában, fönségesebben, mint valaha, kitárt karokkal, hogy átölelj mint gyermeked, de most már mint nagy gyereket.

Régi hitem közönséges, átlagos, felső és alsó vizekkel számoló volt. Merev valóságok, történelmi összefüggéstelenségek torlaszaiban őrlődtem. Az ilyen lélekben gyatra az istenfogalom.

Köszönöm Uram, hogy feltártad magadat. Add, hogy még többet lássak, még önzetlenebbül szeressek, még fáradhatatlanabbul keressek, még rendületlenebbül higgyek. Éljek egészen sugaras, ragyogó Valóságodban: sugarasan, ragyogóan, valóságosan. Világítanom kell, légy hát világosságom, hogy fényt deríthessek elzárkózott lelkű, homályba burkolózott embertársaimnak.

Mutasd meg Magadat ott is, ahol eddig nem találtalak: a történelem konkrét helyzeteiben, a mának mostanjában, „ahol állok" adottságaiban, a makrokozmosz óriási lépteiben és a mikrokozmosz apró moccanásaiban. Ragyogj fel előttem a mindennapi munka taposómalmában, derítsd fel arcodat a sikertelen küzdelemben is.

Beszélj Uram hozzám: számokban, méretekben, véletlenekben, valószínűségekben, arányokban, vonatkozásokban, integrálokban, differenciálokban, akciókban, reakciókban, törekvésekben, folyamatokban, megnyilvánulásokban, térben, időben, anyagban és szellemben, tárgyban és alanyban, lényegben és mellékesben, nyugalomban és mozgásban, esésben és emelkedésben, előrehaladásban és hátrálásban, erőben és gyengeségben, szépben és rútban, egészben és csonkában, állhatatosságban és bizonytalanságban, rendben és kaoszban, előnyben és hátrányban, életben és halálban . . .

Mekkorát tévedek, ha csak a külső dolgokban kereslek, hiszen Te közelebb vagy hozzám. Bennem vagy. Áthatod minden sejtemet, gondolatomat, minden rostomban Te vagy az éltető, mozgató erő. Sírtam utánad, s Te voltál a könnycsepp és szívfájdalom. Kerestelek, és Te voltál a nyugtalan kutató. Elrejtőztél, bújócskát játszottál, csakhogy jobban éhezzelek, és jobban örüljek,

ha föllelteleк. Te öntögetted lelkembe a kutatás szomját, az igazságkeresés nyugtalanságát. Míg jártam a fokozatokat, méregettem a távlatokat, hirtelen előbukkantál egy-egy fordulónál, egy-egy valóságban, közel vagy távol. Nem kíméltél. Felköltöttél legédesebb álmomból. Könyveket adtál a kezembe, vezettél irodalmon, matematikán, filozófiákon át. Megjelenítetted előttem a vietnami háború szörnyűségeit, Afrika nyomortelepeit, India csonttá aszott éhezőit. Felvonultattad lelkem előtt a kontesztáló, sztrájkoló tömegeket, elhagyott külsejű fiatalokat. Ekkor a szeretet mézcsöppjét csepegtetted szívembe Evangéliumodból, és szántam a sereget . . .

Holdsétára ragadtál. Tejútakat jártunk, Andromédán háltunk. Azután porszem magamig aláztál és otthagytál. Tengerfenékig merültem, bányába vakultam, és mindez még mindig nem volt elég. Te tovább sürgettél.

Végre megtanultam, hogy Te a szélsőségek, a különbözőség, a skálák és távlatok Istene vagy, aki az árnyalatok és lehelletek hullámain vezetsz és bújdosol előlem. Most utólag mindez egyszerűnek tűnik, de sokáig fájdalmas és érthetetlen voltál. Értettelek, ha ragyogtál, de sehogyan sem tudtam felfogni, hogy sötétség is vagy. Sok időbe telt, míg megértettem ezt a dimenziódat.

Meghajszoltál, de egyet elértél: „rögeszmémmé" lettél. Most már éhezlek, szomjazlak, álmodlak, óhajtlak, unos-untalan Rád gondolok . . .

Értelek, Uram, vagy legalább kezdelek érteni. Bennem volt a hiba, hogy nem előbb találkoztunk. Mert megelégedtem azzal, hogy egy parányit fogjak fel létedből. Féltem a magasságoktól, szédültem a kockázattól, sajnáltam áldozni a nagyvonalúságra, kíméltem magamat a teljes odaadástól. Szégyenkezve vonultam vissza már jóelőre a kudarcoktól. Pedig az ellentétekben mutatkozik meg, ki vagy Te. Minél szegényebb valaki, annál inkább érzi gazdagságodat, minél sötétebb éjjeled, annál vakítóbban jön fel napod. Nagyobb távlatból nagyobbnak tűnsz, mélyebbről szemlélve magasabbnak látszol.

Kérlek, ha elkezdted, fejezd is be bennem művedet. Add éreznem, hogy én is a világmindenségnek egy kis része, építőkockája vagyok, és velem is tökéletesedik műved, általam is szebbé, jobbá lesz a világ.

Karjaidba vetem magamat, Te Örökkévaló: Te hívsz. Megyek. Nincs mit aggódnom. A befejezés nem az én feladatom, mert Te vagy a nagy Beteljesülés. Megyek, mert hívsz, Te nagy Hívogató.

Botka József

MAI CREDO

„Adja Isten, hogy ez a hitvallás sokakba öntsön bátorságot nyugtalansággal és zűrzavarral teli korunkban, hogy türelmesen és bizalommal kitartsanak a hitben, szolgáljanak a felebarátnak, s nyíltan és vidáman meg-

vallják Urunk Jézus Krisztust" — írja Ulrich Heuel, a „Jesus-people" egyik fiatalja, a svájci „ferment" c. folyóirat 1974 januári számába beküldött hitvallása mellé.

Megvallom, hogy saját erőmből nem tudok hinni Istenben, hanem a hit Isten ajándéka, amelyet Szentlelke és Igéje ébreszt föl. Nem kérdezősködöm a hit bizonyítékai után, mert a hit legmélyében és valójában Istenbe vetett bizalom, és szívemnek Istenhez való viszonyáról van szó benne. Ez az Istenbe vetett bizalom, a hitnek ez az Istenre hagyatkozó nyugalma megőriz attól, hogy belevesszek az élet aggodalmaiba és görcsös gondjaiba, és minden ellen biztosítani akarjam magam. Amikor Isten hatalma alatt állok és őbenne bízom, ezzel fölébe emelkedem a dolgoknak, megfelelő távolságba kerülök tőlük, például a világ dolgainak kényszerítő erejétől, a teljesítményőrülettől, a világ mércéitől.

Hiszek az egy, igaz, személyes Istenben, akiről a Biblia tanúskodik, és akit Jézus Krisztus tanításának jóvoltából „Atyánknak" nevezhetünk. Szeretet az Isten. Nem tudok egyes teológusok Istenében hinni, akik úgy beszélnek Istenről, mint aki „nincs, hanem történik", vagy „saját létében megy végbe", aki állítólag „a lét mélye", „hányódásunk honnan-ja", „más", vagy éppen „halott".

Hiszem, hogy Isten emberré lett az emberért a Názáreti Jézusban. Vallom Jézus Krisztus valóságos istenségét és valóságos emberségét, dicsőségét a világ kezdete előtt, születését Szűz Máriától és üdvözítő tetteit; szent keresztáldozatát és halottaiból való feltámadását új, megdicsőült testben. Az általam ismert legszebb, legbecsületesebb és legmeggyőzőbb beszámolók közé számítom a tanítványok húsvéti beszámolóit a Feltámadottal való találkozásukról; ilyesmi azelőtt soha nem történt és nem került megörökítésre, azután sem ismétlődött. A tanítványok kételkedése és hitetlensége, akik mindent mesének, agyrémnek vagy kísértet-jelenésnek tartottak, míg csak maga Jézus meg nem győzte őket; halálos ijedtségük a megjelenések idején; Jézus új, titokzatos testi mivoltának azok a roppant tartózkodó leírásai, amelyek alapjában véve csak homályos célzások, mert ez egy más világba tartozik és túlterjed az emberi felfogáson és megértésen — és ugyanakkor mégis olyan határozottan beszélnek arról, hogy Jézus zárt ajtóknál hirtelen tanítványai között termett, vagy hogy visszavonult az emmauszi tanítványok elől — miután sokáig egyáltalában föl sem ismerték és vándor idegennek tartották —, amikor ráismertek.

Igen: az Úr Jézus valóban legyőzte a halált engedelmességével és a végsőkig, a keresztig terjedő szeretetével, feltámadásával megváltotta az embereket a halál és a bűn hatalmából, kiszabadította Isten gyermekeinek dicsőséges szabadságára, és örök életet szerzett nekik.

Személyes Üdvözítőmként csatlakozhatom hozzá, és ez békével, boldogsággal és örömmel tölt el. Ám utasítsa el bármennyi teológus a hitnek ezeket a kijelentéseit és „tartalmi formuláit" „tartalmatlan formulák" gyanánt (Lehr-

formeln — Leerformeln): számomra nem elavultak és „üresek", hanem csupa igazság, élet, világosság és vigasz; dogmajellegük értékes tartalmuknak szükséges védőburka. Szilárdan hiszek abban, hogy az Úr Jézus Krisztus ebben a nyugtalan és alakuló korban hű marad közösségéhez, egyházához, és új alakot akar adni neki, hogy lehulljon róla az esendő és rossz, csírázzék és növekedjék, ami jó és életet áraszt. Sugározzék ragyogva újból, mint „a hegyen épült város", földi hatalom nélkül, szegényen és szerényen, csak arra legyen gondja, hogy az embereknek szolgáljon, hirdesse nekik a kereszt igéjét menedékükre és üdvösségükre, és mindenben megdicsőítse Istent. De azt hiszem, a megújulás nem annyira struktúrák megváltoztatásával megy végbe, jobban mondva Jézus (hiszen ő maga viszi ezt végbe) nem ezzel újítja meg egyházát, hanem inkább azzal, hogy a keresztények egyénileg megtérnek az igazi kereszténységre, szilárd hitre, zavartalan reményre és odaadó szeretetre.

Köszönöm az Úr Jézusnak, hogy szavával és szentségével mindig új erőt ad nekem követésére. Ennek során szívből fáradozom azért a felebaráti szeretetért, amelyet ő elém élt és tanított. Ez a szeretet különösen világos körvonalakkal áll előttünk a Tízparancs, a Hegyibeszéd és a missziós parancs kötelező erejű útmutatásaiban. Olyan szeretet ez, amely boldoggá szeretné tenni a felebarátot, amely kicsiny, szelíd és alázatos, jóságos és könyörületes, erőszakmentes és védtelen, csupa megbocsátás, nincs benne gyűlölet, fanatizmus vagy kemény szavak; törődik a jogfosztottakkal és kitaszítottakkal, az öregekkel, szegényekkel és nyomorultakkal, segít kiküszöbölni az embertelen struktúrákat, és legfontosabb feladatát abban látja, hogy szóval és élettel az Evangéliumot hirdesse — korszerűen, de az üdvösség üzenetének legkisebb csorbítása nélkül. Bizonyos vagyok benne, hogy Krisztus megbocsátásával ismét fölemel, ha gyengének bizonyulok a szeretetben.

Áhítattal és hálásan tartom magam a Bibliához, mert a Szentírás Isten szava, és — mint benne magában van megírva — „lábam világossága, fényesség utamon", „szívem öröme és vigasza".

Jézus Krisztus, a Feltámadott és Megdicsőült, a mi közvetítőnk és szószólónk az Atyánál, s közbenjár értünk, amikor csak imádkozunk hozzá és segítségül hívjuk. Ezért állandóan kapcsolatban maradok vele az imádság által.

Hiszem azt is, hogy az idők végén Jézus Krisztus személyesen visszatér mint a világ Bírája és Beteljesítője. Emberi igyekezet nem tudja megteremteni az új világot. Abban a mértékben, amennyire bízom őbenne, a feltámadott, jelenlévő és visszatérő Úrban, megadja nekem a Szentlelket, és ez a Lélek átvezet a végső idő minden veszélyén, úgyhogy amikor a nagy nap felvirrad, azt mondhatom és énekelhetem: Halleluja!

Krisztus él. Krisztus uralkodik. Krisztus győz. Amen.

Ulrich Heuel

A KEGYELEM DIADALA

Alessandra di Rudini 54 év alatt nem közönséges életpályát futott be. 1876. okt.5-én született Nápolyban, gazdag főúri családból. Atyja az új olasz királyság markáns politikusa, többszörös miniszterelnök és miniszter. 12 éves korában veszítette el vallásos édesanyját, és nem sokkal később, Renan könyvének olvasása közben gyermekkori hitét is. „Ez a nap volt életem legszomorúbb napja. Úgy éreztem ekkor, hogy eltörött életem főrugója, és eltűnt egyetlen életcélom. Azon vettem észre magamat, hogy folynak a könnyeim." Nála tehát a hit elvesztése nem annyira erkölcsi, mint inkább szellemi krízisből eredt. Ugyanakkor viharos nyugtalanság szakadt rá, hogy ismét megtalálja az igazságot. Szellemi képességei rendkívüliek voltak: folyékonyan beszélt anyanyelvén kívül franciául, angolul, németül és spanyolul, a latint és a görögöt is úgy elsajátította, hogy később az egyházatyákat is eredetiben olvasta. Végigtanulmányozta Hegel, Strauss, Baur, Harnack, a pozitivista Auguste Comte, a modernista Tyrrell és Loisy könyveit, de nem talált problémáira kielégítő, megbékítő feleletet. Közben apja, aki igen büszke volt éleseszű, hódítóan kedves és szellemes leányára, nagy jövőt igyekezett készíteni számára. Végigjárja Európa udvarait, ragyogó társadalmi életet él, hódolók koszorújától övezve. (Magyarországon is járt egyszer egy hajtóvadászaton; ez kedves szórakozása volt.) Ez sem tudja betölteni belső ürességét.

Világjáró zajos életében változást hozott Carlotti márkival kötött házassága. A Garda-tó festői partján boldogan élt a fiatal pár, egymásután két szép fiúgyermekük született. A családi idillnek megrendítő hirtelenséggel szakadt vége: négy évi házasság után férje tuberkulózisban meghalt. Alessandra soha többet nem ment férjhez. Visszautasított kérői között szerepelt az akkori irodalmi élet hangos egyénisége, Gabriele D' Annunzio is. Újabb fájdalmas csapás érte az özvegyet rajongva szeretett édesapja halálával, aki liberális-szabadkőműves felfogású volt, de az Egyházzal kibékülve, szentségekkel ellátva halt meg. Ezután Alessandra méginkább visszavonultan él, és érdeklődésének központjába mindig jobban a vallási kérdések kerülnek. Szomjasan olvassa a szentatyákat, különösen Ágostont, Aquinói Sz. Tamást, Bossuet-t, Pascalt. Mindez nagy hatással van rá, sok mindent már tisztábban lát, de hinni még nem tud, csak irigyli a nyugodt és őszinte hit kegyelmét. Az élet elesettjein együttérző, irgalmas szeretettel segít; ez is fölkészíti arra, hogy ő is „irgalmasságot nyerjen".

1909 nyarán következik be a nagy fordulat: két fia mellé francia papot kért nevelőnek, s ekkor került a családhoz Gaston Gorel abbé. A pap hamar felismerte, hogy úrnője rendkívül tájékozott vallási kérdésekben, vallástörténetben, izgatják a nagy életproblémák, de kutató, kereső lelke még nem talált rá az igazságra. Látta, hogy ez a nagyon művelt, sokoldalú és nagy elhatározásokra képes lélek régóta beteg, és a Gondviselés őt küldte hozzá

eszközül, Ez a feladatát mindvégig lelkiismeretesen teljesítette, és célját el is érte. Később ő írta meg életrajzát és adta ki levelei egy részét. Gyakori, úgyszólván mindennapos hosszú társalgás és vita folyt Alessandra és Gorel abbé között a legkülönfélébb vallási és lelki kérdésekről. Alessandra kifogyhatatlan volt kételyei feltárásában, a pap pedig világos és szabatos, higgadt válaszokat adott. Egy alkalommal a lourdes-i csodákról beszélgettek. Az özvegy határozottan kijelentette: ha egy ilyen csodáról biztos formában személyes meggyőződést szerezne, levonná belőle a logikus következtetést. Erre az abbé felajánlotta, hogy keressék fel egy zarándoklattal Lourdes-ot. Alessandra elfogadta az ajánlatot.

1910.aug.2-án lépett Lourdes áldott földjére. Éppen akkor tízezer mélyen vallásos breton zarándok lepte el a kegyhelyet. Magatartásuk kinyilatkoztatásként hatott a hit kegyelmét szomjazó lelkére. Gorel szemtanúja volt annak a jelenetnek, amikor a húsz éve kereső Alessandra a grottánál leborulva megtalálta a lelki gyógyulás kegyelmét. A tegnap még gyötrődő, hánykolódó lélek alázattal kérte a Gondviseléstől hozzá küldött papot, békítse ki megtalált Istenével. Ez megtörtént, és a grotta ezután számára a lelki béke és boldogság Tábor-hegye lett. Ezt mondta később erről a napról: „Amikor arra gondolok, mi voltam azelőtt és mi vagyok most, nem ismerek magamra. Összes előző téves véleményeim és előítéleteim egy pillanat alatt eltűntek. Megtérésemnek, lelkem rendbehozásának csodája e kiváltságos hely legfeltűnőbb gyógyulásait túlszárnyaló régióba tartozik."

Többi lourdes-i élménye: a jelenlétében bekövetkezett két gyógyulás, a két évvel azelőtt látását visszanyert zarándokkal való találkozás, a gyógyulásokat hitelesítő orvosi iroda vezető orvosával folytatott eszmecsere, az esti gyertyás körmenetek lángfolyama, csak keretet és pecsétet adtak a visszanyert hit diplomájának. Életének erre a legnagyobb kegyelmére gyakran visszatér leveleiben: „Egész életem elégtelen arra, hogy Istennek megköszönjem ezt a kegyelmet, és boldog vagyok, hogy életem hátralevő néhány évét erőm teljében neki ajánlhatom. Emlékszem, hogy amikor néhány hónappal ezelőtt a kegyelemről beszélt nekem, alig tudtam önt megérteni. Ma ez a kegyelem, amelynek hatását érzem, és amely meghajlította akaratomat és értelmemet, számomra oly valóságosan létezik, mint valami tapintható erő."

Alessandra rátette a kezét az eke szarvára, és többé nem nézett vissza. Most már csak egy cél lebegett előtte: egészen Istennek szolgálni és engesztelni őt a Kármelben. Egy év leforgása alatt minden akadályt felszámolt. 1911 októberében a nagy Jézus Szíve-jelenések földjén, Paray-le-Monialban lépett be a kármelita rendbe, és szinte jelképesen Pál fordulása napján, jan.25-én vette fel a szerzetesi ruhát. Jézusról nevezett Mária nővér élete a Kármelben húsz éven át, 1931.jan.2-án bekövetkezett haláláig az áldozatos szeretet és a nagy alkotások jegyében állt. 3 év után újoncmesternő, öt év múlva perjelnő lett, az is maradt haláláig. Három zárdát építtetett Párizsban, Valenciennes-

ben és anyai őseinek földjén, a szavojai Le Reposoirban. Ez utóbbi helyen fejezte be mozgalmas, vergődő, de végül is Istenben boldogan megnyugvó életét. Utolsó szava Krisztusnak a kereszten elhangzott végső imája volt: „Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet."

Uhl Antal

SZENT PÉTER VENDÉGVÁROS

Kétezer évvel ezelőtt, időszámításunk kezdetén, Betlehem lakói nem fogadtak be egy szegény mesterembert és gyermeket váró feleségét. Nem sejtették, hogy a világ Megváltóját utasítják el.

1872-ben a lourdes-i grotta mellett Subirous Bernadette kívánságára egy kis menedékhely épült az odazarándokló szegényeknek. (Lourdes legnyomorultabb családjának lánya jól tudta, mit jelent szegénynek lenni!) A későbbi térkialakítás során ezt a házikót lebontották és nem építették újjá.

1955 júliusában a „Secours Catholique" segélyszervezet 18 hektár földet szerzett a Béout hegy lábánál, kb. negyedórányira a grottától. Itt tette le Lercaro bíboros 1955.aug.1-én, Szent Péter bilincsei ünnepén egy „város" alapkövét.

„Bernadette várja Lourdes-ban a legrosszabb helyen lakókat. Azokat, akik olyan szegények otthon, mint ő. Azokat, akik nem tudják megfizetni a hotelt Lourdes-ban. Értük és Bernadette-ért csináltuk meg ezt az őrültséget: hogy ingyenes vendégvárost építsünk. Megkockáztattuk ezt az esztelen vállalkozást: építeni tartalék nélkül, üzleti összeköttetések nélkül. 1956. május 1-én nyitottuk meg ezt a várost. Azóta ezrével fogadhatta be a zarándokokat. És működik tovább. Szent Bernadette áldja meg azokat, akik segítenek nekünk!"

A Secours Catholique főtitkárának sorait idéztük. És most tegyünk melléje néhány adatot.

A zarándoktelepen mindenkit — korra, nemre, nemzetiségre, vallásra való tekintet nélkül — ingyen fogadnak be és látnak el öt nap és öt éjjel. Minden érkező egy borítékot kap, abba teheti be — ha akarja — elmenetele előtt önkéntes adományát az utána jövők javára. Ugyanezt a célt szolgálja a fogadóiroda előtti kedves ötlet: két fatönk, mellettük sárgaréz szögek és egy kalapács. Aki 1 frankot dob a perselybe, beverhet egy szöget.

A telepen hat, fából és kőből épült pavillon van, amelyek Szent Pál, Szent Jakab, Páli Szent Vince, Szent Márton, XII. Pius és Ozanam nevét viselik. A hálótermeket különben stílszerűen „bergerie"-nek (juhakol) hívják. A hat épület összesen 600 ágyat jelent. Ehhez járul a fogadóiroda, a 700 személyes ebédlő, olvasóterem, betegszoba, előadótermek és kápolnaépület. A hat pavillon közül egy családok részére van fenntartva. A fiatalokkal, gyerekek-

kel külön táborhelyen foglalkoznak. A számok a következőt mutatják: évi 13 000 ingyen vendég, 65 000 friss ágyhuzat, 150 000 (a város fennállása óta vagy kétmillió) étkezés, 80 - 100 000 látogató, 500 önkéntes segéderő, legalább kéthetes turnusokban: karitászmunkások, Foucauld kis nővérei, különféle női szerzetek tagjai, nagyszeminaristák, világiak . . .

És amit nem lehet számokkal kifejezni?

„Ezt a szeretetet, amit itt láttam, szeretném megvalósítani az otthonomban: több megértéssel lenni és elérni, hogy mindannyiunk között ez uralkodjék; fölfedezni a környezetemben rejtőző nyomort, hogy szükség szerint anyagilag és lelkileg segítsek, hogy fölfedeztessem velük Krisztust" — írja egy látogató.

Amikor taxink bekanyarodik az erdős, szelíden emelkedő úton, legelőször a nagybetűs felírások tűnnek szembe: „Paix — Silence — Paix." Az irodában kedvesarcú fiatal lány pontos kartotékot töltet ki adatainkkal, de ez láthatólag csak a rendhez tartozik, egyébként a fölvétellel semmi teketória. Legnagyobb gondja az, hogyan indulunk másnap üres gyomorral útnak, minthogy nincs időnk megvárni a vacsorát (időn kívül pedig senkinek sem szolgálnak ki étkezést). A regisztrálás után átkísér a Saint Jacques pavillonba, ahol fehérhajú hölgy fogad és vezet be egy üres hálóterembe. Hófehér lepedő, kis fejpárna, pokróc egy másik lepedővel, az ágyak fejénél éjjeliszekrény, a nagy ablaknál asztal székkel, a falon fogas. Mellettünk csempézett mosdóhelyiség, hideg-meleg vízzel. A kifüggesztett házirend elmondja, hogyan kell ágyazni, távozáskor az ágyat szétbontani, mikor kell átadni a helyet a következőknek, hogyan vigyázzanak kései hazatérők társaik nyugalmára, stb.

Amint a grotta felé indulunk, alacsony olasz bácsival akadunk össze, a törzsgárda egyik tagjával. Mikor megtudja, hogy magyarok vagyunk, rögtön figyelmeztet: az ebédlőfolyosón van egy fakereszt, amelyet a magyarok állítottak és aki magyar erre jár, néhány szál virágot szokott otthagyni. Mi is így teszünk.

Déli harangszó után már egész tömeg vár a folyosón a félegykor kezdődő ebédre. Kicsit elcsüggedünk, hogy mikor jutunk odáig. De ami a nyitás után következik, az szinte hihetetlen. Egymásután vonulunk el a hosszú pult előtt. Az első inspekciós levágja étkezési jegyünk megfelelő szeletét. A következő különféle bemélyedéseket tartalmazó tálcát nyom a kezünkbe. Utána megkapjuk az evőeszközt, poharat, kenyeret. Az ebéd egyes fogásai kis fémedényekben kerülnek a megfelelő mélyedésekbe, amint a tálcát tovább csúsztatjuk a pulton. Utoljára a leves, hogy jó melegen maradjon. A művelet végén már várnak az irányítók, hogy egymásután az asztalhoz tessékeljenek. Minden asztalon nyolc személyre két üveg bor. Mindez másodpercek alatt zajlik le; ha valaki még bizonytalan a dolgában, azonnal továbbsegítik. Vidám terefere közben folyik az ebéd. Közben tapssal köszöntik a mikrofonba beolvasott új meg új zarándokcsoportokat. Mikor az ember végzett, tálcáját a mosogató-

helyhez viszi. Másnap, amikor a „mechanizmus" már kezd belénk vésődni, ráérünk azt is megfigyelni: mennyi személyes szeretet és kedvesség fér meg a kiszolgálók mozdulataiban, mosolyában. A nagy ablakokon benéznek a hegyek, a Pic du Jar tetején a kereszttel. A falon hatalmas freskó: „Le Christ, c'est le pain partagé" — Krisztus a megosztott kenyér. Kifelé menet megcsodálhatjuk az S.O.S. (SecOurS) működésére vonatkozó dokumentumokat. Több ilyen „városuk" működik: Notre-Dame (Párizs) férfiaknak, Myriam (Montreuil) északafrikaiaknak, Páli Sz. Vince (Berck) a betegek hozzátartozóinak, Abrahám (Jeruzsálem) szentföldi zarándokoknak, Betlehem (St. Sulpice de Favières) anyáknak és gyermekeknek. De egyéb karitatív tevékenységgel is foglalkoznak a Caritas Internationalis keretében. Aznap este éppen az afrikai szárazságról van előadás, az irodában adományokat lehet leadni erre a célra. „Messages" c. havilapjuk számol be tevékenységükről. Célkitűzésüket ebben foglalják össze: „a 2000. évhez méltó szeretet fölébresztése".

Kint a folyosón ügyes automata áll, amely 50 centimes ellenében forró feketét, csokoládét, jégbehűtött limonádét, stb. tartalmazó papírpoharakat szolgáltat ki. Külön megcsodáljuk a modern, tiszta, ízléses toaletthelyiséget.

Másnap reggel hét óra előtt közelről hangzó kedves harangszó emlékeztet a telep kápolnájára. Ez a faragatlan kövekből épült épület pontos mása annak a bartrès-i akolnak, amelyben Bernadette juhait őrizte. Hangtalanul nyílik a nehéz ajtó; bent állatbőrökkel leterített székek, csupasz kőpadló, egyszerű oltár, örökmécs. Jézus Szíve ünnepe van. A telep dolgozóinak magas francia pap mondja a misét. A két leckét egy nővér és egy férfi olvassa. Evangélium után homília Arról, aki szívét és életét adta mások szolgálatáért. A rákövetkező elmélkedő csönd olyan telített, hogy szinte fulladozunk. Ezek az emberek pontosan tudják, mi a feladatuk és honnan tudnak erőt meríteni hozzá. És hogy diszkréten, de félreérthetetlenül vendégeiknek is tudtára adják: az adományok elhelyezésére kapott borítékokban ennek a kápolnának a fényképét adják velünk. — A kápolna mellett van a „Cathedrale de Verdure", a lombkatedrális: kerek kőasztal, körülötte amfiteátrum-szerűen emelkedő padok, Mária-szobor. Itt tartják a szabadtéri miséket.

Amikor másnap ebéd után útrakelünk, úgy érezzük: a csend és a keresztény szeretet valódi „menedékvárosával" kerültünk jóbarátságba.

Cím: Cité-Secours Saint Pierre, F-65 Lourdes, route de Carrières Peyramale (B.P. 106). Adományok: Secours Catholique, 106, rue du Bac, Paris 7e, csekksz. 5620-09 Paris, vagy: Cité-Secours de Lourdes, C.C.P. 13-640-37 Paris.

S.M.

SZENTÉVI KEZDEMÉNYEZÉSEK RÓMÁBAN

Feltűnést keltő sajtókonferenciát tartott 1973.okt.25-én Ugo Poletti, a Szentatya római vikáriusa. A szentév alkalmából 1974 februárjában — mon-

dotta — egyházmegyei találkozón kívánják megbeszélni az igazságosság és szeretet súlyos problémáit Róma városában, és a keresztények ezzel kapcsolatos tennivalóit. A bíboros megdöbbentő képet festett Róma szociális helyzetéről. Néhány adat: Róma jelenleg közel négymilliós város, népessége évente kb. 50 000 emberrel szaporodik. Ez azonban nem a születések gyarapodásának, hanem a bevándorlásnak az eredménye. Sőt a csecsemőhalandóság roppant magas: egy éven alul 26 ezrelék! A bevándorlók elhelyezkedésének problémájához hozzájárul az ingázóké is: évente kb. 45 000 ember költözik ki a városból, de továbbra is bejár dolgozni. A nagyvárosok közül Róma dicsekszik azzal a szomorú elsőséggel, hogy itt van a legtöbb szükséglakás (7885), ugyanakkor pedig a legtöbb üresen álló lakás: kb. 64 000. A munkanélküliek és a elégtelenül foglalkoztatottak száma igen nagy, a keresetek aránytalanok, a gazdasági egyensúly ingatag. A kiváltságos helyzetben lévők felhalmozzák a tőkét, és nem hozzák egészséges körforgásba. Sokat költenek az emberek élvezeti cikkekre is.

A családok helyzete drámai. 1971-ben egész Olaszországban 24 000 6-18 év közötti gyermek nevelkedett intézetekben. Számuk Rómában a legnagyobb. Abban, hogy annyi gyermek kikerül a családi körből, nemcsak gazdasági, hanem erkölcsi és nevelési nehézségek is szerepet játszanak. Vajon mindig ehhez a szükségmegoldáshoz kell-e folyamodniok a hatóságoknak, s nem kellene-e inkább a családok segítségére sietniök? Sok intézetet szerzetesek irányítanak. Mit tudnának tenni a helyzet enyhülése érdekében?

Még szomorúbb az öregek sorsa. Teljesen a társadalom peremére szorulnak. Pedig Róma egyike azoknak a városoknak, ahol az emberek a legmagasabb kort érik meg. Sem az állami, sem a magángondoskodás nem kielégítő. A betegek többnyire az elfekvőben senyvednek el. Fizető otthonba csak az kerülhet, aki bírja. Akik pedig ragaszkodnak az otthonhoz, a családi környezethez, azokra szomorú magányosság vár a munkájukkal elfoglalt, érdektelen családtagok között. Szinte semmi gondozásban nem részesülnek.

Ott van aztán a testi vagy szellemi elégtelenségben szenvedők problémaköre. Helyzetük súlyosan érinti egész környezetüket. Pedig nagyrészüket meg lehetne gyógyítani, ha idejében és megfelelő eszközökkel fognának hozzá. A lakosság, sőt a velük hivatalból foglalkozók magatartása azonban (beleértve, néhány kivétellel, a katolikus intézményeket is): mellőzés és üres sajnálkozás.

A kórházak mennyiségi és minőségi hiányosságai közismertek. Egész városrészek (pl. a Nomentanától a Pietralatáig terjedő) nélkülözik az állami kórházakat, a magánintézetek célja pedig nemcsak a gyógyítás, hanem — sőt néha elsősorban a nyereség. A beteggel a kórházban gyakran tárgyként, nem pedig emberként bánnak. És gondoljunk ismét arra, hogy a sokat és joggal hibáztatott betegellátásban is nagy részük van a szerzetesintézményeknek.

Vannak azután az igazságosságnak és szeretetnek még kényesebb és finomabb kérdései is. Rómában az egyén egyedül van, még a túlzsúfolt városnegyedekben is. Maga a városi élet szerkezete szigeteli el. Róma méretei és nagyvárosi jellege, valamint az állandó forgalom nem hagynak helyet és időt a nyugodt találkozásra. A terek immár csak óriás parkolóhelyek. A munkahelyeken nincs igazi közösségi viszony. A hivatalnok a hivatal autonóm életét éli, a kiskereskedő (kb. 170 000) individualista, a munkások között sincs igazi szolidaritás.

Róma városa tehát szociális tekintetben sajnos „a negatív felsőfok primátusát" mutatja. A kereszténveket mélyen kell hogy érintse ez a helyzet, hozzávéve a szentév kiengesztelődési programját is. Azt kérdezhetjük magunktól: van-e az Egyháznak még egyáltalán mondanivalója a mai társadalom számára? „Minden bizonnyal — felelte szószerint a bíboros. — Az a mondanivalója, hogy a jelenlegi világ elfogadhatatlan, és az embernek az a hivatása, hogy átalakítsa és a közösségi jelleg felé irányítsa . . . Az Egyháznak küldetésénél fogva figyelembe kell vennie a teljes emberi élet követelményeit, és figyelmeztetnie kell minden tagját, hogy vállalják felelősségüket, mint a társadalom tagjai . . . Az Egyház fölfedezi, hogy a világ átalakítása a megváltás helye is, a tényleges szabadulásé, a történelmi dimenziókat öltő húsvét. Minden embert arra szólít, hogy ebben a világban térjenek meg, nem úgy, hogy elmenekülnek belőle, hanem úgy, hogy átalakítják. Nem arról van szó, hogy azonosítjuk egymással a világ átalakulását és Krisztus megváltását: az utóbbi fölébe emelkedik a világ humanizációjának, mert itt Istennek a halálon aratott győzelméről van szó; de ez a misztérium az emberek történetében valósul meg. Az igazságosság és a szeretet jelenlegi problémája valóban a legkedvezőbb feltételeket adja az Evangéliumnak és az Egyház küldetésének új értelmezésére."

Febr. 5-én a bíboros a Vatikáni Rádiónak nyilatkozatot adott. Ebben kiemelte, hogy az összejövetel vallási-társadalmi esemény, amely minden keresztényt lelkiismeretvizsgálatra szólít fel, és elkötelezésre hív. A mai társadalom túlságosan igazságtalan ahhoz, hogy még kereszténynek mondhassuk. Hallgathatunk-e? közömbösek maradhatunk-e? A célkitűzést a vikárius 6 pontban foglalta össze: 1. A helyi plébániaközösség karolja fel a szenvedőket, gyengéket, magánosokat. 2. Bátran figyelmeztetni kell a kereszténveket egyéni és társadalmi felelősségükre. 3. Lelkiismeretvizsgálatot kell tartani egyéni és intézményes síkon. 4. Kezdeményezzünk párbeszédet és hozzunk létre új kapcsolatokat a közösségen belül minden vonalon, felhasználva erre a létrehozandó egyházmegyei szervezetet is. 5. Fel kell kínálni közreműködésünket Róma városának. 6. A bizalmatlanság, érdektelenség, felelősség előli menekülés légköre helyett bizalmat és reményt kell merítenünk. — Kijelentette, hogy különösen szívügye a plébániai élet lelkipásztoribbá és missziósabbá tétele, a segítés jobb megosztása, a plébániák, valamint a szer-

zetesrendek jobb együttműködése. Mindezt kamatoztatni kell a város, a missziók és a harmadik világ javára.

Ezután folyt le febr. 12-15-ig az összejövetel, kb. 5000 hivő részvételével a 267 római egyházközségből. Róma polgármestere és segédpüspökei is jelen voltak. A megnyitó helye a lateráni bazilika volt. A pápa Villot államtitkár révén táviratban üdvözölte a résztvevőket. A bevezető igeliturgiában Izaiás prófétából olvastak, továbbá az irgalmas szamaritánus példabeszédét és az Octogesimo adveniens körlevél részleteit. Poletti bíboros megnyitójában ismét kiemelte, hogy Róma arculatára sokszor az önzés jellemző, mintha nem is lenne közösség, sőt keresztény közösség. Ezután egy szociológus és egy teológus professzor előadása következett. Az első szerint Róma azon az úton van, hogy önző várossá váljék. Legfontosabb feladat a társadalmi fatalizmus és passzivitás leküzdése. De a társadalmat alkotó embereknek először bensejükben kell megújulniok. Különben csak a terméketlen siránkozás folytatódik, és a helyzet egyre romlik. Ezután részletes adatokkal mutatta be a város szomorú szociális helyzetét. — Don Clemente Riva teológus a keresztények felelősségének problémáját vizsgálta. A rómaiak általában hivők, de nem következetes hivők. Vallási életük individualista, és nem befolyásolja eléggé mindennapi életüket.

A következő két napban az egyházmegyei bizottság beszámolóját és több mint 200 beérkezett különböző dokumentumot vitattak meg. 9 munkacsoportban többszáz hozzászóló elemezte a feladatokat. Főleg a kórházi ellátás, az iskolaszervezet, a városrendészet és a lakáskérdés sürgős rendezésének szükségességét emelték ki. A legsúlyosabb probléma az igazságosság és a szeretet közti szakadás. Feltűnő volt a résztvevő fiatal csoportok számos bírálatának határozottan pozitív és építő jellege. A hozzászólások a feszültségek reális kifejezésén túl örvendetes keresztény összeforrottságról tanúskodtak.

A záróünnepségen egy szociológus előadása után a bíboros zárószavai és koncelebrált szentmise következett. A kongresszus mint kezdeményezés jól sikerült. Ezzel persze a további siker még nincs biztosítva. De kétségtelen, hogy Rómában komoly kísérlet indult a Szentatya akaratából, hogy a római egyház újból „elöljáró legyen a szeretetszövetségben" (Sz. Ireneusz). Ha sikerült a hívek tevékeny részvételét elérni ebben a tervben, az szinte beláthatatlan következményekhez vezethet az Egyház mai hitelének emelésében és a többi ország kereszténveire gyakorolt hatásban. A világ tekintete így a szentév küszöbén kétszeres várakozással fordul Róma felé.

R.

EGY APA NAPLÓJÁBÓL

Január 22, csütörtök. — A térdröntgen eredménye döbbenetes: a rák a kobaltbesugárzás ellenére is tovább fejlődött. Az amputálás halaszthatatlan

és sürgős. Ó Istenem, néhány napja már szinte-szinte kívánjuk, édesanyád és én, ennek a szörnyű, dagadt és gennyedő térdnek a láttán.

Nekem kell a tudtodra adnom.

Március 16, hétfő. — Különös hétvégek; mankóddal járni tanulva el-elesel, néha sírva, néha nevetve. Boldog hétvégek — mellékes minden más.

Beirattunk egy levelezőtanfolyamra; értelmesen és bátran csinálod a feladataidat és mondod föl nekem a leckéket.

Március 23, hétfő. — Szombaton eljött látogatóba pap-barátod. Én kísértem ki. „Nem tudom, mit tanácsoltak önnek az orvosok, de a fiuk mindent tud. A kórházban nagyon jól felfogta az esetére vonatkozó szavakat . . . ,és aztán — mondta nekem — láttam, hogy a szüleim sokat sírnak, bár nagyon igyekeznek, hogy ne lássék meg rajtuk, és hát az ember tudja, miért sír az apja meg az anyja.' A fiuk tisztán lát. Egyfelől szenvedélyes élniakarás tölti el, másfelől teljesen belenyugodott a sorsába. De önöknek ez komoly probléma. Nem tartom magam jogosultnak az eldöntésére. A fiuk csak önökre gondol, látta a fájdalmukat, és megtiltja magának, hogy beszéljen önökkel erről és vigasztalást kérjen. Helyesnek tartják-e, hogy továbbra is az ő aggodalmával és magányával fizettessék meg a saját kívánságuk teljesülését: azt, hogy hazugság árán fenntartsanak egy bizonyos hangulatot, amelyhez azonban nem járulnak hozzá semmivel?"

Június 3, hétfő. — Szívem, szép gyermekem, büszkeségem, meg fogsz halni. A fejed csupa nyughatatlan fájdalom, és a tüdőd hat különböző helyen van megtámadva. Most már csak arra gondolhatunk, hogy amilyen sokáig lehet, életben tartsunk, és mindenekelőtt — Istenem! — megkönnyítsük a távozásodat.

Július 7, kedd. — Két csodával határos nappal és éjszaka. A tegnapi békés, igazi éjszakai nyugalom óta egész nap ébren vagy, jóétvággyal eszel, élvezettel iszol, kicsit olvasol, zenét hallgatsz, tréfálsz. Élsz! Egycsapásra visszatért belénk a csodába vetett hit.

Július 17, péntek. — Minden erődet összeszedted, hogy velünk és délfrancia barátoddal elfújd születésnapi tortád tizenöt gyertyáját.

Július 28, kedd. — Éjszaka odahívtál, csak engem egyedül. A félsötétben láttam, hogy nagy könnycseppek ülnek a szemedben és a szádon. „Félek, félek!" A gyanútlant játszva vagy hússzor elkérdeztem, miért. Végül alig hallhatóan — annyira elfojtotta hangodat a zokogás — azt suttogtad: „Borzasztó zajokat hallok magamban. Ez a halál. Ma éjjel elvisz." És nyomban utána, felém fordítva szegény tönkrement arcodat vadul szétzilált hajaddal: „Szörnyű ez, érted, mert . . . mert szeretlek titeket. Istent is szeretem, de ez nem ugyanaz, szívesebben lennék veletek."

Hát így van. Ez a roncs, aki még a fiamnak mondja magát, immár csak szeretet és félelem. Uram, most rajtad a sor, hogy kirakd a kártyáidat. Félté-

keny Isten, elveszed őt tőlem — legyen. De követelem tőled, hogy nyerd meg legalább a szeretetét. Ha nem, ha a fiad semmire se jó, ha nem sikerül pótolnod számára az én szeretetemet, ha halála csak a halálba visz — és ő tudja ezt és fél tőle! —, sohasem bocsátom meg neked.

Augusztus 13, csütörtök. — Tegnap mindenképpen meg akartál méretkezni: 36 kiló. Minden csontodat meg lehet fogni.

A nap csendesen telik, gyenge vagy, de nyugodtabb. Jónéhány órahosszat fenn ültél, egy új kirakójátékkal foglalkozva: Leonardo da Vinci „Utolsó vacsorájá"-val. Amikor megkérdeztelek, nem gondolsz-e arra, hogy egy kicsit imádkozzál, megmutattad a munkádat és azt mondtad: „Hát ez micsoda?"

Szeptember 6, vasárnap. — Éjszaka két roham között halljuk a falióra ketyegését, anyád meg én, és nappal, a teljes levertség órái között tarokkot játszol velünk — és mindez még boldogság.

Barátunk, akinek az a szép háza van, még egy örömmel ajándékozott meg, amikor tegnap találkoztunk az utcán: „Nem szeretném, hogy azt hidd, nem látom, mit álltok ki. Amit most mondok, az talán elképeszt, de tudnod kell, hogy a fiad sugárzik. Valószínűleg sem a feleséged nem érzi, sem te, sem a szüleid, de világos, hogy iránta való szeretetetek csodálatos jutalmat kapott."

Szeptember 14. — Teljes összetörés. Karod, kezed megbénult, még a fejed is. Éjjel-nappal azzal töltjük az időt, hogy teljesítsük parancsaidat: nyisd ki az ujjaimat és masszírozd meg, fektesd a fejemet megint a párnára, emelj magasabbra az ágyban, hajlítsd be a jobbkaromat és tedd a mellemre, szabadítsd ki a másikat, fordíts oldalra . . . Időről-időre, mindig ritkábban, fölébredsz szendergésedből. Nem szenvedsz többé: lassan eltávolodol.

Szeptember 22, kedd. Halálod napja. — Őt perccel a kiszenvedésed után jöttem haza. Első szavam egy kiáltás: azt kérdezem, hívtál-e. Ha igen, egész életemen át bánkódni fogok. De nem, senkit sem hívtál, sem anyádat, sem engem. Senkit. Szívem, te finoman érző, tiszta szív, én vértanúm, én szerény, alázatos gyermekem, úgy mentél el odaátra, mint egy lehellet.

Szeptember 23, szerda. — Egy olyan korú gyerek, mint te, akármilyen nagyok is személyes érdemei, önmagában nem tudhatott ennyi erőforrást találni: tehát hinnem kell a kegyelemben. Kétségtelenül azt mondhatják erre, hogy ez a kegyelem mindenki számára készen áll, és a fiam ezzel nem valami különleges dolog birtokában volt. De én tudom, hogy mindent megtett, hogy magába fogadja ezt a kegyelmet, és a végsőkig méltónak mutatkozzék hozzá. Tudom, hogy nagylelkű volt, tiszta volt, élt benne a szeretet, és a kétely minden árnya nélkül hitt: tehát szent volt.

Szeptember 26, szombat, temetésed és születésem napja. — 41 éves vagyok ma, de a születésnapom mindörökre meg van mérgezve. Vagy nem, mégsem: most először olvad meg a jég, tűnik el a nyomasztó éjszaka valami enyhe

világosság előtt. Idáig csak a mi akaratunk létezett, a mi vonakodásunk, a mi ellenállásunk; most te vagy az, aki segítségünkre sietsz, bizalmat csöpögtetsz belénk. Le fogom vetkőzni a régi embert, a könnyek és kételyek emberét, újjá fogok születni, és te segítesz majd benne.

Október 16, péntek. — Milyen messze vagy, szívem, és hogy beszélsz hozzánk! Igazad van: nem az a fontos, mik vagyunk, az a fontos, mit adunk.

Október 26, hétfő. — Különös nap; egyedül voltam otthon. A délelőtt elviselhetetlen, könnyek, kiáltozás, kétségbeesés; órákat töltöttem azzal, hogy a magnófölvételeidet hallgattam, és figyeltem boldog időnk szakadékából jövő hangodat.

A hangodat.

Délután, éppen ellenkezőleg, teli voltam bátorsággal. Hálátlan dolgokon működtem, ugyanolyan buzgón, mint azelőtt.

Belőled élni, de veled; nem rólad beszélni, hanem hozzád, mint bármelyik más élőhöz, azaz hogy méginkább: mint beteljesülthöz, örökké élőhöz.

November 12, csütörtök. — Napirenden van a halál, mindenki összegyűlt de Gaulle végső köszöntésére. De ez a szentmise érted is van, mindannyiotokért, akik őt Isten trónusánál megőrzitek nekem, és Marty testvérem győzelmes mosolya, amely Isten békéjét hirdeti a világnak, az én bizonyosságom visszfénye. Mit számít, hogy a halálodra gondolok? Te élsz, én is élni fogok, és minden kegyelem.

André Miquel: Le fils interrompu. Flammarion, Paris 1971.
Németül: Warum mußt du gehen? Herder 1973.

VAN-E IGAZÁBÓL PAPHIÁNY?

Talán a paphiányról szóló, évtizedek óta hallható sztereotip panasz egyáltalában nem is jogosult? Az ember nem térhet ki ez elől a meglepően hangzó kérdés elől, ha felbontja a világegyház legutóbbi statisztikai évkönyvének (Róma 1971) adatait. Eszerint a papok száma 435 000, a plébániáké 192 000. Tehát a lelkészek száma messze felülmúlja a plébániák számának kétszeresét, — ennek ellenére ma már minden ötödik plébánia nélkülözi a papot. A katolikusok létszámához viszonyítva sem lehet drámai jellegű paphiányról beszélni: a világegyházban átlagosan minden 1560 katolikusra jut egy pap. Ez ugyan még nem jelenti azt, hogy elértük a kitűzött célt — minden 1000 katolikusra egy pap —, de tisztán statisztikailag szólva semmiképpen sem beszélhetünk végszükségről lelkipásztorok terén. Így hát a sokat emlegetett paphiány úgylátszik nem annyira a rendelkezésre álló papok számának, mint „elosztásának" kérdése.

Persze ezek globális számok, keveset árulnak el a tényleges lelkipásztori „ellátásról". Először is figyelembe kell venni, hogy az egyes országok és

egyházmegyék helyzete nagymértékben más és más. Továbbá a statisztika nem számol be arról, hogy igen sok pap nem a plébániai lelkipásztorkodásban működik, hanem más feladatokat tölt be, és nem adja meg a már nyugdíjban lévők számát sem. De még ha minden tizedik pap nyugalomban lenne is, még ha minden ötödik pap plébánián kívül működne is, még ha a plébániák számát egyharmadával növelnék is (ami mindenekelőtt a sűrűn lakott nagyvárosi plébániákon igen ajánlatos lenne), elméletben még akkor is jutna pap a világegyház minden egyes plébániájára, és még mindig maradna 50 000-es „fölösleg" is! Ez utóbbiak diákonusokkal és mindenekelőtt laikus munkatársakkal együttműködve támogathatnák munkájukban a plébánosokat, akik főleg a nagyobb plébániákon alig képesek egyedül megfelelni a lelkipásztori feladatoknak.

Elutasíthatjuk ezt a számvetést, mint a számokkal való irreális, a tényleges adottságokat figyelembe nem vevő játékot. De nem kellene-e mégis gondolkodóba ejtenie? Egészen nyilvánvaló, hogy a világegyház papjainak elosztása nem optimális. Az is tény, hogy sok — nagyon is sok — papnak olyan feladatokat kell betöltenie, amelyek nincsenek benne szentelésük céljában, s amelyeket világi ember is átvehetne. Bizonyos, hogy ennek a ki nem elégítő állapotnak szisztematikus megváltoztatása roppant nehézségekbe ütközne. De a hívők kedvéért — akiknek joguk van egyházközségükben a papra — nem szabadna megadnunk magunkat ezek előtt a nehézségek előtt.

Peter Musyl

PAPNEVELÉS ÁZSIÁBAN

Az intézet, ahol vagyok, nagy és virágzó. Az idén 180 bentlakó szeminaristánk van, filozófusok és teológusok. Azonkívül több szerzetesrend (jezsuiták, franciskánusok, lazaristák, szaleziánusok) is ideküldik a teológusaikat, de azok nem itt laknak. A teológia első éve után a szeminaristák egy év magisztérium-félét végeznek. Így az összlétszám 256. A mienkén kívül van még három nagyszeminárium, egy ötödik tavaly kezdett. Püspökünk kénytelen volt a saját teológusai számára külön szemináriumot építeni. Az országban összesen kb. ezer nagyszeminarista van, ami igen szép kb. 1 600 000 katolikusra. Kisszeminaristából meg minden egyházmegyében légióra való, pedig csak egy kis részét veszik fel a jelentkezőknek. Itt a nagy probléma nem az, hogy nincs elég hivatás, hanem hogy nincs elég hely. Nálunk is nyáron 15 új szobát kellett berendezni (raktárhelyiségeket alakítottunk át), hogy elférjenek. Titokban kicsit kívánjuk, bárcsak több lépne ki, de nagyon kitartóak. Az idén eddig kettő ment el. Pedig nagyok az igények minden szempontból, és ha valaki a kellemes életet keresi, nem sokáig győzi. De meg kell hagyni, ide a legjobbakat küldik a püspökök. Minden egyházmegye évente két új növendéket küld, olyanokat, akik a magasabb akadémiai nívót követni tudják. Itt licenciátust és doktorátust is szerezhetnek. Mellettünk van a katolikus egyetem, a filozófusok oda is járnak órára, hogy állami diplomát is kaphassanak. Most jó ideje azon folyik a tárgyalás, hogy a katolikus egyetem egy fakultása legyünk. A tanárok több nemzethez tartoznak, van spanyol, olasz, kínai, francia, kanadai, ír, kubai és egy vietnami. Magyarok ketten vagyunk itt Herhold testvérrel, aki megbecsülhetetlen munkát végez. Tőle függ, hogy minden lámpa ég, minden motor jár, minden csap folyik (amikor kell) és minden autó szalad. Már

hetvenen felül van, de még jól bírja a munkát, reggel 4-től este tízig talpon van. Sajnos, a régi „karakán" testvér-generáció nemsokára kihal, és nagyon fogjuk érezni a hiányukat. Nem vagyunk elegen a fakultáson, így kénytelenek vagyunk máshonnan meghívni professzorokat, ami nagy pénzügyi teher, de az az előnye, hogy kitágítja a szeminaristák látókörét és ösztönzi őket.

Növendékeink igen jók. A vietnamiak intelligensek, bár az elvont gondolkodáshoz nem nagy az adottságuk, agilisak, szorgalmasak és kitartók. Igyekszünk bennük a személyes felelősségtudatot növelni; mindnek külön szobája van, és az ellenőrzés minimális. Mindent, ami rájuk vonatkozik, a tanácsuk részvételével megtárgyalunk velük, és mindig igen érett módon vesznek részt, nem kontesztálók. Az idősebbek minden évben sürgetik, hogy a külső fegyelem szigorúbb legyen. Múlt héten közösen elhatározták, hogy egy hónapon át lemondanak az ebéd és vacsora után szokásos banánról (a banán itt olyan, mint a mindennapi kenyér), hogy az így megtakarított pénzt az árvízkárosultaknak adhassák. (Nemrég két nagyon erős tájfun több tartományt teljesen tönkretett.) Nagy gondot fordítunk a mély lelkinevelésre. A filozófusok a második év folyamán egy „lelki hónapot" végeznek (éppen most van folyamatban): lelki és teológiai témákról szóló konferenciákkal kombinált lelkigyakorlat, személyes lelkivezetéssel. Ez mindig igen jó hatással van rájuk, jobban megértik és elmélyítik a hivatásukat. Már hetedik éve csináljuk. Más szemináriumokból is ideküldenek nyáron egy-egy osztályt legalább nyolcnapos lelkigyakorlatra. A püspökök nagyon értékelik szemináriumi nevelésünknek ezt az oldalát. Az utóbbi években több művet — nagyrészt fordításokat — is adtak ki a szeminaristák. Van egy digest-stílusú folyóiratunk, amely nagy jót tesz a klérus és a szerzetesek között. Tavaly a Vatikáni Zsinat dokumentumait adták ki fordításban, bevezetésekkel, az idén meg Léon-Dufour Bibliai szótárának jelent meg az első része, a többi is már előhaladott állapotban van. Azonkívül több népszerűbb könyvet adtak ki. Mindez sokkal több erőlködésbe kerül, mint az ember hinné, mert még nincs kiforrott teológiai szókincs, és hiányzanak a legalapvetőbb művek hazai nyelven. Éppen azért az a cél, hogy a kiadványokkal alapvető forrásművek kerüljenek a papság, szeminaristák, stb. kezébe. Az adminisztrációt mind a szeminaristák intézik és mondhatom, erre nagy a képességük. Az egész munkának óriási nevelő hatása van, mert megtanulnak szoros együttműködésben közös munkát végezni (szeminaristáink az ország minden részéből jönnek és nagyon fontos, hogy integrálódjanak, mert itt nagy a regionalizmus), nem szólva arról, hogy intellektuálisan is ösztönzi őket. A nyáron egy csoport egész vakációban egy könyv kiadásán dolgozott, és általában igen nagy áldozatra képesek ilyen típusú munkáért.

Kevés nemzet van, ahol a katolikusokban olyan nagy a hit, mint az itteni népben. Ennek sok a tanúsága, nem utolsó sorban a sok és jó hivatás. Vagy elég végigmenni a keresztény falvakon az út mentén: egyes vidékeken minden kilométerre egy nagy templom van, és hétköznap is minden reggel hatkor tele hívővel. És milyen nagy lélekkel viselik a sok keresztet, amit a háború magával hoz! Alig van család, ahol nem halt meg az apa, vagy egy fiú a háborúban, vagy nem pusztult el valaki más aknarobbanástól. Már sok helyen szabályosan éheznek, csak kétszer, sőt csak egyszer esznek naponta, és rizsre nem is telik, csak valami pótlékra. Sok szépet lehetne innen írni, de az a baj, hogy az újságírókat és a fényképészeket csak a háború „tűzijátéka" érdekli, mikor annak nagyjából vége lett, másfelé mentek.

Az itteni egyházmegye nemrégen két püspököt veszített: az egyik a megyéspüspök, Msgr. Hien, a másik egy öreg francia püspök, aki annakidején Szaigonban volt apostoli helynök, de lemondott és egy lepratelepre vonult vissza, amit fiatalabb korában innen nem messze alapított, s haláláig a hegylakó leprásoknak volt a lelkésze. A végén ő is megkapta a betegséget, méghozzá nagyon fájdalmas formában, és éveken át rettenetesen szenvedett, de nagy türelemmel. Már életében igen sokan — keresztények és pogányok egyaránt — csodálták heroikus szeretetét.

De befejezem ezt a hosszú és kissé kusza levelet. Már jócskán elfelejtettem magyarul, itt franciául és olaszul beszélünk sokat. Ha valaha is elkerülök arrafelé,

majd élőszóban hosszabban. Egyelőre nemcsak hogy európai útra nem telik az időből már majdnem hat év óta, még itt helyben sem tudok időt szakítani vakációra. Nem is hiányzik: Dalatnak jó a klímája egész éven át, és a házban is igen jól vagyunk, úgyhogy alig kívánkozik az ember máshová.

Kráhl József

PAPNEVELÉS HOLLANDIÁBAN

A hatvanas évek közepén kezdték fölismerni a külön-külön egyházmegyei és rendi szemináriumokban történő kiképzés hátrányait. A nagyszámú tanulmányi ház sok tanárt követelt, a színvonal kárára. A növendékek száma egyes házakban olyan alacsony volt, hogy aligha lehetett már szó komoly kiképzésről. A különböző tanulmányi központok elszigeteltsége egymás közötti vetélkedésre vezetett, ami hátrányos volt a későbbi együttműködésre.

Ezért 1967-ben a papnevelő intézetek számát ötre csökkentették (Amsterdam, Heerlen, Nijmegen, Tilburg és Utrecht). 1973-ra minden kisszeminárium megszűnt; a szülők inkább a helybeli gimnáziumokba küldték gyermekeiket.

Az előny a filozófiai és teológiai kiképzés számára nyilvánvaló: az öt központ tanári karába a legjobb tanárokat lehetett kiválogatni; számos professzor szabadult fel lelkipásztori és más papi munkára; megszűnt a vetélkedés. A hallgatók tanulmányaik idején még szabadon választhatnak különböző életlehetőségek között, mind a szemináriumban, mind későbbre. A szoros együttműködés által nemcsak elméleti kiképzést tudnak a növendékeknek nyújtani, de megvan a lehetősége a befejező gyakorlati képzésnek is.

A továbbiak során az utrechti állami egyetem hajlandó volt a katolikus főiskolát egyesíteni saját teológiai fakultásával. (Ez eddig, mint általában minden állami teológiai kar, csak a kálvinista egyház számára képezett ki lelkipásztorokat.) 1969-ben a főiskola áttelepült az utrechti egyetemi központba, és itt 1970 őszéig önállóan működött, azóta azonban már mint az országban első és egyetlen „ökumenikus fakultás". Az ügyet megbeszélték a papi kongregációval Rómában, s Garonne bíboros 1970 júliusában írásban adta meg jóváhagyását. Megegyeztek, hogy kétévenként jelentést küldenek a helyzetről, és megtárgyalják a fölmerülő kérdéseket.

Egy állami teológiai fakultásnak van bizonyos számú „állami tantárgya" (pl. szentírástudomány, egyháztörténet). Emellett vannak ún. „egyházi tantárgyak", pl. a dogmatika és a lelkipásztori munkára kiképző gyakorlati teológia. A katolikus hallgatók tehát az „állami tárgyakat" részben katolikus, részben nemkatolikus előadóktól hallgatják, az „egyháziakat" azonban mindig a megfelelő egyház tanára adja elő.

A hallgató 3 év múlva leteheti a teológiai kandidátus vizsgáját. Ezután választhat különböző tanulmányi irányok között, és újabb két esztendő után leteheti a doktori szigorlatot. Ezentúl a katolikus teológiai hallgató is jogosult állami ösztöndíjra, és megszerzett egyetemi fokozatát az állam elismeri. Akinek nincs gimnáziumi végzettsége, annak az egyetemen egy kiegészítő évet kell végeznie. De keresnek más lehetőségeket is az érettségivel nem rendelkező jelöltek számára. Van pl. egy „szociális akadémia", amely szociális munkási diplomát ad, ezt próbálják kombinálni pasztorális-teológiai folytatással.

A teológusok lelkivezetését azelőtt a tanárok végezték. Tehát nemcsak előadók voltak, de egyben gyóntatók is. Róma már akkoriban kérte a kettő szétválasztását. Most ez is megvalósult. A lelkivezetéssel két pap van megbízva. Ők látják el a liturgiát és a lelki nevelést személyes beszélgetésekben, valamint kis csoportok számára tartott hétvégi rekollekciókon. Ezenkívül gondoskodnak lelkiségi kurzusokról, pl. hozzáértő vezetés mellett olvassák a nagy misztikusok műveit.

Akik lelkipásztornak készülnak, azok részben tanulmányaikkal párhuzamosan, részben azok befejeztével 9 hónapos gyakorlati beosztást kapnak, hogy necsak elméleti, de gyakorlati úton is képezhessék magukat későbbi munkájukra.

Manapság sok fiatalnak esik nehezére, hogy már teológiai tanulmányai kezdetén döntsön jövendő életformájára vonatkozólag. Ezért sokan kezdik el tanulmányaikat minden előzetes elkötelezettség nélkül, ún. „szabad helyzetben". Ilyenformán nem lehet előre megállapítani, hány papnövendék van, hány jelölt fogja egyik vagy másik egyházmegyét választani, hány tagja lesz egy-egy rendnek néhány év múlva. A hallgatók tanulmányaik folyamán fognak határozni, teljes szabadságban, komoly megfontolás és lelkivezetőjükkel folytatott megbeszélések nyomán. Minden szerzetesrendnek ill. egyházmegyének van egy információs központja, amelyhez felvilágosításért és tanácsért lehet fordulni. Aki kívánja, ott is lakhat. Ez bizonyos orientálódást jelent az illető egyházmegyébe, de nem kötelező módon.

A teológiai tanulmányok befejezése azelőtt a papszentelés volt. Ma a hallgató tanulmányai végeztével képesített a lelkipásztori munkára, de nem szentelhető fel azonnal. Csak akkor jelentkezhetik felszentelésre, ha már legalább egy évet működött mint lelkipásztor, ennek során pozitív tapasztalatokat szerzett, és a közösség is pozitívan ítéli meg munkáját. Amennyiben arra a meggyőződésre jutott, hogy számára a házas élet a megfelelő életforma, nem kéri felszentelését. Lelkipásztori munkásságát továbbra is folytathatja, de természetesen nem misézhet és nem gyóntathat.

A teológiai fakultások hallgatóinak száma egyre növekszik, a papszenteléseké viszont állandóan csökken. Schillebeeckx professzor ezzel kapcsolatban ezt mondja: „Azelőtt ezek a hallgatók mind papnak készültek volna, de ha ma a 400 (Nijmegen) közül 4-5 készül papnak, azzal is sokat mondunk. A mai teológiai hallgató elsősorban saját belső (lelki) kialakulását tartja szem előtt. Hogy ezzel mit fog csinálni, az másodlagos problémája. A teológiát önmagában tekintik értéknek, talán azért, hogy segítségével tisztába jöjjenek vallási és általános emberi problémáikkal."

Giny Kranenburg

LEVELESLÁDÁNKBÓL

1967 nyara. Kicsiny, nagyrészt református bükki falu. Bőven volt mindennap időm résztvenni a szentmisén. Azaz csak résztvettem volna, de nem értettem az ige-liturgiát, mert nem magyarul, hanem latinul imádkozta a fiatal pap. Nem bírtam két napnál tovább. Szeretettel megkérdeztem: miért nem olvassa magyarul legalább a szentleckét és evangéliumot? Azt a választ kaptam: ő így szokta.

Azon a nyáron jártam először a bélapátfalvai műemléktemplomban. Búcsújára igen sokan összejöttek a környékbeli falvakból. Egerből jött nagyszámú asszisztenciával folyt az ünnepi szentmise. Csak akkor csodálkoztam nagyon, amikor áldozásra került a sor: a többszázas tömegből velünk együtt mindössze 14 áldozó volt. Ezt komisz módon azért számoltam meg, mert elgondolkoztatott: vajon kik és milyen módon mulasztották el megmagyarázni Isten népének a lényeget? Annak a népnek, amely vállalja a messzi utat, a meleget, s mégis saját hibáján kívül távolmarad a Jézus Krisztussal való személyes találkozástól.

1968 nyara. Balaton melletti csöpp falu. Nagybeszédű újonnan kinevezett idősebb plébános. Minden igyekezete arra irányult — szentbeszédben is —, hogy minél több pénzt gyűjtsön a nyaralóktól a templom restaurálására. Hogy az ember lelke nyaralás, ill. pihenés közben az Isten igéjére is kinyílik, arra talán nem is gondolt. — Furcsa dolog, de éppen ezen a vasárnapon hívott meg bennünket egy ismerős református hölgy a délutáni istentiszteletre. A közösség nem tudhatta, hogy nem reformátusok vagyunk, mert ahogy beléptünk, azonnal zsoltároskönyvet nyomtak a kezünkbe, és

minden feltűnés nélkül együtt énekeltünk velük. Idős tiszteletes szerényen magyarázta híveinek a kijelölt szentírási szakaszt. Olyan imádságos szellemet teremtett maga körül, hogy hazafelé egyszerre mondottuk ki leányommal: a reformátusoknál engedték szóhoz jutni a Szentlelket.

Házassági évfordulónkon egyik budapesti nagy templomunkban találkozott a család a délután 6 órai szentmisén. Családi ünnepünket elrontották, mert evangélium után olyan mesébe kezdett a pap, amit nem tudott abbahagyni. Arra pontosan emlékszem: semmi köze nem volt a napi miseszöveghez. A legszomorúbb az volt, hogy a felajánlástól a szentmise végéig 10 percbe sűrítette a szent cselekményt. Hazamenet leányaim méltatlankodtak és kérték: menjek el a plébánoshoz és mondjam el neki, hogy ez a legegyszerűbb módja a fiatalok távoltartásának a szentmiséről. Ha egy fiatal napi munkája után előkészülve megy a szentmisére és a rosszul értelmezett szolgálat így kihozza a sodrából, akkor mit érez és mit kap, aki csak ritkán megy el a templomba?

Nem azon siránkozom, miért vannak nálunk egyre kevesebben a szentmisén, hanem azon, hogy miért nem veszünk illőbben részt a közös áldozatban. Aggódva figyelem, amikor gépiesen, percre kiszámítva miséznek. Úgy érzem, nagyobb szabadság illetné a misézö papot olyan értelemben, hogy ki-ki saját vérmérséklete szerint mondhassa végig a szentmisét. Akkor talán a hívek is eljuthatnának a maguk élete felajánlásához minden alkalommal.

+

Nagyon örültem Nagy Ferenc cikkének (Szolgálat 13), mert a legégetőbb teológiai szükségletet veti fel: az új morális kérdését. Nem mintha a szilárd világnézeti megalapozásra is nem lenne szükség (a romboló immanentizmus helyett), de egy új morálisban a zsinat egész anyagát fel lehet dolgozni és közelebb hozni a megvalósításhoz. Ez volna a zsinat utáni teológia legsürgetőbb feladata. Persze a hagyományos módszer erre nem túlságosan alkalmas. Kérügmatikus erkölcstanra volna szükség. Ez közelebbről annyit jelent, hogy kövesse az erkölcsi igehirdetés vonalát: „Térjetek meg bűneitekből — higgyetek Krisztusban és szülessetek újjá vízből és Szentlélekből — kövessétek Krisztus példáját — teljesítsétek az ő törvényét az Egyházban és a világban — készüljetek a Vele való végső találkozásra!" Ebbe a keretbe szabatosan belefér a zsinati program: a krisztusi misztérium mint alap, a szentírási anyag, az ember egyéni és társadalmi hivatása Krisztusban, az üdvtörténetből is az egyes témakörök kibontakozása a zsinati határozatokig. A lelkiség modern megalapozására is fontos lenne egy ilyen morális, hisz krisztusi lelkiséget csak krisztusi erkölcsre építhetünk, és mai lelkiséget annak mai követelményeire.

+

(Bírálat „Jegyesoktatás dióhéjban" c. cikkünkről, 14. sz.) A szerző feltételezi, hogy a vallásban némileg járatosak számára alkalmazható az általa közölt jegyesoktatás. Csakhogy a gyakorlatban ez a réteg oly elenyészően csekély, hogy erre pasztorális gyakorlatot építeni nem lehet. Épp a jegyesoktatás, ill. annak nagyarányú kitágítása volna hivatva arra, hogy a tudtukon kívül megkereszteltelteket és a vallási életben tudatosan erőfeszítést nem tevőket felnőtt korban tegye Krisztus elkötelezettjeivé. Erre csak jegyeskurzusok alkalmasak.

Ellentmond önmagának, amikor a dialogizáló formát tartja alkalmasnak, mégis csupán egyetlen órán belüli tömör és monoton ismeretközlésre szorítkozik. Bármelyik részlettémára — ha a jegyesek belekérdeznek és a dialógus szabályai szerint akarjuk tudatukat átalakítani — kevés egyetlen óra.

Megalkuvásnak látszik annak tudomásulvétele, hogy csupán erre az egy órára van lehetőségünk. Ennek ellentmond a sok helyen alkalmazott ellenkező gyakorlat, valamint keresztény felelősségünk, amely most úgy látszik kimerül az adminisztrációban

és a liturgiában. Ezzel az „opportunista" gyakorlattal mi magunk „gyártjuk" az el nem kötelezett kereszténveket, akiknek elképzelésük sincs arról, mi a keresztény élet igazi tartalma. Másrészt ezen gyakorlatunkkal — hogy egyórás okítással összeboronálunk valakiket felbonthatatlan kötelékkel — magunk „gyártjuk" a válásokat is. Hiszen Jézus is, az Egyház is a felbonthatatlan köteléket a krisztusi élet nagykorúságára eljutott személyeknek szánta. Aki Krisztusban meg nem érett, annak ez a kötelék egy idő után csak elviselhetetlen teher lesz, amelyen aztán még egy újabb egy órás időbevetéssel sem akarunk vagy tudunk könnyíteni.

A valóságban olyan kérdéseket vetnek fel a jegyesek, amelyek feltárják igazi nézőpontjukat, vallási tájékozatlanságukat, egyben nagy éhségüket és vágyukat is arra, hogy biztos fogódzópontokat találjanak. Akik viszont szó nélkül elviselik az egy órás szöveget, azok vagy nagyon közönyösek, primitívek, vagy gondolataikat egyszerűen nem merik hangosan elmondani.

+

Augusztus 20-án gyülekezetünk 58 tagja kirándult Pannonhalmára. Ott nemcsak a látnivalókban gyönyörködtünk, bár csodálatos gazdagsággal tárult elénk a magyar múlt, és ez is nagy élmény volt számunkra, de volt ezenfelül egy olyan élményünk, amit csak Istennek köszönhetünk meg. Este volt a bazilikában, együtt voltunk a bencés atyákkal és néhány ottani hívővel. Dr. Szennay András főapát úr homíliája után megkért a minket kalauzoló atya, hogy énekeljük el néhány énekünket. S ez volt az a történelmi, igazi ökumenikus szellemtől áthatott pillanat, ami nekünk örök élményt hagyott, hogy a pannonhalmi bazilikában felcsendült Szenczi Molnár Albert 25. zsoltára, és az atyák velünk énekelték: „Szívemet hozzád emelem és benned bízom, Uram!" Azt hiszem, az ökuménének valahogy így és itt kellene megvalósulnia. Örültünk az Urban, hogy ebben mi is egy kicsit részt vehettünk és tehettünk valamit az „Una Sanctá"-ért. Egy aprócska tégla lehetett énekünk és imádságunk az újjáépülő egy, egyetemes anyaszentegyházban.

+

Mindig örömmel olvasom a Szolgálat sorait, még nem volt benne embersértő szó, valami remek élet fog fakadni utána.

Jól vagyok és Istenben boldog. Ritkán esik jól az imakönyv. De szeretetből mindig van mondanivalóm, hol Máriának, hol Szent Fiának.

Már az emberek kezdik keresni a mélyebb imaéletet. Miről lehet megismerni a jó Lélek hívását? Felismerni jó emberekben; követni a saját lelkünk jó bírálatát. Az embertömegben is vannak értelemhez szóló égi hangok, ne vessük meg őket. A jó Lélek ad erőt, hogy a rossz előtt lefékezzünk. Tanítani kellene az önmagunk irányítását, ott a mérleg a fejünkben és a tízparancsban.

Az ajándék fény érezhető, de szem nem mindig látja. De amit akar vagy kér vagy mutat, az megmarad, és aki kapta, az arra törekszik, hogy segítsen ott, ahová irányítja. Ezek bennünk maradnak és élnek.

A Szentlélek felismerése 1. igen vonzó, 2. igen jóleső, 3. igen felemelő, 4. igen tiszta, 5. igen boldogító, 6. igen sok az égi meleg, 7. igen sok az emberi felhő, és a rossz szellem is ijesztően dolgozik. De ezek után újra szép minden, és jön a boldogabb istenszeretet. 8. Nagyon bátornak kell lenni és követni a jót. 9. Minden perc Istené legyen. 10. A jó Isten örül a jó papoknak és jó embereknek.

Leírok itt két rövid fohászt, amit rózsafűzér-ima alatt kaptam a misszió konyhakertjében. Kb. 25 év múlt el azóta: 1) Üdvözlégy Mária, Jézus szívének életadója és éltetője! 2) Jézusom, szent sebeid érdemeiért, könyörülj rajtunk és hajolj le! — Sokszor gondolok Jézusra, ahogy kijön a sírból, visszanéz a helyére, és megnézi a sebeit önmagán. Én pedig kérem, hogy az érdemeiért hajoljon le hozzám. Örülnék, ha mások is kapnának ebből lelki felemelést. Gondolom, hogy Jézus még talál hálás szívet.

Milyen kár, hogy nem mindenki tudja azt, hogy a jó Isten a jó emberekért és főképpen jó papokért türelmes és jó Atyánk marad. Mily szép élete van olyanoknak, akiket Isten azért éltet és tart a földön, hogy engesztelő áldozatok legyenek. Jézust folytatni élve! Bizony ilyen életre bátor legények kellenek, még ilyenek szeme is sokszor könnyes. De mégis előre az égi szeretetért! (Missziós testvér)

+

Gyulafehérvárott megkaptuk az engedélyt, hogy egy új teológiát építsünk. Mindnyájan résztveszünk az építkezésben, hogy ezáltal siettessük a felépítést. Mivel sokan vagyunk, a régi kicsinek bizonyul, és már nem megfelelő. A vizsgák idején erőfeszítésünkbe kerül, hogy 20-25 növendék, akik együtt vannak, csendben tudjanak tanulni.

+

Nemrég került a kezembe Newman (A keresztény élet). A biblia után a legjobban szeretem. Olyan sokat tud mondani minden idők keresztényének. Igazi mély alapot nyújt a megújuló jövőnek. Úgy érzem, nincs eléggé népszerűsítve. Vagy talán túl igényes a ma emberének — azért tartózkodnak tőle. De vajon a magasra állított mérce nem ingerelné-e az embereket nagyobb nekirugaszkodásra? Írásain a fáradságban talált igazság öröme csillog a meggyőződés sziklaján. Igaz, a Szentírás a gyermeket teszi az égbejutás mintájává, de a felső határ a Mennyei Atya. Newman nem ismer kategóriákat, nála a keresztvíz elég ok arra, hogy iparkodjunk a felső határ megközelítésére. Ez tetszik nekem benne nagyon. Nála a gyökér is beleszámít a nagyságba, azért kíván mélységet. Enélkül nem valódi a nagyság. (Világi hívő)

PÜSPÖKKINEVEZÉSEK MAGYARORSZÁGON

Lapzárta után kaptuk Rómából az alábbi hivatalos közleményt:

A Szentatya az egri metropolitai székre kinevezte **dr. Bánk József** váci püspököt. Egri érseki tisztje mellett apostoli adminisztrátorként továbbra is kormányozza a váci egyházmegyét. A székesfehérvári püspöki székre a pápa kinevezte **Kisberk Imre** cristianopolisi c. püspököt. A Szentatya, tekintetbe véve az esztergomi főegyházmegye lelkipásztori problémáit, miután erről a kérdésről többszörösen levelet váltott Mindszenty József bíborossal, az esztergomi metropolitai szék érsekével, arra az elhatározásra jutott, hogy az említett főegyházmegyét megüresedettnek nyilvánítsa, és hogy apostoli kormányzójának „ad nutum Sanctae Sedis" kinevezze **dr. Lékai Lászlót,** Girus Tarasii c. püspökét, aki eddig az üresedésben lévő veszprémi egyházmegye apostoli kormányzója volt. A Szentatya a veszprémi egyházmegye apostoli kormányzójának kinevezte **Kádár László** saetabisi c. püspököt.

KÖNYVSZEMLE

Internationale Theologenkommission: Die Einheit des Glaubens und der theologische Pluralismus (A hit egysége és a teológiai pluralizmus). Johannes Verlag, Einsiedeln 1973, 220 o.

A Nemzetközi Teológiai Bizottság kb. egy éve közzétett 15 tézist a teológiai pluralizmusról. A bizottság 1972.okt.5-11 közötti ülését teljes egészében ennek a témának szentelte, és az ülés végén szavazta meg nagy többséggel az említett téziseket. A bizottsághoz tartoztak: L. Bouyer, W. J. Burghardt, A. H. Matha, Nemeshegyi Péter, J. Ratzinger és T. J. Sagi-Bunió. Tanáccsal szolgáltak: H. U. v. Balthasar, J. Medina és a bizottság titkára, Philippe Delhaye. A most megjelent könyv I. része a 15 tézishez fűz kommentárt (1-8. és 10-12. Ratzinger, 9. Nemeshegyi, 13-15. Delhaye). A II. rész öt tanulmányt közöl a pluralizmus különböző szempontjairól: Beda Rigaux („A Jézuskép egysége és sokfélesége a szinoptikusoknál"), Ph. Delhaye („A hit egysége és a teológiai pluralizmus az utolsó évtized pápai dokumentumainak fényében"), Nemeshegyi Péter („A kereszténység alkalmazása az ázsiai kultúrákhoz. A teológiai pluralizmus új szempontjai"), L. Bouyer („A hit egysége és a teológiák sokfélesége") és W. Kern („Sokrétű filozófia mint a sokrétű teológia közvetítője"). A végén válogatott bibliográfia.

Mivel sokrétű, szétágazó kérdéscsoporttal állunk szemben, igen nehéz lenne a tézisekhez fűződő kommentárokat röviden összefoglalni; így bajosan jutnánk túl az általánosságokon. Ezért most inkább egy tanulmány ismertetésével adunk ízelítőt a könyvből: P. Nemeshegyi Péter missziós szempontból, a kereszténység és az ázsiai kultúrák találkozásának szemszögéből tárgyalja a pluralizmust. A magyar jezsuitának, aki Európában tanult és most a tokiói katolikus egyetem professzora, saját életében és működésében kellett megoldania azt a nehéz problémát, amely a missziós küldetését teljesítő egyház egyik legsürgetőbb feladata: Hogyan lehet „beletestesíteni" („Einkulturierung") az Evangéliumot a keleti kultúrákba? Tehát szavahihető tanú.

P. Nemeshegyi a missziós dekrétum 22. pontját idézi, amely azt hangsúlyozza, hogy a fiatal missziós egyházaknak, a Megtestesülés üdvrendjéhez hasonlóan, fel kell venniök magukba a nemzetek összes gazdagságát, amely Krisztus öröksége: az Evangélium „beletestesül" a helyi szokásokba, hagyományokba, asszimilálja a népek bölcsességét, tudományát, művészetét; egyszóval: az igehirdetés felhasználja mindazt, ami hozzásegít a Teremtő dicsőségének megvallásához, és fényt vet az Üdvözítő által hozott kegyelemre. A teológiának tehát számolnia kell a népek filozófiájával, bölcsességével; az isteni kinyilatkoztatás közvetítésében egy-egy konkrét társadalmi-kulturális környezethez, a szokások és erkölcsök szövevényéhez kell alkalmazkodnia. A szerző egy indiai teológusra hivatkozik, aki szerint a missziós igehirdetésben éppenúgy szükséges egy bizonyos „Vorverständnis" (előzetes megértés) az Ige hallgatóinál, mint általában a keresztény tanítás hirdetésében. Ázsiában ez gyakorlatilag tulajdonképpen a hithirdetőnek veti fel a kérdést, vajon „Vorverständnis"-e valóban keresztény-e? igyekszik-e alkalmazkodni az ázsiai népek gondolatformáihoz, sajátos kultúrájához, avagy igehirdetésében is érvényesül a „kolonializmus", tehát nyugati, európai gondolatformákkal közeledik az ázsiaiakhoz? Utóbbi esetben nem jöhet létre párbeszéd, az Ige hallója nem érti meg a hozzá szóló Igét, mert tőle idegen formában közvetítik neki.

A kereszténység lényegének, a legalapvetőbb üzenetnek a közvetítéséről van szó. P. Nemeshegyi keleti gondolkodókat, indiai és japán teológusokat idézve világítja meg a problémát. Az ázsiai vallásfelfogás és teológia nem szereti az absztrakciót, mint a görög és nyomán a nyugati gondolkodás; a teológus csak akkor hitelreméltó,

ha éli azt, amit tanít. Nem nagy gondolatrendszerek „megépítéséről" van szó, hanem olyan „bevezetésekről", amelyek a hívő embert elsegítik Jézus Krisztuson keresztül Isten misztériumához. Ismeretesek Gandhi szavai: „A legfőbb Igazságnak nincs szüksége közlésre. Befolyása csendben érvényesül, miként a rózsa szótlanul árasztja illatát . . . A nyelv az Igazság korlátok közé szorítása; az Igazságot csak az élet mutathatja be."

P. Nemeshegyi a továbbiakban a keletiek istenképét elemzi, nevezetesen az immanencia és a transzcendencia problémáját. A misztikába hajló japánok vagy indiaiak szellemi magatartása inkább a héber gondolkodókéval rokon, semmint a görögökével. Isten misztériumát is főleg a Szeretet királyi útján, a személyes szeretetviszonyon át közelítik meg. A közvetítő pedig Jézus Krisztus. Az egyik japán teológus, K. Kitamori kidolgozta a „szenvedő Isten" teológiáját. A szenvedés Isten szeretetének tulajdonsága. Ez velünk kapcsolatos: Isten szeretni akarja haragja tárgyát, a bűnösöket. Az evangélium Istene kiszolgáltatja Fiát a halálnak: ez a legszörnyűbb szenvedés, amit mi elképzelhetünk. Az emberek hivatása az, hogy saját fájdalmuk által Isten eme szenvedésének szolgáljanak, amint Ábrahám tette. Ez a példa is mutatja, mennyire távol áll ez a gondolkodásmód a nyugati ontológiai szemlélettől, amely a boldog, szenvedni nem tudó, változhatatlan Isten gondolatát hangsúlyozza. Nemeshegyi felveti a kérdést: nem lehetne-e megoldani a nehézséget a „coincidentia oppositorum"-ra való utalással, elfogadva azt, hogy a keresztények Istene egyszerre szenvedni nem tudó és szenvedő, fájdalmat elviselő és boldog, jóllehet mi ezeknek az ellentétes állításoknak összeegyeztetésére képtelenek vagyunk.

A tanulmány kitér arra a nehéz problémára is, hogyan lehet alkalmazni a szentháromságtanban és a krisztológiában a keleti filozófiák vagy vallások fogalmait, és így egy valóban nekik szóló teológiai nyelvet megteremteni. Érdekes példa: Kínában a katolikus Wu által készített klasszikus Újszövetség-fordításban (amelyet a kínai püspöki kar jóváhagyott) a „Logosz"-t „Tao"-val fordították. A „tao" a személytelen első elvet jelöli a kínai filozófiában, de „szót" és „utat" is jelent, s így alkalmas volt arra, hogy a kinyilatkoztatott „Utat" jelölje.

Ez a néhány példa is mutatja, mennyire időszerű missziós szempontból is a teológiai pluralizmus kérdése. Az emberiség kétharmada olyan vallási és filozófiai szövegekből táplálkozik, amelyek jórésze még nincs nyugati nyelvekre lefordítva. A keresztény kinyilatkoztatás meghonosítása, „megtestesítése" óriási feladatot jelent az Egyháznak, a teológusoknak, hogy Keletet is elvezessék Krisztushoz, aki az Út, az Igazság és az Élet.

(Szabó F.)

Franz Schreibmayr: W o v o n d e r G l a u b e l e b t (Ami hitünket élteti). (Beiträge zur praktischen Theologie c. sorozatban.) Josef Knecht Verlag, Frankfurt am Main, 1973, 78 o.

Franz Schreibmayr oratoriánus a kérügmatika docense a müncheni Katekétikai és Homiletikai Intézetben. Művében egyrészt a modern embernek akarja a hit forrásait megmutatni, másrészt segítséget akar nyújtani azoknak, akiknek a hithirdetés a feladatuk. A könyv címe nem árulja el, hogy tulajdonképpen kitűnő krisztológia: a hitigazságok hierarchiájának elve alapján hitünk keletkezését, legalapvetőbb, legmélyebb mondanivalóját mutatja be, a lényegét annak a jó hírnak, amelyet Krisztus főleg a példabeszédekben hirdetett, amit gyakorolt, és amiért meg is halt. Schreibmayrnak kiválóan sikerült XXIII. János pápa óhaját, az „aggiornamento"-t megvalósítania, vagyis hitünk éltető elemeit antropológiai alapon a modern ember számára vonzóvá tennie. Röviden bemutatja ugyanis azt is, hogy Krisztusnak az Atya iránt való szeretetét és az emberek, főleg az elesettek iránti szeretetet hirdető tanítása, ezt példázó magatartása saját korának emberi problémáiban az egyetlen reménység és kiút volt. Ezeket konkrétan összeveti a technika korának sajátos, de gyakran hasonló

kérdéseivel. Az eredmény: lényegében alapvető emberi élményekről, szenvedésekről és problémákról van szó, s ezek csakis a keresztény hitben és reményben találhatják megoldásukat.

A könyv könnyű és érdekes olvasmány. Bár nem törekszik sem teológiai, sem módszertani teljességre vagy rendszerre, valóban hitet gyújt, elmélyedésre késztet, és gyakorlati indításokat ad.

-r -a

N e u e s G l a u b e n s b u c h . Der gemeinsame christliche Glaube. (Új hittankönyv. A közös keresztény hit.) Kiadók: J. Feiner és L. Vischer. Herder 1973, 686 o.

A könyv első kísérlet akar lenni arra, hogy „hangot adjon a bibliai hit nagy témáinak, amelyek az egyházakat összekötik, és amelyeket közösen vallhatnak meg" (14), anélkül, hogy jelentéktelennek tüntetné föl a még fennálló különbségeket. Mondhatnánk „teológiai vegyesházasság" gyümölcse: 36 evangélikus ill. katolikus teológus párosával dolgozta ki az egyes fejezeteket, egyik szerzői, másik lektori minőségben. A négy első rész (Az istenkérdés, Isten Jézus Krisztusban, az új ember és annak élete a világban) a közös keresztény hitkincsről szól. Ezután több mint 100 oldalon a még nyitott kérdések következnek: Szentírás és hagyomány, kegyelem és cselekedetek, szentségek (különösen a házasság), Szűz Mária, a papság értelmezése és a pápai tévedhetetlenség.

A vállalkozás — és ez jogos — azt akarja bemutatni, hogy „fontosabb az, ami összeköt, mint ami szétválaszt": azok az alapvető és központi igazságok, amelyeket minden keresztény hisz, jelentősebbek, mint az elválasztó véleménykülönbségek. Különösen az első részből tűnik ki világosan, milyen kényszerítő erővel ösztönzik a kereszténytt a mai világ igényei, vágyai, szorongatásai arra, hogy hitében a lényeget keresse. Ez az ökumenikus együttműködés és szándék dícséretreméltó. Természetesen — mint első ilyen kísérlet — még nem sikerülhetett minden részletében. A kiadók maguk is hangsúlyozzák, hogy munkájuk csak e g y vállalkozás akar lenni a sok közül. Nem helyeselhetjük mindenütt és minden további nélkül azt, amit a szerzők közös hitkincsként tüntetnek fel: pl. Jézus istenfiúságának jellegéről (284-286), a „kettős predestinációról" (398), a „teremtés" fogalmáról (427, 435k). A „végső dolgok"-ra vonatkozó tanításban bizonyos minimalizmus mutatkozik (530-543). Az eucharisztikus áldozatra vonatkozó katolikus tanítás bemutatása hiányos (580). Nem elég világos a különbség a tulajdonképpeni értelemben vett hit (fides dogmatica) és az átfogóbb, bibliai értelemben vett hit (bizalom, engedelmesség, stb.) között. Mindebből világos, hogy a könyv nem alkalmas hitoktatási segédeszköznek, felsőbb fokon sem. A „közös hit" bemutatásának kísérletét zavarja az is, hogy az olvasó nem tudja, milyen protestáns egyházak együttesét értse az „evangélikus egyház" kifejezésen. E fenntartások mellett mégis örömmel kell üdvözölnünk ezt a munkát, mint igen hasznos segédeszközt az ökumenikus mozgalomban tevékenykedőknek. Jellemző ennek az útnak egy szakaszára (20), és indítást ad, hogy tovább folytassuk ezt a tevékenységet, szeretettel és türelemmel, igazlelkűségben és Isten szavához való hűségben járva egymás megértésének nehéz útját.

Franz Dander

Mutter Marie-Yvonne: G o t t i n m i r . Briefe über den Glauben. Herder, Freiburg 1973, 152 o. (Francia eredeti: Lettres à un mécréant. Desclée & Cie. Paris 1969.)

Marie-Yvonne nővér bencés. Felváltva él Rómában és Párizsban, könyveket ír, és kiterjedt levelezést folytat, hitetlenekkel is. Ezekből a leveleiből foglal össze a kis könyv egy csokorra valót, a szerkezeti könnyebbség kedvéért úgy, mintha egyetlen személyhez szólnának.

A rugalmas levélforma nagyon szerencsés választás: nagy közvetlenséget és nagy gazdagságot biztosít. A holland katekizmustól a római szociális állapotokig, a dialógus

lehetőségeitől „a szív klauzúrarácsáig", Benedektől és Folignói Angélától a legfrissebb megtérésekig sok mindenről esik szó ebben az alig harminc, néha egészen rövid írásban. Ez a „sok minden" talán három rétegben foglalható össze.

Mindenekelőtt megismerkedünk saját személyével és élettörténetével. „Nem az ‚én' történetem ez — hangsúlyozza Marie-Yvonne —, hanem Isten története bennem." Minden kereszténynek van ilyen „története", és jól tennénk, ha többet beszélnénk erről. Nem azért, hogy másokat „meggyőzzünk" vagy „megtérítsünk": ez az Isten dolga. Egyszerűen azért, hogy elmondjuk, ami igaz, és amire a szeretet sürget.

A kis Yvonne 11 éves, amikor a szülei ágya fölött függő kereszt így ‚szólítja meg' lelkében: „Szeress engem!" Húsz évvel később mint a Comédie-Française művésznője hallja ismét ezt a belső hangot, minden előkészítés nélkül, egy gyorsvonaton. Egy szentföldi úton, egyedül a Szentsírban, megígéri Krisztusnak, hogy mindent elhagy érte — ha világosan lát. Ezután hangzik el egyik színpadi jelenete végén, ismét tökéletes váratlansággal, a belső utasítás: „Ha visszamész Párizsba, hagyd ott a színházat és vonulj kolostorba!" És ő magától értetődően engedelmeskedik. „De hát hol marad a szabadság? Kétségtelenül Isten szabadságába olvadt. Minden filozófia, pszichológia, pszichoanalízis hajótörést szenved a kegyelmen." Most bontakozik ki hivatása, amelyet saját maga így foglal össze: „Isten minden dolgot unalmassá tesz számomra, csak egyet nem: felebarátomat, a ‚másikat', bárki legyen is: kiszolgáltat neki, s ugyanakkor tökéletesen megtart magának." Egyik barátja szerint pedig „földi küldetése az a szinte önkéntelen befolyás, amelyet a Misztériummal való találkozásai következtében gyakorol."

A második réteget „lelkiélet" néven említhetnénk. Hol a szív bőségéből, hol a partner kíváncsiságától sürgetve, egyre-másra terelődik ezekre a kérdésekre a szó. Külön művészet, hogyan tudja itt a levélíró a diszkréciót a személyes jelleggel és az érett egyensúllyal összehangolni. Csak egy-két példa: „Mi az alázat?" „Erről az ember nem beszél." — „Hogyan tud boldogulni a maga spontán és türelmetlen természetével?" „Egyszerű: elölről kezdem." — „Az akarati aktus (ha jó is) és Isten kegyelme között egyszerre van szakadék és kölcsönös vonatkozás." A nővér nem csinál titkot nagy kegyelmi élményeiből, s ezek üdítő természetességgel párosulnak: a szentáldozás utáni „öt másodperc örökkévalóságért" hálából Hoffmann meséi Barcaroláját énekli . . . Ugyanilyen világosan tárja fel a kereszt középponti helyét az Istennek adott lélek életében, és azt, hogy a szenvedés nem azonos a boldogtalansággal. A két nagy vezérmotívum azonban ebben a lelkiségben: az ima és az Oltáriszentség. Isten valóságos jelenlétének „balgasága" egy életre megigézte. „Sok modern probléma megoldódnék, ha mi keresztények mélyebben hinnénk az Oltáriszentségben. Mert a mély hit szükségképpen hatékony, de legfőképpen akkor, ha hiszünk benne, hogy olyan közel van hozzánk az Isten, bennünk, értünk."

A harmadik réteget „aktuális kérdések" címszóval lehetne jellemezni. Ökuméné, Róma szociális állapotai, Buddha (akiről Guardini egy megdöbbentő idézetét halljuk), művészet és giccs, az Egyház mai válsága, a Vatikánról való vélekedés . . . Különösen finom és kiegyensúlyozottan természetfölötti az, ahogyan a „Róma-komplexumot", az Egyház emberi és isteni arcának kettősségét közelíti meg. Ami pedig a válságot illeti, „úgy tetszik nekem, nem a ‚pokol kapui' előtt állunk. Hanem emberszívek, emberi szellemek előtt, amelyek az eszmék valóságos viharába kerültek, mindenféle problémákkal, szenvedélyekkel, többé-kevésbé szerencsés vagy értelmes személyes nézetekkel bajlódnak. Ha pedig Isten Isten, akkor van valami lényeges, ami fölötte áll a részleteknek" — és akkor mindezt „az örökkévalóság vállrándításával" szemlélhetjük.

A könyv egészében örvendetes példája annak a két francia tulajdonságnak, amit „charme" és „esprit" néven szokás emlegetni. Persze a dialógus (a lényeget, nem a stílust tekintve!) magas szellemi szinten, talán kissé idealisztikusan folyik, s a benne partnerként szereplő hitetlen-típus a jóakaratú keresőé. Másképpen a párbeszéd nem is igen volna lehetséges. De igen tanulságos Yvonne nővér magatartása, sugárzó

szeretete (a levelek változatos befejezése külön tanulmányt érdemelne ebből a szempontból!), nyugodt határozottsága, tágszívűsége („Isten kétségtelenül szeretetet, vagy szeretetre való készséget lát ott is, ahol mi semmit sem látunk") és készsége: „Azt hiszem, minden találkozásnak megvan az értelme, talán az oka is. Ezért egy embernek sem szabadna a másikhoz közeledni anélkül, hogy meg ne nyíljék feléje, hogy ne próbálja megérteni és szeretni."

S.

Nemeshegyi Péter: A Szentháromság. Róma 1974. 112 o.

Igen magvas, átélt, lendületes stílusban megírt kis könyv jelent meg a közelmúltban a Tokióban tanító neves magyar teológus, Nemeshegyi Péter tollából. (Írásait a Szolgálat olvasói is jól ismerik.) A kereszténység alapvető misztériumát, a Szentháromság titkát mutatja be szakszerű és mégis közérthető nyelven.

A jezsuita teológus (aki a Nemzetközi Teológiai Bizottságnak is tagja) szerényen vallja az Előszóban: „Mikor ennek a misztériumnak tárgyalásába fogunk, teljesen tudatában vagyunk az emberi szó elégtelenségének. Nem hiába ismételték az egyházatyák, hogy az egyetlen beszéd, amely méltón szól az Istenről, a teljes elnémulás. Nem hiába vágyakozott Ágoston, aki pedig vaskos köteteket írt a Szentháromság teológiájáról, arra a pillanatra, amikor majd a Szentháromság titkát ‚nem szavaink lármájával hirdetjük, hanem szintiszta, lángoló szemlélődéssel ama csöndességben magunkba szívjuk'. De amíg ‚a hitben élünk, és a szemlélet még nem osztályrészünk' (2Kor 5,7), nem tehetünk egyebet, mint hogy annak ‚töredékes tudására' törekedjünk, amit ‚csak tükörben és homályosan ismerünk' (1Kor 13,12). Mert bár szavaink, amelyekkel az Istent valljuk, sohasem elégségesek, jaj nekünk, ha hallgatunk róla. ‚Amiről nem vagyunk képesek beszélni, arról hallgassunk' — mondotta Wittgenstein, a logikai pozitivizmus atyja. De nincs igaza. Csak arról érdemes igazán beszélni, amiről nem vagyunk képesek beszélni. És boldog annak a beszédnek kudarca, amely imádásba és hálába torkollik."

P. Nemeshegyi kis dogmatikus összefoglalást nyújt: a keresztény hitből indul ki, és annak megértésére törekszik („fides quaerens intellectum"). Nem vitatkozik azokkal, akik a Szentháromság misztériumát nem hiszik, vagy egy-egy itt kifejtett tételt tagadnak. Nem polemizálni akar, hanem elfogadva az Egyház hitét, hallgatni Isten szavára és figyelni a Szentlélek vonzására, hogy „Krisztusban kinyilatkoztatott hitünket jobban megértsük, és így jobban reméljünk, jobban szeressünk".

A könyvecske két részre oszlik. Az elsőben a szerző az isteni kinyilatkoztatás és az Egyház tanítása alapján azt kutatja, mit mondott el nekünk Isten létének legnagyobb titkáról. Jóllehet a fejtegetések lényegében az időrendet követik, mégsem dogmatörténeti vázlatot nyújtanak, hanem az Egyház hitének kibontakozását érzékeltetve belehangolják az olvasót az Isten népének hitébe, amely a földön vándorol az égi haza felé. „Ortodoxia (igazhitűség) nem más, mint részesedés az Isten népének e közösségi hitében. Ennek az egy hitnek az alanya a húsz századon át az egész világon vándorló, élő, imádkozó összegyház." A kis könyv első része ennek a hitnek a bizonyosságát közvetíti. A második rész ugyanennek a hitnek mélyebb megértésére törekszik. Ez a megértés töredékes; hívők, misztikusok, teológusok folyton elmélyítik és tökéletesítik a századok során. De már most igen gyümölcsöző ez a megértés, amennyiben élő ismeret lesz, életünket formáló erő. „Mert a Szentháromság titka nem elvont elmélet, hanem egyéni és társadalmi életünk végső alapját, létének miliőjét, normáját és célját tárja fel." P. Nemeshegyi négy úton tapogatózva próbálja megközelíteni a titkot. A négy út, jóllehet nem lehet őket egyetlen szintézisbe összefogni, nem áll szemben egymással. 1) A Szentháromság mint tökéletes szeretetközösség (Szentviktori Richárd gondolatának kifejtése; H. Mühlen újabb kutatásai). 2) Az emberi értelem és akarat működése mint a Szentháromság képe (Szent Tamás és meghosszabbítása B. Lonergan tanulmányaiban). 3) Az üdvtörténetben megvalósuló

isteni önátadásban felragyogó Szentháromság (Karl Rahner reflexiói). 4) A Jézusban feltárt Isten (C. Lafont, India és Japán hittudósai). Ezt a négy utat úgy lehet felfogni — magyarázza P. Nemeshegyi a II. rész elején —, mint egy felhőkbe vesző hegycsúcsra mutató négy ujjat: a négy ujj által jelzett irány keresztező pontja a felhőn, ‚tudatlanságunk felhőjén' túl van, de ez az ott megsejtett pont életünk alapja, a világmindenség jövője és örök boldogságunk forrása."

P. Nemeshegyi Péter Szentháromság-a a „Teológiai Kiskönyvtár" c. dogmatikai sorozatban jelent meg. Mintegy negyedszáz magyar teológus, a világ különböző részein dolgozó, tanító szakemberek, e készülő sorozatban bemutatják a katolikus dogmatika főbb tételeit. A most megjelent füzet végén található tájékoztatóból megtudjuk, hogy a tervezett sorozat a következő nagyobb csoportokat öleli fel: I. Bevezető tanulmányok, II. Üdvösségünk Istene, III. Isten népe: az Egyház, IV. Isten műve: ember és világ.

A világon szétszórt magyarok hálás örömmel üdvözölhetik ezt a vállalkozást, amelyet a magyar katolikus egyház szeretete és szolgálatának vágya sugallt.

P. Nemeshegyi könyve beszerezhető a következő címen: PP. Nagy — Szabó, Via dei Penitenzieri 20, I-00193 Roma.

(Szabó F.)

Jegyesekkel beszélgetünk 1-4. OMC Bécs 1973-74.

Hosszú évek szakirodalmának tanulmányozása és bőséges lelkipásztori megfigyelés és tapasztalat előzte meg e füzetek megjelenését. Franciaországban már jó egy évtizede hivő keresztény házaspárok, orvosok, pszichológusok és néhány lelkipásztor alkotta munkaközösség készíti elő a házasságra készülőket. Ez nem előadás, hanem megbeszélés formájában történik. Vezérfonalul egymásután jelentek meg újra meg újra javított kiadású füzetek. A harmadik ilyen sorozat alkotja alapját a magyar sorozat első kötetének: **Életre szólóan szeretni.** Ezt az előkészítési módot igyekezett a könyv szerkesztője, mint a bécsi egyházmegyei Familienwerk lelkésze, Ausztriában is meghonosítani. Az itt két év óta szerzett tapasztalatok olyan témákkal bővítették a francia alapanyagot, amelyek ott alig kerültek szóba, de állandóan felvetődtek a jegyesek részéről az osztrák kurzusok alkalmával: pl. pályaválasztás, a házasság előtti szexuális kapcsolatok, a Humanae Vitae enciklika. A második beszélgetés részletesebben kitér a házasság teológiájára is. A könyv hat alkalomra szóló beszélgetés. Mindegyik kérdésekkel fejeződik be. Ennek célja, hogy megindúljon a dialógus a jegyesek között. Mint vezérfonal támasza lehet a lelkipásztori jegyesoktatásnak, kötetlen beszélgetéseknek a jegyespárok és velük baráti házaspárok között, s nem utolsó sorban ösztönzőül szolgálhat a jegyespárnak a kettesben való megbeszélésre. A könyvet gazdag idézetanyag élénkíti, így Alfons Auer, Theodor Bovet műveiből, a német püspöki kar őszi pásztorleveléből stb., továbbá magyar és külföldi írók versei, fényképek és népművészeti motívumok. — Addig is, míg a pasztorációs és pedagógiai mozzanatokat külön a lelkipásztorok és előadók számára készült kötet nem tárgyalhatja, a kiadó a füzet papoknak szánt példányainak végére nyolc oldalnyi lelkipásztori mellékletet csatolt, amelyben ezekre a szempontokra mutat rá, és néhány kényes problémához nyújt bővebb anyagot. Így a 104 oldalnyi terjedelem ezeknél a példányoknál bővül.

A jegyesek előkészítéséhez fontossági szempontból az első kötethez a negyedik csatlakozik. Az **Esküvőnk** a házasság szentsége teljes liturgiáját hozza, valamennyi választható szentírási olvasmány szövegével, és így lehetővé teszi, hogy a liturgia folyamán is használják (64 o.). Röviden összefoglalja a házasság szentségére vonatkozó tudnivalókat is, ezzel a lelkipásztori beszélgetés legszükségesebb anyagát adja. Ez a füzet úttörő abban, hogy egységesen bocsátja rendelkezésre, amit pl. a franciák három különálló füzetben adtak ki, német nyelvterületen pedig még hiányzik.

Minthogy sokan, akik egyházi házasságot kívánnak kötni, hit és erkölcs dolgában igen kevés ismerettel rendelkeznek, gyakorló lelkipásztorok felvetették azt a gondolatot, hogy a sorozat nyújtson rövid összefoglalást a hit és erkölcs kérdéseiről is. Ezt adja a harmadik: **Életfordulón** c. füzet. Először a keresztény hit rövid foglalatát közli, a vatikáni Nemhivők Titkársága anyagát. Majd A. Liégé és M. Thurian műveiből a krisztusi erkölcs lényegére mutat rá. A J. L. Lebret és Th. Suavet írásaiból hozott részletek az életforduló követelte eszmélődéshez és lelkiismeretvizsgálathoz adnak a megszokotton felüli gondolatokat, szempontokat. Így segít a könyvecske eljutni az önismerethez, s egyúttal a leendő házastárs megismeréséhez is. Különösen kiemelkedő értékű a 68-71. oldalon a Lebret könyvéből vett „Életelvek és életstílus" c. rész. Ezek az elvek magas életeszményt kínálnak olvasóik számára, „mert az emberek attól szenvednek, ha csak középszerűségre hívják őket".

Megjelenési sorrendben negyedik lesz a sorozat második füzete. Ez a távolabbi házassági előkészülethez nyújt majd bőséges olvasmányi anyagot **Szerelem, jegyesség, házasság** címmel, kb. 180 oldal terjedelemben, külföldi írók, orvosok, teológusok szemelvényeivel. Nehogy „a fáktól ne lássuk meg az erdőt", ez a második kötet csak később jelenik meg, amikor már volt idő az elsők bőséges anyagának feldolgozására.

Külön kiemelendő a füzetek csinos, modern kiállítása.

T. M.

Josef A. Pilz: A h o l v a g y o k , h a d d m o n d o m o t t : T e . Meditációk 1968-1973. Prugg Verlag, Eisenstadt 1973. Fordította: Farkas Teréz.

Josef A. Pilz nem a szép szavak, andalító képek költője. Elmélkedései rövidek, cikornyátlanok és magvasak.

Pilz atya lelkipásztor, a fiatal negyvenévesek generációjából. Elégedetlen a mának betonbiztos, összkomfortos, önelégült és üres világával, de a lelkiség előregyártott, cimkézett patentmegoldásaival is. A végső értelemért küzdő, kereső lelki ember írása ez. Meg akarja találtatni velünk is, minden édes öncsaláson túl azt a Valakit, akit meditációinkban, a szív egzisztenciális párbeszédében Második Személyként kell megélnünk, s Akiben egymást és végeredményben önmagunkat találjuk meg. „Aki elveszti életét énérettem, megtalálja azt."

A munkás és hűséges fordítás egyben merész és hősies vállalkozás is volt. Ilyen lapidáris sorokat hálátlan munka fordítani. De mint mindig, ez esetben is apostoli.

A fordítás a költőnek két rövid kötetét foglalja magában. A címet adó első kötetet részletekben hozza, a másodikat teljes egészében, kiegészítve három németben még kiadatlan darabbal, köztük egy magyarországi kirándulás lírai akvarelljével.

Solymár János

Dörnyei István — Gergye Győző — Csőgl János: A s z e n t s é g e k é l e t é r t é k e. (A kegyelmi élet kérügmája.) Szent István Társulat Budapest, 1973. 275 o.

Jóllehet a könyv borítólapján három szerző szerepel, az egységes, lendületes, szép magyar stílus arról árulkodik, hogy a végső megfogalmazás egyetlen teológus-lelkipásztor munkája. Sodró, mélyen átelmélkedett írásról van szó. Szerintünk jobb lett volna a könyv címéül a mostani alcímet választani. Mert alapjában véve a kegyelmi élet teológiáját foglalja össze a könyv az igehirdetés szempontjából, ezt „váltja aprópénzre" a szentségek életértékének elemzésekor. Ha az általános kérdéseket külön részben és nem a keresztség keretében tárgyalják a szerzők, azzal elkerülték volna a furcsa aránytalanságot: a könyv felét ui. „Az újjászületés és megújulás fürdője" c. rész teszi ki, a többi hat szentség kissé elnagyoltnak tűnik.

A munka alapvető mondanivalóját jól összefoglalják Cserháti püspök bevezető sorai: „(A szerzők) arra kívánják rávezetni Isten gyermekeit, hogy keresztény életü-

ket szentségi életnek tekintsék. Tehát olyan életnek, amelynek gyökereit és kibontakozását a szenttétevő kegyelem határozza meg. Ez az élet mennyei élet már a mi földi világunkban, mert a megdicsőült Krisztusba oltott és az ő teljességéből merít." Ugyanezt a lelkipásztor szempontjából így fogalmazza meg a könyv: „Rá kell jönnünk, hogy az evangélium örömhíre tulajdonképpen Istenünk válasza a bennünk feszülő életvágyra. Jézus tanításával is, egész lényével is a teljesebb életre akart oktatni bennünket. Azt az igét, amely a minden emberit meghaladó életről szól, Egyházára bízta, és ha jól akarunk sáfárkodni a ránkbízott kinyilatkoztatással, az élet Igéjét kell hirdetnünk. Ránkbízott egy másfajta igét is: teremtő szavakat, amelyekkel szentségeket szolgáltatunk ki. A teremtő igék nem egyszerűen az életet hirdetik, hanem életet fakasztanak . . . Meg kell mondanunk mindenkinek, hogy mi az Élet prófétái vagyunk, és mindenkit az Élet szeretetére hívunk." (11. o.)

A könyv nemcsak az Életről szól, hanem a konkrét, mindennapi élet frisseségének bélyegét viseli magán. A szerzők nemcsak ismerik a mai ember életét, de azt a tanítást is átélték, amelyet másoknak tovább akarnak adni. Egyik hiányosságuk viszont az, hogy nem igen utalnak a liturgikus reform eredményeire és az újabb liturgikus intézkedésekre. Általában hiányzik a szakszerű exegézis (a fontosabb szentírási szövegeknél) és a szentségtan történeti kibontakoztatása. Mindez — minthogy a szerzők főcélja lelkipásztori volt — történhetett volna sokszor csak utalások formájában is (pl. hivatkozással Cserháti József „Az Egyház és szentségei" c. alapvető munkájára). A történeti kitekintés egyébként beleillett volna a könyv dinamikus szemléletébe. Még néhány részleges tételt is bírálhatnánk — nem az ortodoxia, hanem a teológiai pluralizmus nevében. De a könyv alapvető beállítottságát, az életre való nyitottságát a legnagyobb elismerés illeti. A Zsinat szellemében megmutatják, hogy a kegyelem, a szentségek táplálta „mennyei élet" nem idegenít el a világtól, a testtől, embertestvéreinktől, a jelen feladataitól, hanem éppen ellenkezőleg: mindezt belevonja az istengyermekség megszentelő erejébe, a „bővebb élet" teljességébe. „Jézus nem belebeszél az életünkbe, hanem magába olt, és így visz bennünket — ha vele akarunk menni — egy olyan életkalandba, amely minden emberi képzeletet felülmúl." A hit életérzését a szerzők az űrhajós élményéhez hasonlítják. Csakhogy „az űrhajósokban feltétlenül él egy természetes szorongás, mert el kell hagyniok a földet. A Jézusban levés nagy élménye, hogy benne nem hagyjuk el a mi világunkat. Hiszen Urunk, aki beletestesült ebbe a világba, éppen azt akarja, hogy megszenteljünk mindent. Vagyis azért olt magába minket, hogy általunk magához kapcsolja az emberek egész világát, és így vigyen bennünket a természetfeletti találkozásba, végül egyesülésbe." Ezt a szentpáli krisztusmisztikát sugallja a könyv minden lapja, rányit a Jézusba oltott és küzdelmesen kibontakozó istenfiúi élet örömben virágzó és szeretetben gyümölcsöző titkának távlataira.

Szabó Ferenc

HALOTTAINK

Mosonyi László gk. lelkész 1973.febr.1-én Windsorban (Kanada) (60,35)
Fr. Fekete Mihály SJ a potzui (Taiwan) misszióban jún.28-án (87)
Pausz Aladár érseki tanácsos, plébános okt.2-án (82,59)
Reindl Rafael esperespl. szept.29-én; okt.6-án Tapolcán temették (65)
Proity Márton püspöki tanácsos, nagytétényi plébános okt.24-én. Kisberk püspök temette a székesfehérvár-maroshegyi templom kriptájába
Dr. Géfin Gyula pápai prelátus, nagyprépost nov.10-én Szombathelyen (85,62)
Tiborcz Benedek döbrőközi apátplébános nov.10-én (84)
Ternay György, a müncheni Philothea otthon házilelkésze, Ternay János SVD argentinai misszionárius öccse, ny. bácskai esperesplébános nov. 13-án. A müncheni Waldfriedhofba temették (84, 59)
Perényi János Poncián ferences testvér nov. 20-án (81)
Schuld Imre kikindai plébános nov. 22-én
Kondits Lajos esperespl. nov. 23-án. Iregszemcsén temették (73,48)
Szalay Imre ny. tassi plébános Székesfehérvárott nov. 25-én (80,53)
Nagy Ferenc nagydorogi lelkész nov. 28-án
Holzedl Henrik aranymisés, tb. főesperes, sárvári plébános. Csesztregen temették (78,52)
Dr. Sántha Olivér Károly ciszterci paptanár dec. 1-én. Szekszárdon temették (74,38,51)
Legeza Elek Tivadar bazilita dec. 3-án Zemplénagárdon (84,63,58)
Sólyom József c. esperes dec. 11-én Székesfehérvárott. Vörösberényben temették (64,41)
Vaskúti József c. kanonok, a Kaposvár-Szentkereszt plébánia ny. plébánosa dec. 13-án. Nagykanizsán a piarista sírboltba temették (70,47)
Sághegyi Ferenc Medárd ny. bencés tanár dec. 13-án Győrött. Kőszegen temették (65,46,40)
Kelemen István volt peresznyei plébános dec. 15-én Kőszegen (70,48)
Albrecht József esperesplébános, szentszéki bíró dec. 18-án. Zalahalápon temették
Zolczer Imre sőregi plébános dec. 19-én. Ipolybalagon temették (65,29)
Ibos Sándor érseki tanácsos, ny. plébános dec. 19-én Székesfehérvárott. Miskolcon temették (70,43)
Horváth József esperespl. dec. 15-én Székesfehérvárott. Barcson temették
Dr. Zimándi Pius István jászóvári premontrei kanonok, volt gimn. igazgató dec. 20-án. Bácsalmáson temette volt iskolatársa, Udvardy József megyéspüspök (65,45,39)
Dr. Tiborcz Lajos piarista paptanár dec. 24-én Budapesten (65,46,39)
Gyuk István majosi plébános karácsony éjjelén (66,38)

Bodnár Sándor gk. esperes jan.6-án Budapesten. Nyiregyházán temették (73,49)
Msgr. Csipak Ferenc protonotarius, újvidéki plébános jan.9-én (68,41)
Varga László SJ Lővenben (Belgium) jan.9-én (73,56,44)
Forró Ferenc SJ Schrobenhausenben (Németország) jan.13-án (59,44,33)
Dr. Palkó János aranymisés ny. kanonok jan.18-án Szombathelyen (81,58)
Szakács János püspöki tanácsos, volt váradi megyés. Szülőfalujában, Kapuváron temették (68,41)
Both Ferenc szalézi áldozópap Torinóban (Olaszország) jan.24-én (53,36,26)
Takáts Ferenc söptei esperesplébános jan.29-én Szombathelyen. Fábián Árpád és Winkler József püspök temette (68,45)
Búzai József lazarista jan.30-án Budapesten (67,42)
Babirák Gyula aranymisés szalézi jan.12-én Pannonhalmán. Ráckevén temették (85,59,50)
Novák Antal c. esperes, ny. jászteleki plébános jan. 31-én Alattyánban. Jászteleken temették (75,53)
Mojzes Péter ny. teológiai tanár, kalocsai egyházmegyés. Febr1-én temették Cinkotán (62)
Stieber József c. apát, ny. plébános Székesfehérvárott. Febr.2-án temették
Bernolák Máté ny. viszneki plébános febr.4-én. Pestlőrincen temették (73)

Elhúnyt paptestvéreinket foglaljuk mementóinkba!

+

MSGR. CSIPAK FERENC
(1906 — 1974)

Ha igaz, hogy egy csepp vízben benn van az óceán, és hogy tenyérnyi víz az egész égboltot visszatükrözi, akkor Msgr. Csipak utolsó napja, utolsó órái életének rövid foglalata. Három ízben találkoztam vele ebben a 25 órában.

Kedden, január 8-án gyűlésre jött be Szabadkára. Mikor a portán meghallottam hangját, indultam volna üdvözlésére. De már ott is volt a szobámban két konzultortársával. Mint mindig, most is égett és tervezett. „Meddig maradsz?" — kérdezte. „Csütörtök este indulok kifelé." „Nem, mert pénteken nekünk rekollekciót tartasz Újvidéken. Arról kell beszélned, mit kell tennünk a mai körülmények között. Nem rossz-e az egész alapállásunk a pasztoráció nagy ügyeiben? Mit tett az Egyház a történelem folyamán, különböző korfordulókon, hogyan viszonyult az élethez, a társadalomhoz, a világhoz?" — Már indultak is a konzultori gyűlésre . . . Ebéd után mégegyszer felszaladtunk a szobámba, és ugyanezt a témát fejtegette. Megegyeztünk: szerdán náluk leszek Újvidéken.

Másnap reggel — halála reggelén — az autóbusztól egyenest hozzá mentem. Míg Huzsvár atya megjött, vagy félórát beszélgettünk az Egyház, a magyarság helyzetéről, tennivalóinkról — mint mindig. Majd hármasban folytattuk. Újra meg újra indulni akartunk — szinte lenyomott bennünket a székre, és tüzelt, magyarázott tovább . . . Megírta és postáztatta a rekollekciós meghívókat. Halála után kapták kézhez a papok, de idejében a tervezett rekollekcióra, idejében a temetésére.

Bár igen fáradt volt, és a nővérek kérték, ne menjen sehova, délután 4 óra tájban indult az ortodoxokhoz karácsonyt és névnapot köszönteni. Teljes prelátusi díszben, gyűrűvel, mellkereszttel. Tudta, ott lesz a püspök is. A lépcsőkön háromszor is meg

kellett állniok, mert minden lépés nehezére esett — megpihent, majd szólt káplánjának: mehetünk tovább . . . A szobába belépve összeesett. Négy orvos is volt jelen, mindent megtettek, amit lehetett. A káplán hazaszaladt szentkenetért, de mire visszaért, Msgr. Csipak halott volt. Öt óra előtt megkondultak a harangok. A hívek még nem tudták, ki a halott.

Én a plébánián vártam visszatértükre, mikor a hírt meghallottam és átsiettem. A pap házánál az ebédlő az ünnepi vacsorára felkészítve, ő pedig az onnan nyíló szobában feküdt: kisímult arccal, békésen, derültebben, mint életében valaha is láttam. Ott imádkoztam mellette, a kezét fogtam — még meleg volt —, míg a koporsóval meg nem jöttek. Vittük egyenesen a templomba. A hívek az esti misére jöttek éppen, és megdöbbenve hallották, hogy lelkipásztoruk abban a koporsóban jött vissza közéjük. Mindjárt koncelebrált misét mondtunk érte, és kezdődtek a temetést előkészítő munkálatok.

A rekollekcióra megjelölt órában, pénteken, 11-én 10 órakor kezdődött a gyászmise. Az éppen Rómában tartózkodó bácskai főpásztor helyett a Bánátból jött át Jung Tamás püspök. (Az ő kinevezését annakidején együtt ünnepelték Msgr. Csipak 40 éves jubileumával.) És amint ökumenikus volt Msgr. Csipak halála, olyan volt a temetése is. Ott volt az ortodox, a református és a luteránus püspök, az első a titkárával és nyolc papjával, az utóbbi kettő beszélt is. A görögkatolikus papság pedig elénekelte abszolúció után saját szép temetési szertartását. A bácskai papság szinte teljes számban jelen volt, a hívek pedig ezrével.

Evangélium után volt a két beszéd. Horvátul a szabadkai Szent Teréz székesegyház plébánosa búcsúztatta, hiszen a boldogult több mint 20 évet dolgozott valamikor Szabadkán. Volt káplán a Szent Terézben, vikárius a Jézus, a Munkás templomban, vikárius és plébános a Szentkereszt-plébánián.

Január 16-án lett volna tízéves évfordulója, hogy Újvidékre jött. Az előjegyzési naptárban ott is volt a bejegyzés. Nem érte meg. Mint ahogy jó volt az előérzete akkor is, mikor két éve 40 éves papi jubileumot ünnepelt. Aranymisét szoktak ünnepelni — figyelmeztették. „Hol leszek én akkor" — volt a válasza.

91 pap volt a temetésen. Nem kellett ott külön rekollekciót tartani. „Mortuus adhuc loquitur." Tari János kanizsai plébános öt szólaltatta meg, amikor életére emlékezett, a jó pap és jó ember példás életére.

Egyik volt horgosi híve halála reggelén sok-sok virággal ékes temetést látott álmában. Kérdésére: kit temetnek, az volt a válasz: egy nagy missziót. Bizony, amikor szerzetesek hiányában az egyházmegyei papság végigmisszionálta a hatvanas évek elején Bácskát és Bánátot, annak ő volt a lelke, szervezője. Amikor pedig a szentszéki kapcsolatok felvétele és a szentév (megkeresztelkedésünk ezredik évfordulója) esztendejében missziósok jöhettek be, egyszerre atyai barátot és testvért találtak benne, aki szóban is, felejthetetlen egyéni zamatú leveleiben is mindig biztatott, bátorított.

Összekötő, egységesítő erő volt paptársai számára, nem annyira kora és magasabb rangja, hanem elsősorban személyi kisugárzása miatt. Szerette Egyházát, és annak sebei, problémái fájtak neki, örökösen foglalkoztatták. Mindig azon töprengett, mit lehetne csinálni, és mit lehetne még jobban csinálni, hogy éltessük, tápláljuk a népet az Igazság igéivel.

Mert népét teljes szívéből szerette. Soha nem felejtette, hogy a nép küldötte, és neki szentelte életét. Papi élete Ura-Istene és népe szolgálata volt. Öt műtéten esett át, sok testi nyavalyával kellett kínlódnia, de a lelket ezek nem ölték ki belőle. Sokszor nem is sejtettük, milyen gyengén van és mi mindene fáj. A lelke parázslott és lobogott.

Fogékony volt minden életrevaló új gondolat irányában. Sokat, igen sokat olvasott, a késő esti és éjjeli órákban. Ha érdekes meglátása támadt, valami eszébe jutott, éjnek éjén felkelt, és akár levél formájában is megírta. A szellemi tunyaság nem volt az ő stílusa.

Tíz éven át volt a Hitélet c. havilap felelős szerkesztője. Amint az ottani búcsúztató írja, kettős ajándékot adott lapjának: a nevét és a szívét.

Tehetségét, buzgalmát felettesei is észrevették, felhasználták Isten országa javára, és honorálták is. Hívei számára megmaradt „esperes úr"-nak, paptestvéreinek pedig testvérük volt.

Áldott legyen a jó Isten, Aki adta és eddig is megtartotta Egyháza, paptestvérei, népünk és mindenki javára!

(1906.szept.25-én született, szálláson (így mondják a tanyát a Bácskában), derék földműves szülők gyermekeként, akiknek nyíltságát, szorgalmát és mély hitét magával hozta örökségül. Zágrábban végezte tanulmányait, Szabadkán szentelték 1932.jan. 17-én. Káplánkodott Péterrévén, Bácska-Topolyán, négy éven át Horgoson, Szabadkán három helyen működött. Közben a megbízatások és tisztségek egymást érték: custos bonorum, esperes, egyházmegyei bíró, vizsgáztató bizottsági tag; 1951-ben konzultor, 1960.nov.11-én prelatus domesticus, 1963-ban protonotarius ad instar participantium. 1964.jan.16-án került Újvidékre, és ott működött haláláig.)

Békési István

HINN FERENC DAMASZCÉN OSB
(1900 — 1973)

1973.okt.11-én húnyt el Komarnoban (Komárom). Halála nem ért minket váratlanul, hiszen már tíz éve nyugalomba kellett vonulnia agyvérzés következtében beállott munkaképtelenség miatt.

1900-ban született, 1920-ban öltözött be. Latin és görög nyelvből szerzett tanári oklevelet, majd 1928.jún.29-én pappá szentelték. Első állomáshelye Celldömölk volt, ahol hitoktató-segédlelkészként működött. 1929.szept.1-én tihanyi plébános lett; 1930-tól tizenöt évig tanárkodott Kőszegen, Győrött és Komáromban. 1945-49 között a komáromi bencés ház gazdaságvezetői munkakörét töltötte be, de emellett rendszeresen résztvett a lelkipásztori munkában is. 1949/50-ben Komáromfüssön (Trávnik) volt kisegítő lelkész, majd 1950-1963-ig Nagymegyeren (Csalovo) plébános. Nyugalomba vonulása után komáromi rokonaihoz költözött. Betegségére való tekintettel otthoni misézési engedélyt kapott. Volt egy kis kápolnaszobája, ahol — ha csak tehette — naponta bemutatta a szentmisét.

Nem fejtett ki szélesebb körben ismert tevékenységet; de rendtársai és mindazok, akik hozzá fordultak, megtapasztalták őszinte szolgálatkészségét, segíteni akarását. Diákjai is szerették: meglátták rajta, hogy milyen érdeklődéssel viseltetik iránt uk. Vonzó egyéniségével megnyerte nagymegyeri híveinek ragaszkodását is; szívesen mentek hozzá mint lelkiatyához. Amikor nyugalomban élt Komáromban, akkor is többször felkeresték, és egy kis ajándékkal kedveskedtek neki. Temetésén is szép számmal ott voltak.

Temetését a komáromi plébános végezte, rajta kívül a jelenlegi nagymegyeri plébános is mondott búcsúbeszédet. Emberi értékeinek elismerése mellett mindketten kiemelték, hogy az általuk nagyrabecsült Szent Benedek-rendnek volt a tagja. Ott voltak a temetésen szlovenszkói rendtársai valamennyien, Magyarországról négyen.

Confrater

SZÓLÁS AMBRUS OFM
(1913 — 1973)

1913.jún.20-án született Pápán. Édesapja szabómester volt. Sokgyermekes családból származott; még ma is hét élő testvére gyászolja. A barátokkal egy utcában laktak, apja nekik is dolgozott. A padlásról látta a ferences kispapokat üdülés idején a kertben szaladgálni, játszani. Így lett bencés és világi pap bátyja után 14 éves korában ferences szerzetes. Kiváló szellemi képességeit jól kamatoztatta. Miután Pápán leérettségizett, a rendi vezetőség Bécsbe küldte. Itt tanulmányai befejeztével 1936.jún. 21-én pappá szentelték. Ezután hazahívták, és a szombathelyi teológiai főiskolán lett

biblikus professzor. Az erősen fejlődő rendi gimnáziumban német tanárra volt szükség. Ezért újabb megbízatást kap: 1939-ben Budapesten a bölcsészeti karon továbbtanul és tanári oklevelet szerez. Így kerül Esztergomba mint prefektus és tanár. A gyerekekkel nagyszerűen tudott bánni, ösztönözte őket tanulmányi eredményeik fokozására. 1944 őszén behívják katonának. Pécsről egészségügyi alakulatával gyalog vonul vissza Magyaróvárig, majd mikor alakulatából már alig maradt valami, eltávozást kér, és hazamegy anyjához és testvéreihez Pápára. Itt éli át a frontátvonulást. Utána rövidesen újra Esztergomban van, segít az iskola újrakezdésében. Az éhségtől annyira kimerült a háború utáni nélkülözésekben, hogy többször eszméletét vesztve összeesik.

1946 júniusában érkezik Ausztriába. Németújvárott, majd 1948-ban Grácban segít a lelkipásztori munkában. Innen megy egy IRO hajóval Chilébe, ahol mint a szentföldi ferences bizottság tagja a rendházban lakik, és Santiago de Chile-ben tevékenykedik mint magyar lelkipásztor. Sokat segít hívein, de sok csalódás is éri. 1964.jún.20-án visszatér Ausztriába. De már nem sok életereje van. Rómában is csak három napot tölt: régi ismerősei közé vágyik. 1964.okt.10-én Tieschenbe kerül hitoktatónak, majd 1966-ban Eisenstadtba, ahol az akkor 4 főt számláló kolostor gvárdiánja lesz, hittant tanít, és még nagy terveket táplál. De 1970 januárjában vesevérzéssel kórházba kerül. Egyik veséjét kiveszik. Utána 45 kobaltbesugárzást kap. Ezután már nem tud magához térni. Még próbál mint börtönlelkész tevékenykedni, de egyre kevesebb az ereje. 1973 januárjában újabb vérzések miatt újabb operáció. Majd két hónapig itthon volt, de szobáját már csak rövid időre hagyta el. A vesében kezdődött rák áttevődött. Szenvedéseit nem lehetett már orvosságokkal enyhíteni. Újra kórházba került Bécsben, majd június végén vissza Eisenstadtba. Ekkor már tüdejében is voltak daganatok. Tüdővizenyőben halt meg több mint egy napi agonizálás után. Halálos ágyán mondta az egyik nővérnek: „Mindig azért imádkoztam, hogy hatvanéves koromig dolgozhassam mint pap. Az Úr meghallgatott, és most fülön fogott."

Egy szomorkás mosolyú, de mindig évődésre kész, minden körülmények között helytállni akaró paptestvért veszítettünk vele. Három héttel élte túl hatvanadik születése napját.

Szabó Cirjék OFM

P. VARGA LÁSZLÓ SJ
(1901 — 1974)

Január 9-én halt meg egy lőveni kórházi ágyon, ahová szívroham következtében vitték be előző nap. Ez év júliusában töltötte volna be 73. életévét. Már régóta gyengélkedett szívével; ez volt a harmadik infarktusa. 32 évvel ezelőtt egyszer a győri bencés diákoknak tartott lelkigyakorlatot. Azoknak a kisdiákoknak egyike, akik akkor hallgatták: Dobai Sándor, ma belgiumi magyar főlelkész, búcsúztatta január 12-i temetésén.

P. Varga László 1901-ben Szombathelyen született, jómódú dunántúli vasutascsalád sarjaként. Hárman voltak testvérek. Édesapja fiatalon elhúnyt, bátyja az első világháború áldozata lett. László a helybeli premontrei gimnáziumban tanult. Már akkor feltűnt tehetségének sokoldalúsága. Szülei és a rokonság papnak szánták, de az ifjú nem akart pap lenni. A tudományok vonzották. Aztán jött a fordulat, a hivatás, és 1918-ban belépett a Jézustársaságba. Filozófiai tanulmányait Szegeden végezte. Eleinte a középiskolai tanári pálya vonzotta; számtan-fizika szakot választott volna. Egyízben Einstein relativitáselméletéről tartott feltűnést keltő előadást. De a pécsi Piusgimnázium konviktusában töltött felügyelő évei (1924-27) alatt már a „magyar szegénység" felé fordul a figyelme. Ebben a szociális tájékozódásban csak megerősítik külföldi tanulmányai: Enghienben és Innsbruckban végzi a teológiát 1927-31 között. 1930. júl. 26-án szentelték pappá. Ekkor már jól beszél németül, franciául, angolul. Az idegenben szerzett tudományt, tapasztalatot mégis otthon gyümölcsözteti. De a belga és osztrák katolikus körökkel maradandó kapcsolatot teremtett az ott töltött években.

1931-33 között dogmatikát tanít Szegeden a rendi főiskolán, majd az ausztriai St. Andräban elvégzi harmadik próbaévét. Utána ugyancsak Szegeden szociális etikát, szociológiát és filozófiát ad elő, egyben az egyetemisták Mária-kongregációjának prézese, s itt az alvó magyar középosztály fiait ébresztgeti szociális felelősségük tudatára. 1936-ban a fővárosba helyezik, itt marad 1949-ig mint lelkipásztor, szónok, prézes és gyóntató, majd 1949/50-ben a Manréza vicerektora. 1950-52-ig teológiai tanár szülővárosának szemináriumában.

A harmincas évek magyar katolicizmusában sajátos jelenség volt. Főleg a szociális kérdés érdekelte. A nagy pápai enciklikák tanítását követve a társadalmi igazságosságot hirdette. Nézetei miatt gyanús szemmel néztek rá az akkori mágnások és földbirtokosok. A munkássággal kedves, közvetlen, együttérző emberi vonásai, az egyetemi ifjúsággal tudása és széles látóköre révén forrott össze. Nagy tudása és költői fantáziája kiváló hitszónokká és népmisszionáriussá tette. Közben könyveket is írt: Társadalmi etika (Szeged 1935), Új társadalmi rend felé (Budapest 1940), Szociális reform és hivatásrendiség (Budapest 1941), Keresztény felelősség (2 kötet, Budapest 1943). Az írást külföldi tartózkodása alatt is folytatta (Magyar titok, Brüsszel 1960; Az élő Isten, Brüsszel 1965).

Az ötvenes években néhány évig szociológiát tanított a vallon jezsuiták eegenhoveni (Lőven mellett) fakultásán, azután pedig mint belgiumi magyar főlelkész működött szinte haláláig. Lelkipásztorként gondozta a híveket Brüsszelben, Luxemburgben, Antwerpenben, Nivelles-ben, lelkigyakorlatokat tartott más országokban is. Erdemesnek találta, hogy akár egy emberért is kilométereket tegyen meg. Kicsi közösségekben éppen olyan lelkesen hirdette az igét, mint tömegeknek ifjúsága idején. Ajtaja mindig nyitva állt honfitársai előtt.

Ezekben a nehéz években érett ki igazán. Egy 1971-es leveléből idézünk: „Minden mai kérdéssel szembe kell nézni habozás nélkül, ugyanakkor nem könnyű az igazság vonalán maradni, amikor a válság rengeti az egyházat. Az ilyen időkben különösen nagy erény a józanság, vagyis az a finom látás, amely az egész valóságot átfogja, és mélyebbre hatol, mint a nyers tudás. Ha valaha, most kell hangsúlyozni, milyen fontos a történelmi érzék, amely a keresztény élet roppant áradását egységben tudja szemlélni, és a múltból szerzett okulás birtokában ítéli meg a jelent. Tegnap sokan az embert nem vették észre, most meg számosan az Istent sikkasztják el, mert a korlátolt szellem nem képes együtt látni a végleteket. A hittanban újat csak az tud mondani, aki az isteni kijelentést mélyebben fogja föl, vagy a tudomány és a hit viszonyát korszerűen mutatja meg." „Óriási föladat most a megfelelő igehirdetés módszerét megtalálni. Ez a kérdés maradjon napirenden. Minden népnek a maga észjárása szerint kell beszélni. Minden hitoktató és szónok érzi, mikor találja el az igazi hangot."

Alig ment nyugdíjba, megérdemelt pihenőre a lőveni magyar kollégiumba, máris eljött a vég. Nem tudott pihenni, csak az örökkévalóság nyugalmában.

A Vatikáni Rádió megemlékezése és Dobai Sándor beszéde alapján

LEGEZA ELEK TIVADAR OSBM
(1890 — 1973)

Görögkatolikus lelkészi családból született Beregpapfalván, 1890.márc.29-én. Édesanyja korán árván maradt gyermekei közül hármat nevelt papnak. Elek 1911-ben lépett be a Szent Bazil rendbe. Hittudományi tanulmányait Ungvárott végezte, itt szentelték pappá 1915.dec.19-én. A rendben különböző munkaterületeken működött: először Ungvárott volt internátusi nevelő, majd Máriapócson hitoktató, lelkész, a kegytemplom igazgatója. Kiváló lelkipásztor és hitszónok volt; a magyarországi görögkatolikus egyházközségeken kívül a munkácsi és az eperjesi egyházmegye területén is alig volt egyházközség, ahol nem fordult volna meg. Határainkon túl is ismert volt, főként az USA-ban. Három missziós körútat tett meg ott 1933 és 1938 között; az elsőt Szkiba

Teofán rendtársával, a másodikat — ez több évig tartott — Hám-Sztankaninec Marián bazilitával, aki ott meg is halt, a harmadikat pedig Dudás Miklós későbbi megyéspüspökkel 1937/38-ban. Csaknem valamennyi magyar és ruszin egyházközségben tartott missziót. Hosszú papi életének főtevékenysége volt a magyarul és ruszinul tartott népmissziók és a papok, világiak, szerzetesek számára tartott zárt lelkigyakorlatok. Élete utolsó hónapjáig nem szünt meg Isten igéjét hirdetni. 1950-ben nyugalomba vonult, de így is nagy buzgósággal folytatta a lelkipásztori munkát tíz éven át beteg bátyja mellett Oroson, majd Szabolcsveresmarton, végül pedig Zemplénagárdon. Ez utóbbi helyen halt meg 1973.dec.3-án.

Szertartásunk kiváló ismerője volt. Nemes és nagy lélek. Szerette a rendet és pontosságot, buzgó pap és melegszívű testvér volt. Elöljárója voltam 1943-tól és tanúsítom, hogy bár húsz évvel idősebb volt nálam, mindenkor alázatos és engedelmes szerzetesnek ismertem. Szerényen élt és észrevétlenül távozott közülünk. Utolsó óhaja is teljesült: temetésén — a zord idő miatt is — csak legközelebbi paptestvérei, rendtársai és tisztelői állták körül ravatalát. Máriapócson helyeztük örök nyugalomra december 6-án, ahol életének legjelentősebb szakaszát töltötte. Adj, Uram, neki „boldog nyugalmat és örök emléket!"

Dudás Bertalan parochus

MOSONYI LÁSZLÓ
(1913 — 1973)

1913.okt.12-én született Kislétán. Gimnáziumi tanulmányait Nagykállóban végezte, a teológiát Egerben és Szegeden. 1938 nyarán a hajdúdorogi püspök felvette egyházmegyéjébe. 1938.dec.6-án Miskolcon szentelte pappá Papp Antal érsek. Szerencsen kezdte el papi működését. Itt két helyen káplánkodott. 1940.nov.18-án Budapestre jött, és ezután 23 évig szolgált a Rózsák teri Szűz Mária Oltalma görögkatolikus templomban. 1963.okt.21-én kivándorolt édesapja hívására. Négyhónapos brüsszeli tartózkodás után 1964.szept.15-én érkezett családjával New Yorkba. Innen azonban tovább kellett mennie Kanadába. Két gyermekétől megválva Windsorban telepedett meg. Itt öt évig teljesített szolgálatot. Megfeszített munkával a harmadik esztendőben templomot épített Isten nagyobb dicsőségére. Az ugyancsak Szűz Mária oltalmába ajánlott templomot 1971.okt.31-én szentelték fel. Dolgos éveinek gyümölcsét azonban nem tudta sokáig élvezni. 1972 novemberében kórházba került. December 8-án, Szeplőtelen Fogantatás ünnepén súlyos operáción esett át. Szilveszterkor élet-halál között találta távol élő két gyermeke és testvére. A gyilkos kór már túlságosan elhatalmasodott. Hosszú szenvedés után, de Isten akaratába belenyugodva, 1973.febr.1-én visszaadta lelkét Teremtőjének.

Imádkozzanak értem és családomért, hogy ezt a nagy bánatot és fájdalmat Isten szent Akaratában megnyugodva viselhessem.

Mosonyi Lászlóné

Emlékképén a következő szép imát olvashatjuk:

„Új hazát készítettem Neked, Uram, szívem szeretetével hordtam össze annak tégláit, hogy időtlen időkig mutassuk be ott Neked a Golgota legszentebb áldozatát.

Tied voltam, Neked éltem, most Hozzád megyek, Szent Atyám!

A kisded nyáját, melyet rámbíztál, őrizd meg, kérlek, hogy egyek legyenek, mint Te és én, Atyám.

Hozzád megyek, Szent Atyám! A munkát, melyet rámbíztál, bevégeztem, kisded nyájadat megőriztem.

Hozzád megyek, Szent Atyám, a koronáért, melyet készítettél nekem.

Megpihent testem nagy fájdalma, itthagyott enyéimnek buzgó imája illatos tömjénfüst legyen a Te Színed előtt!

Por a porhoz visszatér, de lelkem Benned újra él! Amen."

FEKETE MIHÁLY SJ
(1886 — 1973)

Halála előtt éveket töltött a lutsaoi (Taiwan) kórházban. Egy sérvoperáció után rosszul varrták össze a hasát, ezért élete utolsó tizenöt évében sokat szenvedett. Mindezt Isten kegyelmének mondta és az Egyházért, rendjéért és a missziókért ajánlotta föl. Természeténél fogva roppant tevékeny volt, azért az ágyhoz kötöttség még keservesebben esett neki, mint a testi szenvedés. Úgy érezte, nem érdemli meg az ételt, mert nem dolgozik.

Fekete testvér korán lépett a Jézustársaságba; katonai szolgálatát már ebben a minőségében végezte. Az első világháború alatt az orosz, román és olasz fronton harcolt, kétszer megsebesült és egy évig hadifogságban volt. 1930-ban került ki Kínába, és azóta megbecsülhetetlen segítsége volt a missziónak. Nincs olyan munka, amit ne tudott és ne akart volna elvégezni, szakácsmesterségtől a tervezésig. Taiwanban először a szótár munkálatai terén segédkezett gépeléssel. De az írógép nem az ő ujjainak való volt. Így egyidőre átkerült a Fülöp-szigetekre, ahol egy farmon dolgozott. Miután Msgr. Lischerong 1957-ben megalapította a potzui missziót, visszakerült ide, és mindaddig segített, amíg egyáltalán mozogni tudott.

Egy nappal halála előtt hazavitték a kórházból. Mégegyszer föladták neki a szent kenetet. Beszélni már nem tudott, de szemmelláthatóan tisztában volt vele, mi történik. A „mea culpá"-nál ő is a mellére ütött. Mindig attól félt, hogy egyedül fog meghalni — és ez bevált. Június 28-án délután három órakor egy páter benézett hozzá: akkor még lélegzett. Elmondott egy tizedet olvasójából, és visszament. A testvér akkorra csendesen meghalt.

Egész életstílusával tudatosan osztozni kívánt a Harmadik Világ szegénységében. Semmi más nem maradt utána, mint néhány lelki könyv, meg a szerszámai. A Szolgálatot is kölcsön-példányból olvasta, de „elolvassa hűségesen mindig, 82 évével" — írta az egyik páter 1969-ben, lapunk indulásakor.

Június 30-án, szombati napon helyezték örök nyugalomra testét Changhuaban. Mindig nagy tisztelője volt a Szűzanyának; sokszor észrevették, hogy kora hajnalban, még kakasszó előtt belopózott a kápolnába és ott Mária-énekeket énekelt.

(Province News)

SZALAY IMRE
(1893 — 1973)

Valóságos kutató kellene most halála után, aki mindent felderítsen ennek az apostoli léleknek az életéről. Mert ő maga igen szerény és visszavonuló volt.

Kiskunfélegyházán született 1893.márc.23-án. Gyermek- és diákkoráról keveset tudunk. 21 éves volt, amikor felvették a váci szemináriumba, éppen az első világháború kitörésekor. Két évet végzett Vácott, majd önkéntesként bevonult, hogy lelkileg erősítse a fronton küzdő katonákat. 1918-ban ment vissza a szemináriumba, 1920. júl.4-én szentelte fel Hanauer Á. István püspök, és Nézsára küldte káplánnak. A következő évben már Hatvanba került, majd ideiglenes adminisztrátorként a jobbágyi plébániára. Temetésére onnan jött el egy nővér, akit annak idején ő irányított a keresztes nővérek rendjébe. Ezután még több helyen működött káplánként. 40 éves volt, amikor püspöke Tass plébánosává nevezte ki.

Nagyon buzgó pap volt. Nem könnyű plébániáját rendkívül pontosan látta el, amellett a szomszéd Szalkszentmárton is filiája volt 20 évig. Ott nem volt templom, csak iskola misézőhelyként. Járt ki kocsival, kerékpárral, mikor mi adódott, őszi esőben, téli borzalmas hidegekben. Telente homloküreggyulladással küszködött, és ez nagyon meggyengítette egészségét. Példás hitoktató is volt.

Amikor 1953-ban káplánt helyeztek hozzá, hogy a filiát önállósítsák, a legnagyobb szeretettel fogadta fiatal paptestvérét, és készséggel bocsátotta rendelkezésére vendégszobáját. 1960-ban Szalkszentmártonban már templom épült, egy ház pedig ideiglenes plébánia lett. Ebben az évben halt meg édesanyja. Most már egyedül maradt nővérével a plébánián.

Nagy szegénységben élt, és ez külsején is meglátszott. Szerénysége soha nem engedte meg, hogy máshová pályázzon. 30 évi tassi működés után megrendült egészségi állapotára való tekintettel nyugdíjazását kérte, és 1963 októberében Pálmonostorra vonult vissza. Négy év múlva, amikor nővére, gondviselője is meghalt, felvételét kérte a székesfehérvári papi otthonba. Ez alatt a négy év alatt gyenge egészsége mellett is segítségére volt az ottani plébánosnak.

Az otthonban mindenki szerette kedves egyénisége miatt. De a frontról hozott betegsége, amelyet egész életében keresztként cipelt magával, itt elhatalmasodott rajta, általános érelmeszesedéssel és érszűkülettel együtt. Élete utolsó másfél esztendejét a betegszobában töltötte. Példaadó lelkülettel viselte szenvedését. Még így, a tehetetlenség állapotában is megtalálta a módját, hogyan tegyen jót. Amikor tudomást szerzett róla, hogy egykori tassi templomának tornyát restaurálják, egyik paptársával íratta meg a postautalványt, és küldte el a maga nem is kis adományát. E sorok írója halála előtt három héttel látogatta meg, és látta nagy szenvedését, de türelmes megadását is. November 25-én, vasárnap délután mellette volt az otthon spirituálisa és vigasztalta: „Ne félj, Imre bácsi, nem tart már sokáig! Jön Jézus érted!" És jött is, még aznap este 9 órakor. Temetését három nappal később végezte Vajda József váci segédpüspök. A beszentelés után tassi utóda mondott róla megemlékezést: „Lelkedet Krisztusnak, az Örök Főpapnak ajánljuk, akit életedben olyan hűségesen és állhatatosan szolgáltál."

Szalontai Károly tassi plébános

BOTH FERENC szalézi áldozópap
(1921 — 1974)

„Repentina mors — clericorum sors." A hirtelen halál a papok sorsa. Both Ferenc számára a halál hirtelenül, de nem váratlanul jött. Jan. 23-án délután még félötig tanította a rajzot a Don Bosco által alapított intézetben. Akkor gyóntatni kellett volna mennie S. Benignoba. Mivel látszott rajta, hogy beteg, más ment el helyette. Visszatért szobájába, és vacsorára csak főtt gyümölcsöt evett. Mivel igazgatója rosszat sejtett, hivatta az orvost. Az mentővel azonnal Torinóba küldte. Közben elveszítette az eszméletét. Oxigénpalack segítségével élt még másnapig. Néhányszor felnyitotta szemét, de beszélni nem tudott már. Szalézi szent Ferenc ünnepén és a Segítő Szűz megemlékezésének napján (a Szűzanyát nagyon szerette és tisztelte) délután négy óra után csendesen elszenderült.

1973.dec.22-én egy kis papírszeletre a következőket írta: „Ha hirtelen meghalok, ez nem jelenti azt, hogy az Isten akarata számomra már nem volt kész, és én nem ismerhetném, vagy távol akarom tartani tőlem. Az én betegségem minden látszat ellenére pár percen belül halálos lehet. Hála Istennek! Ave Maria." December 31-én pedig ezt írta: „Kedves Rendtársak! Az irgalmas és igazságos Úr bármelyik pillanatban magához hívhat engem . . . Bocsássatok meg nekem. A Szeplőtelen és Segítő Szent Szűz nevével segítsetek engem! Mint szalézi (35 év) és mint pap (25 év) megelégedetten halok meg. Üdvözlégy Mária! Éljen Jézus! Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek! Both Ferenc áldozópap."

Győrött született 1921.dec.19-én jámbor szülőktől (akik még egy másik papot is adtak Istennek), és így a családi otthonban érlelődött meg benne papi és szerzetesi hivatása. Noviciátusát Mezőnyárádon végezte. Péliföldszentkereszt, Esztergomtábor voltak további tartózkodási helyei. Pappászentelése után elöljárói Torinóba küldték, hogy magasabb kiképzést kapjon. Sajnos betegsége ebben megakadályozta. Villa Moglia, Novi Ligure után Montalenghébe került, ahol a ház bezárásáig majdnem húsz évet töltött. Szeptemberben küldték Foglizzóba. Mint gyóntató és mint tanító működött; különösen szerette a rajzot. Temetése is Foglizzóban volt. Elöljárói, növendékei, a környék papsága és a nővérek számos hivőtől körülvéve kísérték el utolsó útjára.

Both Pál